

Edelläkävijä esikoulukokeilussa

Koulumyönteisyys ja esikoulun merkitykset Nousiaisten kunnassa 1960- ja 1970-luvuilla

Jesse Myllylahti

Pro gradu -tutkielma

Suomen historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Maaliskuu 2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos / Humanistinen tiedekunta

MYLLYLAHTI, JESSE: Edelläkävijä esikoulukokeilussa. Koulumyönteisyys ja esikoulun merkitykset Nousiaisten kunnassa 1960- ja 1970-luvuilla

Tutkielma, 84 s.

Suomen historia

Maaliskuu 2021

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan koulumyönteisyyttä ja sen rakentumista, esikoulukokeilua sekä esiopetuksen kehittämistä ja paikallisia merkityksiä vuosien 1971–1985 esikoulukokeiluun osallistuneen Nousiaisten kunnan näkökulmasta. Ajallisesti tutkimus keskittyy 1960- ja 1970-lukuihin, jolloin kunnassa aloitettiin kunnan koulupalvelujen mittava kehittäminen, liitettiin esikoulukokeiluun sekä panostettiin esiopetuspalvelujen kehittämiseen ja laajentamiseen kunnassa.

Tutkimus on osa kasvatus- ja paikallishistoriallista tutkimusperinnettä. Tutkimuksessa käsitellään kasvatushistorialliselle tutkimukselle tyypillisesti kasvatuksen ja koulutuksen suhdetta yhteiskuntaan, mutta tuodaan tarkasteluun vahva paikallinen näkökulma Nousiaisten kunnan kautta. Näkökulman tavoitteena on nostaa yhteiskunnallisten ulottuvuuksien lisäksi esiin paikallisia merkityksiä ja tavoitteita koulunuudistustyön ja esiopetuksen kehittämisen taustalla, jotta suomalaisessa koulunuudistustyössä keskeisessä roolissa olleet yksittäiset kunnalliset toimijat saisivat osakseen ansaitsemaansa tutkimuksellista huomiota.

Tutkimuksen aineisto koostuu kasvatus- ja paikallishistoriallisesta tutkimuskirjallisuudesta, Nousiaisten kunnan eri toimijoiden, kuten koululautakunnan ja esikoulun opettajien, tuottamasta asiakirja-aineistosta sekä sanomalehtiaineistosta. Lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään tukevana aineistona esimerkiksi poliittisia ohjelmia ja oikeuslähteitä. Tutkimuksessa hyödynnetään monipuolista lähdeaineistoa, jotta kunnan toimijuutta ja esiopetukselle näkemisiä merkityksiä voidaan tutkia monesta näkökulmasta, huomioiden samalla toimintaa määritellyt yhteiskunnallinen viitekehys.

Tutkimus osoittaa, että esiopetuskokeiluun osallistumisessa ei ollut kyse vain valtiovallan auttamisesta kansallisen koulujärjestelmän kehittämisessä, vaan Nousiaisissa esiopetuksen ja kunnallisen koulujärjestelmän kehittämiseen liittyi monia paikallisia tavoitteita. Koulunuudistustyön tavoitteena oli kehittää kunnan palvelutarjontaa, jotta kunta nähtäisiin laskevan väestösuhdanteen tilanteessa houkuttelevana asuinympäristönä ja muuttokohteena. Esikoulukokeilu oli kunnalle houkutteleva mahdollisuus, sillä valtio tuki kokeilua taloudellisesti, esiopetus vastasi sekä yhteiskunnan että kuntalaisten odotuksiin alle oppivelvollisuusikäisille lapsille suunnattujen palvelujen kehittämistä ja lisäksi esiopetus uutena kouluasteena vahvisti kunnan mainetta edistyksellisenä koulutoimijana ja toi kunnalle myönteistä julkisuutta paikallislehdistössä.

Lisäksi tutkimus osoittaa, että esiopetuksen kehittämisen taustalla vaikutti myös paikallistasolla halu tarjota lapsille kehittävää kasvatuksellista toimintaa. Kunnan koulujärjestelmä hyötyi esiopetuksesta, sillä lasten kouluvalmiudet kehittyivät esikouluvuoden aikana, koulutoimi ja opettajat saivat tietoa lasten kehitystasosta jo ennen oppivelvollisuuden alkamista ja lisäksi mahdolliset tukitoimet voitiin aloittaa jo ennen koulua. Myös vanhemmat olivat tyytyväisiä esikouluun, sillä he katsoivat toiminnan olevan lapsille mielekästä ja heidän oppivan esikoulussa esimerkiksi sosiaalisia taitoja.

Tutkimuksen keskeisenä ansiona voi pitää uusien näkökulmien avaamista Nousiaisten kunnan ja erityisesti kunnan esikoulun historiasta. Lisäksi tutkimus auttaa ymmärtämään yksittäisen toimijan tavoitteita ja toimintaa koulunuudistuksen taustalla sekä koulunuudistustyön etenemistä kunnan sisällä.

Asiasanat: kasvatushistoria, esiopetus, esikoulu, esikoulukokeilu, esikoulun historia, kasvatus, koulutus, koulunuudistus, paikallishistoria, Nousiainen, Nousiaisten kunta

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Aiheen esittely.....	1
1.2. Tutkimusongelma ja aiheen rajausta	4
1.3. Aikaisempi tutkimus	6
1.4. Tutkimusaineistot.....	9
1.5. Nousiainen kuntana	13
2. Nousiaisten kunta koulutoimijana	16
2.1. Vastahakoisuudesta koulutusoptimismiin	16
2.2. Koulumyönteisyys kunnan strategiana	24
3. Esikoulun kokeilukunnaksi.....	34
3.1. Koulunuudistajan uudet haasteet.....	34
3.2. Ei hinnalla millä hyvänsä	45
4. Esikoulun arvo kunnan näkökulmasta	54
4.1. Vetovoimatekijöitä ja myönteistä julkisuutta.....	54
4.2. Kouluvalmiuksia ja tyytyväisiä vanhempia	61
5. Yhteenveto ja johtopäätökset.....	71
Lähteet.....	77
Arkistoaineisto:	77
Sanomalehtiaineisto:	78
Oikeuslähteet ja viranomaislähteet:	79
Muut lähteet:	79
Kirjallisuus:	80

1. Johdanto

1.1. Aiheen esittely

Esikoulu on nykyisin keskeinen osa suomalaisten 6-vuotiaiden elämää. Esikoulu on päätös lasten usein vuosia kestäneelle päiväkotitaipaleelle ennen siirtymistä jännittävään koulumaailmaan. Lasten kokemusmaailman rikastuttamisen lisäksi esiopetus on suomalaisen koulujärjestelmän tärkeä osa, jota on viime vuosina kehitetty ahkerasti ja jonka tulevaisuudesta käydään jatkuvaa keskustelua. Kunnat velvoitettiin järjestämään esiopetusta vuonna 2001, kaikille kuusivuotiaille esiopetus asetettiin pakolliseksi vuonna 2015 ja tällä hetkellä valmistellaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun käynnistämistä syksystä 2021 alkaen.¹

Esikoulua voisi kuitenkin luonnehtia suhteellisen tuoreeksi tulokkaaksi suomalaisella koulutuskentällä. Ensimmäiset esikoululaiset aloittivat koulutaipaleensa syksyllä 1971, kun valtakunnallinen esikoulukokeilu käynnistettiin Kouluhallituksen ja Sosiaalhallituksen alaisuuteen jaettuna yhteensä 13 kunnassa.² Vaikka vuoteen 1985 saakka kestänyt kokeilu ei johtanut koko 6-vuotiaiden ikäluokalle tarkoitetun uuden kouluasteen perustamiseen, saivat kunnat halutessaan anoa määräaikaista lupaa esikoulun järjestämiseksi.³ Monet kaupungit ja kunnat, esimerkiksi kokeiluun osallistunut Nousiaisten kunta, tarttuivat tilaisuuteen ja vakiinnuttivat esikoulun osaksi omaa kunnallista koulujärjestelmäänsä.⁴

Nykyisestä asemastaan huolimatta suomalaisen esikoulun historiaa ja merkityksiä on tutkittu vain vähän sekä yhteiskunnallisesta että paikallisesta näkökulmasta. Erityisesti esikoulun kohdalla paikallisen toimijuuden tutkiminen on tärkeää, sillä esikoulun ensimmäisiä vuosikymmeniä leimasi vapaaehtoisuus.⁵ Tässä pro gradu -

¹ Perusopetuslaki 628/1998, muutossäädös 1288/1999; Laki perusopetuslain muuttamisesta 1040/2014; Hallituksen esitys 149/2020.

² Esikoulukokeilu järjestettiin Kouluhallituksen alaisuudessa Nousiaisissa, Haukiputaalla, Kiuruvedellä, Pirkkalassa, Rantsilassa ja Juuassa sekä muutaman lukuvuoden ajan Luopioisissa ja Vantaalla. Sosiaalhallituksen alaisena esikoulukokeilua järjestettiin Helsingissä, Espoossa, Lohjalla, Lahdessa ja Jyväskylässä sekä ruotsinkielisenä Mustasaarella, joskin kaikki kokeilut siirrettiin Kouluhallituksen alaisuuteen vuonna 1983. Kouluhallitus 1985, esipuhe, 3. Sirkka Salosen kotiarkisto (jatkossa SSKA).

³ Peruskoululaki 476/1983, 4 §; Virtanen 2009, 145.

⁴ Rinne 2002, 29. SSKA.

⁵ Esiopetuksen järjestämisestä tuli kunnille pakollinen velvoite vasta syksystä 2001 alkaen. Perusopetuslaki 628/1998, muutossäädös 1288/1999.

tutkielmassa tutkitaan esiopetuksen historiallisia ulottuvuuksia, paikallista kehittämistä sekä merkityksiä esikoulukokeiluun osallistuneen Nousiaisten kunnan kautta. Jo 1960-luvulla ahkeran koulunuudistajan roolin omaksunut Nousiainen oli pienehkönä maalaiskuntana tyypillinen Kouluhallituksen alaiseen esikoulukokeiluun osallistunut kunta, joka osoitti poikkeuksellista innokkuutta myös esikoulukokeilussa. Kunnasta tuli syksyllä 1973 ensimmäinen suomalainen kunta, jossa tarjottiin esiopetusta koko 6-vuotiaiden ikäluokalle.⁶

Ensimmäiset askeleet esikoulun kehittämiseksi ja valtakunnallisen kokeilun järjestämiseksi oli otettu jo edeltäneellä vuosikymmenellä. Vuoden 1968 laki koulujärjestelmän perusteista mahdollisti esikoulun liittämisen osaksi kunnallista koululaitosta.⁷ Vuosina 1966 ja 1968 järjestettiin Lahdessa ja Jyväskylässä kaupunkien itse järjestämät kokeilut, joissa selvitettiin muun muassa esikoulun tarvetta eri sosiaaliryhmissä sekä esiopetuksen vaikutuksia lasten oppimisvalmiuksiin.⁸ Vuonna 1969 opetusministeriön perustama työryhmä tutki esiopetuksen pedagogisia vaikutuksia ja esikoulun liittämistä osaksi kunnallista koulutusjärjestelmää sekä teki ehdotuksen esiluokkien opetussuunnitelman kehittämiseen tähtääviksi toimenpiteiksi. Seuraavana vuonna valtioneuvosto asetti työryhmän suosituksen mukaisesti komitean, jonka tehtävänä oli käynnistää kansallinen esikoulukokeilu.⁹

Vaikka toimenpiteet esikoulun kehittämiseksi oli 1960-luvun loppuun mennessä saatu käynnistetyksi, olivat sekä esiopetuksen järjestäminen että sen tehtävät ja tavoitteet vielä määrittelemättä. Vaikka virallisissa puheenvuoroissa korostettiin ennen kaikkea esiopetuksen humaania arvoa, oli esikoululle myös selkeää yhteiskunnallista tilausta. Muuttoliike maalta kaupunkiin sekä äitien siirtyminen työelämään loivat nopeasti kasvavan päivähoidon ja esiopetuksen tarpeen kasvun. Lisäksi käyttäytymistieteelliset sekä psykologiset tutkimukset osoittivat varhaisen kasvattamisen olevan tehokas toimenpide koulumenestyksen takaamiseksi ja oppimisvaikeuksien välttämiseksi. Koulutuksellisen tasa-arvon ihanne nousi politiikassa keskeiseen asemaan ja kiristyvää kansainvälinen kilpailu edellytti kansallisen osaamistason nostamista. Yhteiskuntaan

⁶ Ks. esim. Jalonen 2015, 103, 125–126.

⁷ Laki koulutusjärjestelmän perusteista 467/1968, 2 §.

⁸ Esikoulukomitea 1972, 54–55.

⁹ Kouluhallitus 1982, 3. SSKA.

levinneen koulutusoptimismin hengessä kasvatuksen ja koulutuksen uskottiin olevan ratkaisu valoisan tulevaisuuden takaamiseksi.¹⁰

Esiopetuksen kehittäminen ei ollut vain suomalainen koulunuudistushanke, vaan esimerkiksi Ruotsissa ensimmäinen esikoulukokeilu käynnistettiin jo vuonna 1937.¹¹ Samaan aikaan kun esikoulukeskustelu Suomessa 1960-luvulla käynnistyi, pohdittiin samoja kysymyksiä muun muassa Yhdysvalloissa, Kanadassa, Englannissa ja Länsi-Saksassa.¹² Myös esikoulukokeilun yhteydessä käyty pohdinta oppivelvollisuuden aloittamisien laskemisesta kuuteen ikävuoteen oli maailmalla tuttu ilmiö. 1970-luvun lopulla lapset aloittivat koulupolkunsa 6-vuotiaina muun muassa Alankomaissa, Belgiassa, Espanjassa, Italiassa, Irlannissa, Itävallassa, Kreikassa ja Ranskassa.¹³

Tutkimuksen kannalta on tärkeää ymmärtää, että vaikka nykyisin esiopetuksen ja esikoulun käsitteet viittaavat ennen kaikkea 6-vuotiaiden kasvatukseen ja opetukseen, oli tutkimuksen aikajaksolla tilanne toinen. Esiopetuksella saatettiin tarkoittaa niin 3–6-vuotiaiden, vain 6-vuotiaiden tai kaikkien alle oppivelvollisuusikäisten lasten kasvatusta. Myös esikoulua terminä käytettiin samoin, joko yleisesti kaikkiin edellä mainittuihin ryhmiin viitaten tai suppeasti vain 6-vuotiaiden kasvatusta tarkoittaen.¹⁴ Lainsäädännössä termillä puolestaan tarkoitettiin kuurojen ja sokeiden lasten oppivelvollisuutta edeltänyttä kasvatusta ja koulutusta, mikä aiheutti ongelmia esimerkiksi vuoden 1968 koulujärjestelmälain valmistelussa.¹⁵ Lisäksi 1960- ja 1970-lukujen esikoulukeskustelu nivoutui sekä päivähoitokysymykseen että oppivelvollisuuskeskusteluun, mikä hankaloittaa termin ymmärrettävyyttä.¹⁶ Tässä tutkimuksessa esikoululla ja esiopetuksella tarkoitetaan vain 6-vuotiaille tarjottua kasvatusta ja koulutusta. Lisäksi tutkimuksessa käytetään nykyisin laajasti käytössä olevaa käsitettä varhaiskasvatus viittaamaan yleisesti kaikkien alle oppivelvollisuusikäisten lasten kasvattamiseen.

¹⁰ Ks. esim. Esikoulukomitea 1972, 16–18; Kettunen et al. 2012, 26–28; Myllylahti 2020, 1, 5–9.

¹¹ Virtanen 2009, 37–40.

¹² Esikoulukomitea 1972, 17.

¹³ Kouluhallitus 1982, 1–2. SSKA.

¹⁴ Peltonen 2002, 82.

¹⁵ Virtanen 2009, 100.

¹⁶ Virtanen 2009, 130.

1.2. Tutkimusongelma ja aiheen raja

Kasvatus- ja koulutusjärjestelmän kehittäminen on Suomessa pitkä ja monivaiheinen prosessi, johon osallistuu esimerkiksi poliitikkoja, tutkijoita, keskusvirastojen virkahenkilöstöä sekä ammattiliittoja.¹⁷ Vaikka koulunuudistusta käsittelevässä tutkimuksessa huomio kiinnittyy useimmiten edellä mainittuihin toimijoihin, on myös yksittäisten kuntien sekä henkilöiden tahto kehittää koulutusta tärkeä tekijä, jonka varaan 1960-luvulla laskettiin ja jolle myös akateemisessa tutkimuksessa on syytä antaa arvoa.¹⁸

Tutkimusta ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset:

- 1) Miten ja miksi koulumyönteisyys omaksuttiin Nousiaisissa kunnan toimintatavaksi?
- 2) Mikä oli esiopetuksen merkitys Nousiaisten kunnalle?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kautta tarkastellaan sitä, miten ja miksi kunnassa yleisesti ottaen suhtauduttiin kasvatukseen ja koulutuksen järjestämiseen, mitä koulumyönteinen toiminta käytännössä oli ja miten esikoulukokeiluun mukaan lähteminen tuli kunnalle mahdolliseksi. Jotta kysymykseen voidaan vastata, tarkastellaan tutkimuksessa kunnallisen koulujärjestelmän kehitysvaiheita niin yleisesti kuin paikallistasolla Nousiaisissa. Vaikka esikoulukokeilu ja kunnan koulutoimen historia eivät välttämättä tunnu liittyvän suoraan yhteen, perustuu tutkimus oletukseen, että kunnan toimintamallien ja koulumyönteisen asenneilmapiirin taustalla vaikuttavat pitkäkestoiset historialliset kehityskulut.

Toisen tutkimuskysymyksen kautta tarkastellaan sitä, millaisia etuja kunta sai itselleen esikoulun kehittämisestä. Vaikka kokeilu oli harvalla kunnalle suotu mahdollisuus, ei esiopetuksen kehittämiseen olisi paikallistasolla varmasti ryhdytty, ellei kokeilusta koituvia hyötyjä olisi nähty sen vaatimia resursseja suuremmiksi.

¹⁷ Lampinen 1998, 152–167. Lampinen ei mainitse kuntia ja kaupunkeja varsinaisina koulunuudistustoimijoina, mutta toteaa suomalaisen koulutushallinnon pohjautuvan paikalliseen osaamiseen ja kansansivistyksen järjestämisen olevan kuntien tärkeimpiä tehtäviä. Ibid, 186–187.

¹⁸ Ks. Virtanen 2009, 94–96.

Tämän vuoksi on tärkeää tutkia, millaista hyötyä esikoulu kunnalle ja kuntalaisille tarjosi ja millaiseksi esikoulun arvo kunnassa koettiin.

Tutkimuksen kannalta on tärkeä ymmärtää, että tutkimusta ohjaavat kysymykset ovat luonteeltaan erilaisia. Ensimmäinen tutkimuskysymys pohjustaa toista tutkimuskysymystä ja keskittyy tarkastelemaan kunnan toimijuuden rakentumista sekä sitä, miten kunta päätyi esikoulun kokeilukunnaksi. Toinen tutkimuskysymys taas käsittelee esikoulukokeilua sen paikallisen merkityksen näkökulmasta. Koska tutkimuskysymykset ovat luonteeltaan erilaisia, tarkastellaan niitä paitsi eri käsittelyluvuissa, myös erilaisten aineistojen pohjalta. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastataan ennen kaikkea kasvatushistoriallisten sekä Nousiaisten kuntaa tarkastelevien paikallishistoriallisten tutkimusten pohjalta hyödyntäen erilaista tukevaa aineistoa, kuten oikeuslähteitä. Toiseen tutkimuskysymykseen puolestaan vastataan monipuolisen aikalaisaineiston pohjalta. Tutkimuksessa luetaan useita alkuperäisaineistoja, kuten kunnan asiakirjoja, sanomalehtiä ja esikoulukokeilusta tuotettuja materiaaleja, joiden pohjalta vastataan kysymykseen esikoulun arvosta ja eri ulottuvuuksista kunnalle.

Ajallisesti tutkimus keskittyy 1960- ja 1970-lukuihin, ilman tarkkoja määritteleviä vuosilukuja. Varsinainen koulunuudistustyö käynnistyi sekä yleisesti Suomessa että paikallisesti Nousiaisissa 1960-luvulla ja ulottui pitkälle seuraavien vuosikymmenien puolelle. Esiopetuksen kehittäminen puolestaan käynnistyi 1960-luvun loppupuolella esikoulukokeilun kestäessä aina vuoteen 1985 saakka. Tutkimuksessa tarkastellaan Nousiaisten kunnan esikoulukokeilua sekä esikoulun erilaisia merkityksiä 1970-luvulla tuotetun aineiston pohjalta, sillä esiopetusta koskeva keskustelu sekä tehdyt päätökset ja toimenpiteet esikoulukokeilun käynnistämiseksi ja kokeilun laajentamiseksi painottuvat ensimmäisiin kokeiluvuosiin. Lisäksi on oletettavaa, että esiopetusta koskenut julkinen keskustelu painottui ennen kaikkea 1970-luvulle, jolloin päivähoitokysymys oli kuuma yhteiskunnallinen puheenaihe ja esikoulu yleisölle vielä uusi koulumuoto.

Tutkimus on osa kasvatushistoriallista tutkimusperinnettä, jossa on perinteisesti keskitytty kasvatuksen ja koulutuksen yhteiskunnallisiin ja poliittisiin ulottuvuuksiin, vaikkakin kasvatusta ja koulutusta tutkitaan nykyisin yhä monipuolisemmin ja uusia

näkökulmia huomioiden.¹⁹ Tämän tutkimuksen voi katsoa sekä noudattavan kasvatushistoriallisen tutkimuksen perinnettä että tuovan tarkasteluun uutta lähestymiskulmaa, sillä tutkimuksessa tarkastellaan kasvatuksen ja yhteiskunnan välistä suhdetta, mutta tutkitaan esikoulua ennen kaikkea paikallisten merkitysten pohjalta.

Vaikka tutkimuksen tavoitteena on ennen kaikkea lisätä ymmärrystä esiopetuksen historiasta, on tutkimus osaltaan myös paikallishistoriallista tutkimusta Nousiaisten kunnasta. Vaikka tutkimus ei noudata paikallishistorioille tyypillistä yleistä kaavaa keskittyen esimerkiksi rajatun maantieteellisen alueen elinkeinoihin ja väestöhistoriaan, eikä sen ensisijainen tavoite ole lisätä alueen asukkaiden tietämystä paikkakunnan menneisyydestä, tarjoaa tutkimus siitä huolimatta lukijoille uutta tietoa Nousiaisten kunnan historiasta.²⁰ Lisäksi tutkimuksessa sijoitetaan alueen olosuhteet osaksi laajempaa yhteiskunnallista viitekehystä sekä toisaalta keskitytään paikallisiin erityispiirteisiin, joita voi paikallishistoriallisen tutkimuksen perinteisinä lähestymiskulmina.²¹

1.3. Aikaisempi tutkimus

Vaikka esiopetus on nykyisin keskeinen osa suomalaisten lasten koulupolkua, ei esikoulua ole juuri tutkittu historiatieteellisestä näkökulmasta, vaan tutkimus keskittyy muihin kouluasteisiin, kuten korkea-asteen opetukseen. Myös useimmissa koulutuspoliittisia toimijoita – kuten poliittisia puolueita – tarkastelevissa yleisteoksissa esikoulukysymykset jäävät sivuosaan, vaikka koulunuudistusta ja koulutuspoliittisia kysymyksiä teoksissa tarkasteltaisiinkin muuten kattavasti.²²

Valtaosa esiopetusta koskevasta tutkimuskirjallisuudesta tarkastelee esikoulua ennen kaikkea kasvatus- ja käyttäytymistieteellisistä näkökulmista historiallisten ulottuvuuksien jäädessä tutkimuksissa sivuosaan. Esiopetuksen historiatieteellisen tutkimuksen vähäisyyttä voi selittää sen asema perusasteen ja varhaiskasvatuksen välisenä portaana, minkä vuoksi esiopetus jää helposti paitsioon edellä mainittuja

¹⁹ Lowe 2002, 502–504.

²⁰ Ahtiainen et al. 2010, 7–9.

²¹ Ylikangas 2010, 117–118.

²² Ks. esim. Isohookana-Asunmaa 2006; Kuusisto 2017.

kasvatus- ja kouluinstituutioita käsittelevässä tutkimuksessa. Lisäksi esiopetuksen kehittäminen käynnistyi koulutuspoliittisesti aktiivisilla 1960- ja 1970-luvuilla, joiden tutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu helposti muihin koulutuspoliittisiin kysymyksiin ja koulunuudistushankkeisiin.

Kattavin ja kenties ainoa vain esiopetuksen historiaa käsittelevä teos on kasvatustieteilijä Jorma Virtasen tutkimus *Esiopetuksen polut ja koulutusjärjestelmän muutos* (2009). Tutkimus on nimensä mukaisesti yleiskatsaus esiopetuksen historiaan aina 1900-luvun alusta 2000-luvulle saakka. Vaikka tutkimus on tarkka kuvaus suomalaisen esikoulun kehitysvaiheista, ei tutkimuksessa tarkastella esikoulua tässä tutkimuksessa keskeisestä paikallisnäkökulmasta, vaan tutkimus keskittyy ennen kaikkia laajoihin poliittisiin ja yhteiskunnallisiin linjoihin sekä yksittäisiin esikoulun kehittämiseen ja esikoulukeskusteluun osallistuneisiin päättäjiin ja vaikuttajiin.

Huolimatta useiden esiopetusta käsittelevien tutkimusten kasvatustieteellisestä näkökulmasta, tarjoavat ne silti hyödyllistä tietoa tämän tutkimuksen kannalta. Esimerkiksi Taina Peltonen määrittelee kasvatustieteiden väitöstutkimuksessaan *Pienten esikoulujen esiopetuksen kehittäminen – entisajan alakoulusta esikouluun* (2002) hyvin esiopetuksen ja esikoulun käsitteitä. Myös osa varhaiskasvatuksen historiaa käsittelevistä tutkimuksista sivuaa esiopetuksen historiaa, kuten esimerkiksi Anna-Leena Välimäen käyttäytymistieteellinen tutkimus *Lasten hoitopuu. Lasten päivähoitojärjestelmä Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla* (1999), jossa esitellään myös esiopetuksen varhaisia kehittämispyrkimyksiä.

Kattavin historiatieteellinen tutkimus suomalaisen koulujärjestelmän synnystä, kehityksestä sekä ideologisista perusteista on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) toimittama kolmiosainen *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia* -teossarja. Teossarja koostuu Jussi Hanskan ja Kirsi Vainio-Korhosen toimittamasta *Huoneentaulun maailma. Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle* (2010), Anja Heikkisen ja Pirkko Leino-Kaukiaisien toimittamasta *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle* (2011) sekä Pauli Kettusen ja Hannu Simolan toimittamasta *Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle* (2012) -teoksista, jotka avaavat kattavasti kunkin aikakauden kouluolosuhteita ja yhteiskuntaa. Tämän tutkimuksen

kannalta teossarja on tarjonnut tärkeää tietoa koulujärjestelmän ja sen osien kehityksestä, kouluun kohdistuvista asenteista sekä koulun ja yhteiskunnan välisestä suhteesta, vaikka suoranaisesti esikoulun kehittämistä tarkastellaan vain Jarmo Kinoksen ja Tuire Palosen artikkelissa *Varhaiskasvatuksen lähihistoria* (2012).

Tutkimuksessa tarkastellaan esikoulun kehittämistä paikallistasolla Nousiaisten kunnassa, jonka historiasta on toimitettu kolme paikallishistoriateosta, joista tämän tutkimuksen kannalta tärkeitä ovat Ulla Heinon kirjoittama *Nousiaisten historia II* (1980) ja Kimmo Jalosen kirjoittama *Nousiaisten historia III* (2015). Molemmat tutkimukset tarjoavat tärkeää tietoa kunnan asioista aina väestöstä elinkeinoihin, kunnallispolitiikkaan ja koulutoimeen, joskin esikoulukokeilu jää tutkimuksissa vähälle huomiolle. Kattava kuvaus Nousiaisten esikoulun historiasta sen sijaan on Elina Rinteen Turun yliopistossa kasvatustieteen seminaarityönä kirjoittama *Esiopetus Nousiaisissa 1971–2000* (2002). Tutkimuksessa tarkastellaan esiopetusjärjestelmän muotoutumista Nousiaisissa edeten kronologisesti 1970-luvulta 2000-luvulle saakka. Vaikka Rinne ei juuri käsittele esikoulukokeilua tämän tutkimuksen näkökulmista, tarjoaa teos arvokasta tietoa kunnan esikoulun historiasta.

Tärkeä Nousiaisten kunnan omaksumia kouluasenteita ja poliittisia toimintatapoja valottava teos on Hannu Pitkäsen kirjoittama, muistitietoaineistoon pohjautuva elämäkertatutkimus *Eeri Hyrkkö: Maakunnan mies ja poliittinen taustavaikuttaja* (2000) noustelaisesta kunnallispoliitikosta Eeri Hyrköstä. Eeri Hyrkkö oli kunnan päätöksenteon ytimessä ollessaan valtuuston jäsen vuosikymmenten ajan ja toimiessaan kunnanvaltuuston puheenjohtajana aina vuodesta 1970 vuoteen 1984 saakka.²³ Teokseen on kuitenkin suhtauduttava lähteenä varauksellisesti, sillä teos on Hyrkön itsensä kustantama, pohjautuu pääasiassa muistitietoaineistoon ja keskittyy kuvaamaan tapahtumia pääasiassa Hyrkön itsensä näkökulmasta.

Omassa Suomen historian kandidaatintutkielmassani *Aatteesta esikoulukomiteaan. Esiopetuksen yhteiskunnallinen tilaus 1960- ja 1970-lukujen Suomessa* (2020) tutkin ennen kaikkea esikoulun kehittämistä pohjustaneita yhteiskunnallisia muutoksia sekä kokeilun käynnistämistä esikoulukomitean näkökulmasta. Vaikka tutkielman teemat ovat tässä tutkimuksessa vähäisemmässä roolissa, perustuvat tutkimukset osin samaan

²³ Heino 1980, 228–229; Jalonen 2015, 37.

kirjallisuuteen ja lähdeaineistoon. Lisäksi myös tässä tutkimuksessa tarkastellaan 1960- ja 1970-lukujen yhteiskunnallisia olosuhteita sekä esikoulukomitean työtä.

Edellä esitellyn tutkimuskirjallisuuden lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään erilaisia aikalaistutkimuksia ja -raportteja, jotka auttavat löytämään vastauksia tutkimuksen kysymyksiin. Näitä ovat esimerkiksi Kouluhallituksen kokeilusta julkaisemat raportit *Kymmenen vuotta esikoulukokeilua* (1982) sekä *Esiopetuskokeilu 1971–1985. Yhteenveto kokeilukuntien laatimista esiopetuskokeilun loppuraporteista* (1985), jotka tarjoavat tilastotietoa kokeilusta sekä valottavat kokeilukuntien suorittamia tehtäviä ja kokemuksia kokeilusta. Arvokasta aikalaisnäkökulmaa esikouluasenteista tarjoaa Lea Viitasen kasvatustieteen pro gradu -tutkielma *Vanhempien suhtautumisesta lasten esikoulutukseen Raisiossa* (1973).

1.4. Tutkimusaineistot

Edellä esiteltyä tutkimuskirjallisuutta hyödynnetään tutkimuksessa ennen kaikkea kunnan koulujärjestelmän kehitystä tutkittaessa, kun taas esikoulukokeilua ja sen merkitystä tutkitaan monipuolisen asiakirja- ja muun lähdeaineiston pohjalta. Nousiaisten kunnan omaksumaa koulumyönteisyyttä, koulunuudistustoimenpiteitä sekä esikoululle näkemiä merkityksiä tarkastellaan kunnan toimielinten, luottamushenkilöiden ja virkahenkilöstön tuottaman asiakirja-aineiston pohjalta. Näitä asiakirjoja ovat ennen kaikkea kunnanvaltuuston ja -hallituksen kokouspöytäkirjat ja muut asiakirjat sekä koululautakunnan asiakirjat. Kaikki asiakirjat löytyvät järjestettynä ja arkistoituna Nousiaisten kunnanarkistosta.

Eniten esikoulua asiakirjoissaan on käsitellyt kunnan koululautakunta (vuoteen 1972 saakka kansakoululautakunta), joka vastasi kunnan esiopetuksen suunnittelusta, järjestämisestä sekä vaadittujen esitysten tekemisestä kunnanhallitukselle. Koska koululautakunnalla oli myös itsenäistä päätösvaltaa, ei juoksevia esikouluasioita käsitelty kuin lautakunnan kokouksissa. Kunnanhallitus puolestaan käsitteli lautakunnan valmistelemat esitykset sekä vastasi niiden esittelystä kunnanvaltuustolle ja vastasi mahdollisten päätösten toimeenpanosta. Kunnanvaltuustossa hyväksyttiin

toimintaa määrittelevät talousarviot sekä tehtiin tärkeimmät esikoulua koskevat päätökset, kuten esimerkiksi päätös esikoulukokeiluun mukaan lähtemisestä.²⁴

Kunnan tuottamien asiakirjojen lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään opettajana esikoulukokeilussa toimineen Sirkka Salosen kotiarkiston asiakirja-aineistoa ja kirjallisuutta. Tutkimuksen kannalta tärkeitä asiakirjoja ovat Nousiaisten esikoulukokeilusta Kouluhallitukselle laaditut vuosittaiset raportit vuosilta 1976–1980 sekä koko esikoulukokeilun loppuraportti. Vaikka raportit keskittyvät ennen kaikkea kuvaamaan kunkin lukuvuoden opetuksen järjestämistä, pedagogista työtä sekä Kouluhallituksen kunnille antamien tehtävien suorittamista, tarjoavat raportit arvokkaan lisän muun aineiston tueksi. Lisäksi Salosen kotiarkiston aineistosta tutkimuksessa hyödynnetään aiemmin esiteltyjä Elina Rinteen seminaarityötä ja Kouluhallituksen raportteja esikoulukokeilusta. Salosen kotiarkiston aineisto on säilytetty tutkimuksen tekemisen ajan tekijän hallussa, mutta luovutettu tutkimuksen valmistuttua Sirkka Salosen tyttären, professori Kirsi Salosen, haltuun.

Kunnan esikoulukokeilua tutkittaessa hyödynnetään tukevana aineistona monenlaista esikoulukokeilusta tuotettua asiakirja-aineistoa. Tutkimuksen kannalta tärkeä aineisto on Kansallisarkistosta löytyvä esikoulukomitean arkistokokonaisuus, joka sisältää muun muassa komitean käymää kirjeenvaihtoa kokeilukuntien, keskusvirastojen ja päättäjien kanssa. Lisäksi komitean mietintö tarjoaa arvokasta tietoa esimerkiksi esikoulu-uudistuksen taustoista, kokeilun tehtävistä sekä esiopetuksen toteuttamisvaihtoehdoista.

Puolueiden paikallisjärjestöjen asiakirjoja ei tässä tutkimuksessa ole luettu, sillä Nousiaisten poliittisten paikallisjärjestöjen asiakirjoja ei ole järjestetty eikä siten toimitettu puolueiden keskusarkistoihin. Tämän vuoksi kunnallispolitiikkaa määritelleitä mahdollisia motiiveja tutkitaan puolueiden kattojärjestöjen poliittisten ohjelmien kautta. Ohjelmien pohjalta tarkastellaan sitä, miten puolueet suhtautuivat yleisesti koulutuksen sekä erityisesti esikoulun kehittämiseen. Vaikka on

²⁴ Kuvattu päätöksentekoprosessi on hyvä esimerkki aikakauden kunnallisesta päätöksenteosta, jossa ylin päätäntävalta oli kuntalaisten valitsemalla kunnanvaltuustolla. Vastuu päätösten valmistelusta ja toimeenpanosta sekä kunnan hallinnosta ja taloudenhoidosta puolestaan oli kunnanhallituksella. Työmäärän ja vastuun jakamiseksi eri erikoisalojen (kuten koulu- ja sivistystoimi) tehtäviä hoitavat lautakunnat auttoivat kunnanhallitusta esimerkiksi esitysten valmistelussa ja päätösten toimeenpanossa. Itkonen 1948, 86, 53, 34, 98.

ymmärrettävä, että paikallisella puolueväellä saattoi olla kattojärjestöön nähden poikkeavia näkemyksiä, auttavat kattojärjestöjen ohjelmat pohtimaan kunnallispoliittisten toimijoiden motiiveja kehittää esiopetusta Nousiaisissa.

Esiopetuksen paikallismerkityksiä tarkastellaan paitsi kunnan asiakirja-aineiston, myös paikallissanomalehdistön kautta. Alueen sanomalehdistä vuonna 1949 perustettu ja edelleen ilmestynyt *Vakka-Suomen Sanomat* on alueen kuntien perustama ja omistama puolueeton kunnallinen ilmoitus- ja uutislehti.²⁵ Tutkimuksen aikajaksolla lehti ilmestyi kaksi kertaa viikossa vuoteen 1972 asti, jonka jälkeen lehdestä tuli kolmipäiväinen.²⁶ Lehti keskittyi ruotimaan kuntien poliittista elämää, yhdistystoimintaa, talouselämää sekä muita ajankohtaisia asioita, kuten urheilutapahtumia. Todennäköisesti lehden omistuspohjan vuoksi uutiset olivat luonteeltaan neutraaleja, eikä kuntien toimintaa tarkasteltu lehdessä erityisen kriittisesti, vaikka pakinoitsija Paavali kommentoi kuntien politiikkaa toisinaan vauhdikkain sanankääntein. Lehden numerot ovat luettavissa sidottuna aineistona Mynämäen kunnankirjastossa.

Toinen Nousiaisten asioista kirjoittanut paikallissanomalehti oli kahdesti viikossa ilmestynyt yksityisomisteinen *Uutis-Valjakko*, jonka levikkialueena olivat erityisesti alueen rannikkokunnat Raisiosta Uuteenkaupunkiin. Lehti perustettiin vuonna 1957, mutta ilmaislehtien saapuminen markkinoille ja lama pakottivat lakkauttamaan lehden vuonna 1992. Lehti keskittyi *Vakka-Suomen Sanomien* tavoin raportoimaan levikkialueen kuntien politiikasta, ihmisistä ja ilmiöistä.²⁷ *Uutis-Valjakon* numerot on mikrofilmattu ja aineisto on luettavissa Turun kaupunginkirjastossa.

Tutkimuksessa sanomalehtiä ei ole luettu systemaattisesti, vaan aineistoa lukiessa on keskitytty niihin ajanjaksoihin, jolloin esikoulusta olisi todennäköisimmin lehdistössä kirjoitettu. Näitä ajankohtia ovat esimerkiksi vuoden 1971 valtuustopäätös

²⁵ Alun perin *Vakka-Suomen Sanomia* olivat perustamassa Mynämäki, Vehmaa, Kalanti, Taivassalo, Lokalahti, Mietoinen, Karjala, Askainen ja Velkua. Nousiainen liittyi lehden omistavan kuntainliiton jäseneksi vuonna 1954. Suurimmillaan lehden omistajakuntien määrä oli 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin jäseniä oli parhaimmillaan 13. Kuntaliitokset ovat sittemmin kaventaneet lehden omistuspohjaa ja tällä hetkellä lehden omistavat Kustavi, Masku, Mynämäki, Naantali, Nousiainen, Taivassalo, Uusikaupunki ja Vehmaa. Penttilä, Vesa: *Vakan vaiheet kertoivat lehden historiasta*. *Vakka-Suomen Sanomat* 31.12.2020.

²⁶ Penttilä, Vesa: *Vakan vaiheet kertoivat lehden historiasta*. *Vakka-Suomen Sanomat* 31.12.2020.

²⁷ Lehto, Markku: *Uutis-Valjakon aikakausi*. Rannikkoseutu 12.4.2016.

esikoulukokeilun aloittamisesta kunnassa, lukuvuosien ensimmäiset ja viimeiset viikot sekä vuoden 1973 siirtyminen koko ikäluokan kattavaan esiopetukseen.

Asiakirja- ja sanomalehtiaineiston sekä tutkimuskirjallisuuden lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään myös oikeuslähteitä ja muita viranomaislähteitä ennen kaikkea koululainsäädännön alalta. Näitä lähteitä ovat muun muassa *laki oppivelvollisuudesta* (100/1921) ja *laki koulujärjestelmän perusteista* (467/1968), esiopetusta määritelty peruskoululainsäädäntö (esim. *peruskoululaki*, 476/1983) sekä päivähoito- ja varhaiskasvatustilainsäädäntö (esim. *laki lasten päivähoitosta*, 36/1973).

Vaikka monenlaisen aineiston yhtäaikainen tarkastelu ja aineistojen keskinäisen vuoropuhelun luontevuus ovat haasteellisia tutkimuksellisia tehtäviä, on moninaisen arkistoaineiston hyödyntäminen myös mielenkiintoinen mahdollisuus. Lukemalla ristiin monenlaisia aineistoja, voidaan tutkimuksessa tavoittaa sellaisia näkökulmia, jotka jäisivät vain yhteen aineistoon keskittymällä vaille huomiota. Tutkimuksessa ei ole asetettu ennalta tarkkoja vaatimuksia lähdeaineistoille, vaan aineistoja on luettu ja tutkittu lähdekriittisesti tutkimuskysymyksiin vastaten ja tutkimuksessa tarkasteltavaa kokonaiskuvaa hahmotellen.

Tutkimuksen keskiössä ovat kunnan ja sen eri toimijoiden tekemät päätökset ja näkemykset sekä kunnan toimintamallit, eivät niinkään ihmiset valintojen takana. Tämän vuoksi henkilöiden tunnistetiedot tutkimuksessa on lähtökohtaisesti jätetty tutkimuksen ulkopuolelle, vaikka tiedot olisivat saatavissa aineistosta. Tästä huolimatta tutkimuksessa käsitellään paikoitellen yksittäisiä, tutkimuksen kannalta keskeisiä, kunnan päättäjiä ja viranhaltijoita myös heidän omilla nimillään, sillä koulunuudistustyössä yksittäisten kuntalaisten panos saattoi olla tärkeä. Valintaan on päädytty, sillä toimijat olivat tutkimuksen aikajaksolla virkasuhteessa kuntaan tai hoitivat erilaisia kunnallisia luottamustehtäviä, jolloin heidän toimintansa oli arvioitavissa julkisesti jo tutkimusaikana. Toisekseen koulunuudistustyö mielletään lähtökohtaisesti kannatettavaksi ja ansiokkaaksi toiminnaksi, minkä vuoksi on

oletettavaa, ettei tutkimuksesta aiheudu mainehaittaa tutkimuksen esiin nostamille henkilöille.²⁸

1.5. Nousiainen kuntana

Historiallisesti ennen kaikkea ensimmäisestä Suomessa sijainneesta piispanistuimesta tunnettu Varsinais-Suomen keskiosissa sijaitseva Nousiainen oli 1960-luvulla tyypillinen pienehkö suomalainen maalaiskunta. Kunnan reilut 3 000 asukasta asuivat maaseutumaisissa taajamissa, saivat elantonsa pääasiassa maa- ja metsätaloudesta, äänestivät Keskustapuoluetta ja viettivät vapaa-aikaansa muun muassa urheilun ja yhdistystoiminnan parissa.

Tämän tutkimuksen kannalta Nousiaisista mielenkiintoisen tekee se, että kunta oli 1960- ja 1970-luvuilla kuin yhteiskunta pienoiskoossa. Samat ilmiöt, joka ravisuttelivat suomalaista yhteiskuntaa, näkyivät vahvasti myös Nousiaisissa. Maaseutuyhteiskunnan murtuessa asukasluku alkoi kunnassa hiljalleen laskea ja oppilasmäärien vähentyminen pakotti lakkauttamaan kyläkouluja. Yhteiskunnan ja sen asukkaat perinteisesti elättänyt maa- ja metsätalous menetti nopeasti aiemman ylivaltansa teollisuudelle ja palvelualalle.²⁹ Elintason noustua kuluttaminen kasvoi ja rahaa käytettiin aiempaa enemmän esimerkiksi virkistäytymiseen ja matkustamiseen. Autoja hankittiin yhä useampiin perheisiin ja televisio sekä radio valtasivat suomalaisten olohuoneet.³⁰

Päättymättömiä Nousiaisten haasteet eivät kuitenkaan olleet, sillä 1960-luvun väestönotkahdus vaihtui nousevaan suhdanteeseen 1970-luvun alussa. Massatyöttömyyttä elinkeinorakenteen muutos ei myöskään aiheuttanut, vaan kunnan asukkaat löysivät korvaavan elannon esimerkiksi teollisuudesta, logistiikasta ja palvelualalta.³¹ Kunnan tilannetta helpottivat hyvät kulkuyhteydet vanhaan pääkaupunkiin Turkuun sekä isompaan naapuriin Raisioon, jotka tarjosivat töitä

²⁸ Tunnistetietojen käyttö tutkimuksessa on keskeisiä tutkimuseettisiä valintoja. Vaikka tutkimusaineistot anonymisoidaan usein, vaikuttavat päätökseen muun muassa aineiston aihepiiri sekä tutkittavista ilmenevät taustatiedot. Lähtökohtaisesti kaikki tunnistetiedot on poistettava, jos tutkimuksesta voi olla tutkittaville haitallisia seuraamuksia. Kuitenkaan tunnistetietojen häivyttäminen ei ole ehdotonta, mikäli tutkimusaihe ei ole tutkittaville vahingollinen. Kuula 2011, 200–201.

²⁹ Tilastokeskus 1979, 82.

³⁰ Koskelainen 1969, 6–7.

³¹ Tilastokeskus 1979, 82.

monille kunnan asukkaille. Lisäksi kunnalla oli runsaasti maata kaavoitettavaksi ja ennen kaikkea intoa tehdä kovasti töitä sen eteen, että haasteet vaihtuisivat valoisammaksi tulevaisuudeksi.³² Kunnan palveluiden määrätietoinen ja monipuolinen kehittäminen aloitettiin 1950-luvun lopulla, jotta puutteellinen palvelutarjonta ei ajaisi asukkaita pois kunnasta ja jotta kunta nähtäisiin houkuttelevana muuttokohteena.³³

Tutkimuksen kannalta keskeistä on se, että palveluiden kehittäminen omaksuttiin Nousiaisissa toimintatavaksi myös koulutoimen kohdalla. Haastavina aikoina kunnassa ei suinkaan unohdettu kouluja, vaan innostuttiin uudistamaan kunnan koulujärjestelmää toden teolla. Kunta perusti lyhyen ajan sisään niin kansalaiskoulun, kokeilukeskikoulun, kokeilumuotoisen peruskoulun yläasteen sekä kokeiluesikoulun. Jälkimmäisen osalta Nousiainen saavutti ensimmäisenä suomalaisena kuntana merkittävän rajapyykin vuonna 1973, kun kunnan koko 6-vuotiaiden ikäluokka sai mahdollisuuden aloittaa koulutiensä esikoulussa.³⁴

Se, että Nousiaisissa haasteet saatiin selätetyksi, kertoo siitä, että kunnassa tehtiin monia asioita oikein.³⁵ Selviäminen – saati suunnan muuttaminen – ei nimittäin ollut itsestään selvää, sillä luonnollinen väestönkasvu hidastui eikä muutosta ollut näköpiirissä.³⁶ Mikäli kunnat halusivat kääntää väestönkehityksen suunnan, oli niiden käännettävä katseet kuntarajojen ulkopuolelle uusien asukkaiden houkuttelemiseksi. Myös Nousiaisten 1960-luvun negatiivista väestönkehitystä selittivät laskeva syntyvyys ja muuttoliikkeen suuntautuminen pois päin kunnasta, kun taas 1970-luvulla käynnistyneen väestönkasvun taustalla oli muuttotaseen muuttuminen kunnan kannalta positiiviseksi.³⁷

Yhteiskuntaa leimannut väestörakenteen muutos sekä syntyvyyden että kuolleisuuden laskiessa oli nähtävissä myös Nousiaisissa, joskin ehkä aikaisemmin kuin yleisesti koko maassa. Nousiaisissa syntyvyys oli laskenut jyrkästi ja vanhempien ikäluokkien

³² Jalonen 2015, 18–19.

³³ Heino 1980, 473.

³⁴ Jalonen 2015, 125–126.

³⁵ Tilastokeskuksen vuoden 1972 väestöennusteessa kunnan asukasluvun ennustettiin painuvan vuosituhatlukuun loppuun mennessä jopa alle 1500:n. Sen sijaan kunnan asukasluku oli vuonna 2000 peräti 4 189 henkeä. Tilastokeskus 1972, 48; Jalonen 2015, 51.

³⁶ Ks. Tilastokeskus 1974.

³⁷ Jalonen 2015, 53.

osuus koko väestöstä kasvanut jo 1970-lukua edeltäneinä vuosikymmeninä, kun koko maassa kehityssuunta oli nähtävissä hiukan myöhemmin. Tutkimuksen aikajaksolla väestöolosuhteet kunnassa noudattelivat samoja linjoja. Vanhempien ikäluokkien osuus koko väestöstä säilyi suurena suhteessa kansalliseen keskiarvoon, kun taas pienten lasten ja työikäisten osuus väestöstä oli keskiarvoon verrattuna pienempi. Kunnan kannalta positiivista kuitenkin oli nuorten suuri suhteellinen osuus väestöstä ja työikäisen väestön vähittäinen kasvu.³⁸

Taulukko 1: Nousiaisten väestö ikäryhmittäin ja koko maahan verrattuna vuosina 1968, 1975 ja 1979

	Väestö ikäryhmittäin Nousiaisissa				Väestö ikäryhmittäin koko maassa			
	0–6	7–15	16–64	65–	0–6	7–15	16–64	65–
1968								
Prosentuaalinen osuus väestöstä	10,8 %	13,3 %	63,6 %	12,3 %	11,5 %	15,8 %	64,3 %	8,5 %
1975								
Prosentuaalinen osuus väestöstä	5,2 %	17,7 %	63,8 %	13,3 %	6,4 %	15,4 %	67,4 %	10,8 %
1979								
Prosentuaalinen osuus väestöstä	5,9 %	16,3 %	65,0 %	12,8 %	6,7 %	13,7 %	67,6 %	11,9 %

Lähteet: Tilastollinen päätoimisto 1970; Tilastokeskus 1977; Tilastokeskus 1981. Taulukon ikäryhmien vaihtelu johtuu saatavilla olevien tilastojen tilastointitapojen eroista.

Väestörakenteen muutoksen lisäksi toinen keskeinen yhteiskunnallinen muutos oli naisten siirtyminen työelämään. Naisten osuus työvoimasta kasvoi 1960-luvulta lähtien ja kehitys jatkui seuraavilla vuosikymmenillä. Huomionarvoista on, että myös kotiäitien määrä kääntyi 1970-luvulla laskuun.³⁹ Äitien halu käydä ansiotyössä oli suuri vaikutin päivähoidon tarpeen nopeassa kasvussa ja esikoulun kehittämisen

³⁸ Heino 1980, 39–41; Taulukko 1.

³⁹ Tilastokeskus 1976, 11–13.

taustalla.⁴⁰ Vaikka tilastotietoa naisten työssäkäynnistä tutkimuksen aikajaksolla Nousiaisissa ei ole, antavat päivähoitopaikkojen koettu puute muuttoliikkeen jarruna ja toisaalta into kehittää päivähoito- ja esiopetuspalveluja viitteitä siitä, että äitien työssäkäynnin mahdollistaminen oli kunnassa ajankohtainen kysymys.⁴¹ Toimenpiteet olivat tarpeen, sillä yleisesti ottaen päivähoitopaikkojen saatavuus koettiin tärkeäksi naisten työelämään siirtymisen mahdollistavaksi tekijäksi.⁴²

2. Nousiaisten kunta koulutoimijana

Suomalaista koulujärjestelmää voisi nykyisin luonnehtia kansalliseksi ylpeydenaiheeksi, mutta historiaa tarkastellessa tilanne ei ole aina ollut yhtä onnellinen. Koululaitos oli pitkään epätasa-arvoinen sekä sukupuolittain, alueellisesti ja yhteiskuntaryhmittäin eriytynyt. Lisäksi arvostus kolutusta kohtaan vaihteli paljon. Kansakoulu-uudistus ja vuoden 1921 laki oppivelvollisuudesta eivät täysin onnistuneet poistamaan epäkohtia. Koulujärjestelmän systemaattinen kehittäminen alkoi 1960-luvulla, kun epäkohdat haluttiin korjata ja muuttuva yhteiskunta asetti koulutukselle uusia vaatimuksia. Myös asennoituminen koulutukseen oli muuttunut. Koulu oli avain haasteisiin.⁴³

Koska kuntien omaksumat asenteet, näkemykset ja toimintamallit ovat usein pitkien kehityskulkujen tuloksia, on Nousiaisten 1960-luvun koulunuudistusintoa syytä lähestyä tarkastelemalla historiaa. Tässä luvussa tutkitaan koulujärjestelmän sekä kouluasenteiden kehitystä paikallisesti Nousiaisissa, mutta myös laajemmin yhteiskunnassa. Lisäksi luvussa tutkitaan, miten Nousiaisten kunnan koulumyönteisyys näkyi käytännössä sekä millaisia toimintatapoja ja poliittisia näkökulmia koulumyönteisyyden taakse kätkeytyi.

2.1. Vastahakoisuudesta koulutusoptimismiin

Pohdittaessa kunnallishallinnon tärkeimpiä tehtäviä, on kasvatuksen ja koulutuksen järjestäminen ensimmäisiä mieleen juolahtavia kunnan vastuualueita esimerkiksi

⁴⁰ Esikoulukomitea 1972, 12; Kinos & Palonen 2012, 230–233.

⁴¹ Heino 1980, 261–262.

⁴² Tilastokeskus 1976, 7.

⁴³ Kansakoulu-uudistuksen taustoja avaavat esim. Vainio-Korhonen 2010, 356–357 ja Jalava 2011, 74–77. Sitä vastoin 1960-luvun koulunuudistustyön taustoista kertovat esim. Kettunen et al. 2012, 25–28.

sosiaalitoimen ohella. Erityisesti Suomessa, jossa koulutus- ja kasvatuspalvelut ovat lähtökohtaisesti julkisrahoitteisia, on kuntien ja kaupunkien vastuu koulutuksen järjestämisessä suuri. Vaikka suomalainen koulutuskenttä on muuttunut vuosisatojen saatossa lukuisia kertoja, on tutkimuksen näkökulma – paikallishallinnon suhde koulutukseen – ollut aina keskeinen alueellisia kouluolosuhteita määrittävä tekijä.

Nykyisin itsestään selvä kuntien rooli koulutuksen järjestäjänä ei kuitenkaan ole erityisen pitkä vaihe koulutuksen historiassa. Kasvatus oli aina 1800-luvulle saakka jakautunut säätyjaon mukaisesti useiden toimijoiden käsiin. Yhteistä oli tiukka uskonnollinen ja moraalinen kasvatus, mutta koulutuksen arvostus ja tavoitteet sekä lapsiin kohdistuneet vaatimukset vaihtelivat säätyjen välillä paljon.⁴⁴ Säädyn lisäksi koulutusmahdollisuuksiin vaikutti myös asuinympäristö. Kaupungeissa saattoi toimia esimerkiksi pedagogioita sekä ala- ja yläalkeiskouluja, lyseo ja jopa yliopisto. Vähävaraisten perheiden lapsille puolestaan tarjolla oli esimerkiksi köyhäinkouluja, pientenlastenkouluja sekä yksityisten tahojen, kuten tehtaiden, rahoittamia kouluja.⁴⁵ Maaseudulla, kuten Nousiaisissa, lapsia opetettiin pääasiassa kotona ja vastuu kansansivistyksestä lepäsi kirkon harteilla.⁴⁶

Kansansivistyksestä huolehtimien oli kirkolle mieluinen tehtävä, sillä se pystyi näin ollen valvomaan seurakuntalaisten kristillistä elämäntapaa.⁴⁷ Tehtävä ei tosin ollut helppo, sillä lukkarinkouluihin ja kiertävään opetukseen ei osallistuttu erityisen innokkaasti. Maaseudulla koulutuksen nähtiin tekevän lapsista työnvieroksujia, minkä vuoksi lapsille ei käytännöllisen työn lisäksi haluttu opettaa kuin lukemisen ja kirjoittamisen alkeita.⁴⁸ Nousiaisissa ei lukkarinkoulua edes ollut, vaan vanhemmat opettivat lapsiaan kotona tai lähettivät heidät taitavampien kyläläisten oppiin – laihoihin tuloksin. Esimerkiksi vuonna 1816 kirkko moitti seurakuntalaisia

⁴⁴ Hanska et al. 2010, 13.

⁴⁵ Rahikainen 2010, 354–355; Hyyrö 2011, 327.

⁴⁶ Heino 1980, 263–264; Hyyrö 2011, 327–328.

⁴⁷ Vaikka useat keskiaikaiset kirkko- ja koululait määrittivät kasvatuksen ja koulutuksen kirkon vastuulle, halusi myös kruunu vahvistaa otettaan koulutuksen järjestämisestä, mutta kirkko sai pidettyä kiinni oikeuksistaan. Koululainsäädännöstä ennen 1800-lukua sekä kruunun ja kirkon koulutuksesta käymästä kamppailusta on kirjoittanut Joutsivuo 2011.

⁴⁸ Laine & Laine 2010, 262.

välinpitämättömyydestä lasten kasvatusta kohtaan ja painosti pitäjänkokousta asettamaan uhkasakon niille vanhemmille, joiden lapset eivät osanneet lukea.⁴⁹

Vastahakoisuus koulutusta kohtaan ei kuitenkaan ollut ikuista. Vielä vuonna 1856 kuntalaiset estivät rovastin ehdotuksen lastenopettajan palkkaamisesta, mutta jo seitsemän vuotta myöhemmin tehtiin päätös osittain verovaroin rahoitettavan pitäjänkoulun perustamisesta.⁵⁰ Muutoksen tuulet eivät rajoittuneet vain Nousiaisiin, vaan puhalsivat koko maassa. Suomen suuriruhtinas keisari Aleksanteri II asetti vuoden 1857 uudistusohjelmassaan tavoitteeksi kansansivistyksen tason nostamisen. Uudistusten taustalla vaikuttivat sääty-yhteiskunnan järkkyminen sekä koulutetun virkamieskunnan ja ammatillisten osaajien tarve kehittyvässä yhteiskunnassa. Lisäksi kaikkien oikeus saada laadukasta kasvatusta syntyperään ja sukupuoleen katsomatta koettiin entistä tärkeämmäksi.⁵¹ Maaseudulla kansansivistysaatteen nousun taustalla vaikuttivat erityisesti talonpoikien katovuosien jälkeinen nopea vaurastuminen ja omanarvontunnon nousu, alkanut teollistuminen sekä muuttuvat yhteisö rakenteet ja lisääntyvä tietoliikenne.⁵²

Koulutuksen tulevaisuuden kannalta keskeistä oli, että yhteiskuntaa pitkään hallinnut kirkon ja valtion liitto oli hiljalleen murenemassa. Vuoden 1865 kunnallisasiäsetuksen tavoitteena oli erottaa hengellinen ja maallinen valta toisistaan ja vuoden 1866 kansakouluasetuksen oli määrä siirtää kirkon vastuu kansansivistyksen järjestämisessä kuntien harteille.⁵³ Vaikutukset eivät kuitenkaan olleet välittömiä, jos edes mahdollisia. Esimerkiksi Nousiaisissa aloitteet koululaitoksen kehittämiseksi tulivat ennen kaikkea kirkolta, jonka tiukka poissulkeminen kouluasioista olisi saattanut jopa viivästyttää pitäjän kouluolojen kehittämistä.⁵⁴

Vaikka kouluolojen kehittäminen oli Nousiaisissa saatu käynnistetyksi, eivät tulokset olleet kaksisia. Lasten lukutaito oli edelleen kehno, sillä yksi pitäjänkoulu ei ehtinyt

⁴⁹ Heino 1980, 264.

⁵⁰ Heino 1980, 264.

⁵¹ Vainio-Korhonen 2010, 356–357; Jalava 2011, 74–75.

⁵² Heino 1980, 271–272.

⁵³ Esim. Leino-Kaukiainen & Heikkinen 2011, 16–17.

⁵⁴ Nousiaisten historian toisen osan kirjoittaneen Ulla Heinon mukaan lait olivat osin epäselviä, minkä vuoksi ne epäonnistuivat tekemään selkeän eron kunnan ja seurakunnan sekä kirkon tarjoaman opetuksen ja kansanopetuksen välille. Tämän vuoksi kirkon vastuu kunnan kouluasioista säilyi monissa pitäjissä jokseenkin entisenlaisena. Heino 1980, 267.

kiertää lukuvuoden aikana kunnan kaikkia nurkkia. Vuoden 1874 kirkonkokouksessa päätettiin perustaa toinen kiertokoulu, hankkia uusia oppikirjoja ja opetusvälineitä sekä luoda kouluille oma johtokunta ja säännöt tilanteen korjaamiseksi.⁵⁵ Seuraava edistysaskel oli siirtyminen kansakouluun vuonna 1881. Tosin vain pojat pääsivät tässä vaiheessa aloittamaan kansakoulutaipaleensa, sillä kuntakokous hylkäsi kunnan ”korkeimman kansakoulun komitean” ehdotuksen kansakoulun perustamisesta myös tytöille. Kouluun oltiin kuitenkin niin tyytyväisiä, että kansakoulu pitäjän tytöille päätettiin perustaa jo syksyllä 1883.⁵⁶

Koulumyönteisyyden ei kuitenkaan voi sanoa olleen Nousiaisissa pitäjän väkeä yhdistänyt näkökulma, vaan vastuu kansanopetuksesta lepäsi harvoilla harteilla. Innokkaimmin kunnan kouluoloja kehitti kirkko, mutta tyystin vaille tukea se ei jäänyt. Vuonna 1866 pitäjänkokous nosti 60 talollisen esityksestä pitäjänkoulun opettajan palkkaa, vaikka muut kokousedustajat vastustivat esitystä kiivaasti. Vuosina 1883–1887 kiertokoulun opettajan palkan maksoi nimetön, myöhemmin pitäjän sepäksi paljastunut, lahjoittaja. Myös paikallislehdissä puolustettiin tuhmautta, raakuutta, itsepintaisuutta ja epäuskoisuutta poistavaa laitosta.⁵⁷

Vaikka koulua ei Nousiaisissa enää 1800-luvun lopulla varsinaisesti kyseenalaistettu, oltiin kunnassa tyytyväisiä vallitseviin oloihin, eikä halukuutta uusien koulujen perustamiseen ollut.⁵⁸ Tosin vastahakoisuus tuskin johtui itse koulusta, vaan todennäköisesti syynä oli yleinen halu välttää turhaa rahanmenoa. Esimerkiksi vuoden 1852 vaivahoitoasetus herätti Nousiaisissa vastustusta, sillä aikaisempaa suopeammin vaivaisiin suhtautuvan asetuksen pelättiin nostavan kuntalaisille koituvia vaivahoidon menoja.⁵⁹ Myös vuoden 1865 kunnallisetuksessa kunnan vastuulle määrättyjen terveydenhuollon tehtävien toteuttamista, kuten rokotusten järjestämistä ja kättilön palkkaamista, viivyteltiin Nousiaisissa vuosikymmenten ajan.⁶⁰

Vielä 1800-luvun lopulla kasvatusta ei juuri tarjottu 6-vuotiaille ja sitä nuoremmille lapsille, mutta myös keskustelu pienten lasten kasvatuksesta oli käynnistynyt.

⁵⁵ Heino 1980, 265–266.

⁵⁶ Heino 1980, 274–276.

⁵⁷ Heino 1980, 265–270.

⁵⁸ Heino 1980, 267–270.

⁵⁹ Heino 1980, 249.

⁶⁰ Heino 1980, 313–315.

Lastentarhajärjestelmän luonut saksalainen pedagogi Friedrich Fröbel puhui vahvasti pienten lasten kasvatuksen puolesta sekä kehitti lastentarhan sekä koulun väliportaana toimivaa ja molempien pedagogisia erityispiirteitä vaalivaa välitysluokkaa, jota voi pitää eräänlaisena 6-vuotiaiden esikoulun edeltäjänä.⁶¹ Suomen kansakoulu-uudistusta valmistelemaan valittu Uno Cygnaeus ihaili Fröbelin ajatuksia ja halusi juurruttaa lastenseimet, pienten lasten koulut ja välitysluokat osaksi koulujärjestelmää.⁶² Hänen tavoitteensa eivät kuitenkaan saaneet laajaa kannatusta, vaan ajatusta kansallisesta lastentarhajärjestelmästä kritisoitiin voimakkaasti. Esimerkiksi J.V. Snellman vastusti kiivaasti lastentarhanopettajien koulutusta, sillä miksi ”äitien pitäisi käydä jonkun palkkaa nauttivan vanhan mamsellin luona oppimassa, millaista on olla äiti.”⁶³

Vastustuksesta huolimatta suomalainen lastentarha ja päivähoitojärjestelmä alkoivat hiljalleen kehittyä 1800-luvun lopulla.⁶⁴ Kaupunkeihin perustettiin seimiä sekä lastentarhoja ja opettajien koulutus käynnistyi vuonna 1892. Myös välitysluokkia kokeiltiin, mutta luokat lakkautettiin 1900-luvun alussa liian koulumaisina kotia ja henkistä äitiyttä vaalineisiin lastentarhoihin.⁶⁵ Lastentarhat tosin koskettivat lähinnä kaupunkien lapsia, sillä Nousiaisten kaltaisissa maaseutupitäjissä, joissa varhaislapsuus vietettiin kotona vanhempien hoivassa, ei tarvetta lastentarhojen perustamiseen ollut kuin vasta 1900-luvun puolivälin vaiheilla.⁶⁶

Vaikka nykyisin varhaiskasvatus määritellään suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka, oli tilanne 1800-luvun lopulla hyvin toisenlainen.⁶⁷ Lasten institutionaalinen kasvatus oli ennen kaikkea ennaltaehkäisevää suojelukasvatusta, mikä tarkoitti interventioiden kohdistamista laiminlyötyihin, huonosti hoidettuihin tai

⁶¹ Virtanen 2009, 18–19.

⁶² Jalava 2011, 84–85, 92–93.

⁶³ Jalava 2011, 89.

⁶⁴ Institutionaalisen varhaisen kasvatuksen ja opetuksen voi sanoa käynnistyneen Suomessa noin 1840-luvulla, kun kaupunkeihin ja tehtiin perustettiin pikkulastenkouluja, joissa tarjottiin sekä hoivaa että alkuopetusta. 1860-luvulla perustettiin muutamia kaupunkeihin Fröbelin pedagogiikkaa toteuttavia lastentarhoja ja vuonna 1888 perustettiin ensimmäinen köyhille lapsille tarkoitettu kansanlastentarha. Sekä lastentarhojen että lastenseimien määrä kasvoi hiljalleen ja 1920-luvun lopulla niitä oli yhteensä noin 120. Katainen 2011, 330.

⁶⁵ Meretniemi 2011, 251–153.

⁶⁶ Heino 1980, 261.

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 2 §.

pahantapaisiksi koettuihin lapsiin ja nuoriin.⁶⁸ Hallinnollisesti lasten kasvatuksesta keskusteltiin esimerkiksi vaivashoitoasetusten ja köyhäinhoidon yhteydessä, mutta lastentarhanopettajien koulutus kuului Kouluhallituksen alaisuuteen vuoteen 1924 saakka. Tämän jälkeen sekä lastentarhat että opettajankoulutus siirrettiin sosiaaliministeriölle ja vuoden 1936 lastensuojelulaista tuli toimintaa määrittelyt puitelaki.⁶⁹ Laissa kuntien velvoitteeksi määrättiin perustaa tai ylläpitää kotikasvatusta tukevia ja täydentäviä laitoksia.⁷⁰

Vaikka koulutusta pidetään yleisesti ottaen suomalaisena menestystarinana, ei 1800-luvun lopulla tulevaisuus näyttänyt todennäköiseltä. Suuret luokkakoot, ankara kuri ja runsaat poissaolot haittasivat koulutyötä. Sivistyneistö piti tiukasti kiinni oppikoulujen erillisjärjestelmästä, mikä löi kansakouluun köhänkoulun leiman. Kansa näki koulun lähinnä taloudellisena rasitteena sekä saivartelijoiden kasvualustana. Kansakoulu oli ylhäältäpäin luotu järjestelmä, jolle ei ollut kysyntää.⁷¹ Myös Nousiaisten koulutoimi heijasteli yleistä tilannetta. Kouluja ei ollut tarpeeksi ja oppimistulokset jäivät kehoiksi, sillä koulussa ei käyty säännöllisesti. Uusien kehittämistoimenpiteiden viipyessä orastava edistyksellisyys vaihtui takapajuisuuteen. Naapurikuntiin verrattuna kunnassa oli asukkaita yhtä opettajaa kohden huomattavasti enemmän kuin muualla. Myös koulunkävijöiden prosentuaalinen osuus oli alhainen.⁷²

Koska kunnanpäättäjien ja kansalaisten omatoimisuus ei riittänyt kouluatteen läpilyömiseksi, olivat lainsäädännölliset muutokset välttämättömiä tilanteen korjaamiseksi.⁷³ Vuoden 1917 maalaiskuntain kunnallislaki velvoitti valtuustoa keskustelemaan ja päättämään kansakoulujen ja muiden sivistyslaitosten perustamisesta sekä varattomien lasten koulunkäynnin avustamisesta ja

⁶⁸ Suojelukasvatusaate vaikutti vahvasti kansanlastentarhojen perustamiseen. Työläisten lapsille suunnattujen lastentarhojen tehtävä oli saattaa lapset kaduilta kehittävän toiminnan pariin. Kasvatuksessa korostui uskonto, järjestyksenpito ja kuuliaisuus, vaikka laulut, leikit ja pienet työtehtävät olivat myös tärkeitä. Välimäki 1999, 113.

⁶⁹ Välimäki 1999, 108–111; Meretniemi 2011, 263.

⁷⁰ Välimäki 1999, 118.

⁷¹ Leino-Kaukiainen & Heikkinen 2011, 22–23.

⁷² Heino 1980, 276–277.

⁷³ Vaikka oppivelvollisuuslain tarve juonsi juurensa kansakoulujärjestelmän osittaisesta epäonnistumisesta, oli oppivelvollisuudelle itsenäisessä Suomessa suurempi poliittinen tarve kuin aiemmin. Vuoden 1918 sota oli repinyt syvät jakolinjat kansanosien välille ja koulutus nähtiin hyväksi keinoksi eheyttää ilmapiiriä sekä kasvattaa lapsia valtionkansalaisuuteen. Tuomaala 2011, 99.

kansansivistyksen edistämisestä.⁷⁴ Tosin vasta vuoden 1921 oppivelvollisuuslaki velvoitti kuntia myös konkreettisiin toimenpiteisiin, sillä kuntien oli viipymättä perustettava kansakouluja, jos koulupiirien alueella vapaaehtoisesti ilmoitettiin vaadittava määrä lapsia kansakouluun.⁷⁵

Oppivelvollisuuslain valmistelun yhteydessä käytiin keskustelua myös jo aikaisemmin kokeilluista välitysluokista, esiopetuksen tarpeesta ja koulun aloittamisista. Vaikka koulumaisen toiminnan hyödyllisyys 6-vuotiaille tunnustettiin, päätettiin oppivelvollisuuden aloitukseksi kuitenkin seitsemän vuotta. Valintaa perusteltiin muun muassa pohjoisessa asuvien lasten myöhäisemmällä kehityksellä, paremmilla kouluvalmiuksilla oppivelvollisuuden alkaessa sekä pitkillä koulumatkoilla. Lisäksi lasten työpanos maaseudulla oli edelleen tärkeä.⁷⁶ Myös kouluväen näkemykset jakautuivat. Hämeenlinnan alakansakouluseminaarin johtaja Aukusti Salon mukaan lastentarhat välitysluokkineen oli liitettävä osaksi suomalaista kansakoulujärjestelmää. Lastentarhanopettajat, etunenässä opettajaseminaarin johtaja Elisabeth Alander, vastustivat Salon näkemyksiä, sillä heidän mukaansa lastentarhojen tehtävä oli tukea kotien kasvatustyötä, ei ottaa sitä kokonaan itselleen.⁷⁷

Oppivelvollisuuslain voimaantulo näkyi Nousiaisissa lähinnä hallinnollisina muutoksina ja koulujen määrän kasvuna, kun kunta päätettiin ohjaavien säännösten mukaisesti jakaa seitsemään koulupiiriin vuoteen 1934 mennessä. Toteuttamisen asteittaisuus oli ennen kaikkea taloudellinen ratkaisu, sillä kunnan resurssit eivät olisi riittäneet lain kirjaimen välittömään noudattamiseen. Tosin osassa koulupiireistä oltiin tyytymättömiä siihen, että ne joutuivat odottamaan kansakoulua muita piirejä kauemmin.⁷⁸ Ideologiseen keskusteluun koulun arvosta ei Nousiaisissa enää tarvinnut ryhtyä, sillä koululaitos oli kunnassa jo vakiinnuttanut asemansa.

Oppivelvollisuuslain myötä koulujärjestelmän suuret rakenteelliset muutokset siirrettiin syrjään vuosikymmeniksi. Uudistukset olivat pieniä, koskien lähinnä

⁷⁴ Maalaiskuntain kunnallislaki 108/1917, 15 §.

⁷⁵ Laki oppivelvollisuudesta 100/1921, 6 §.

⁷⁶ Välimäki 1999, 165–166.

⁷⁷ Virtanen 2009, 22–25.

⁷⁸ Heino 1980, 281–284.

välineistön, menetelmien ja tilojen päivittämistä vaadittavalle tasolle.⁷⁹ Muutostarpeet kuitenkin kytivät pinnan alla. Koulujärjestelmä oli rakennettu kansalaisten välisen eriarvoisuuden varaan, mikä sai vasemmisto- ja keskustapuolueet kääntymään yhtenäiskouluuutteen taakse. Yhteiskuntaan leimansa lyönyt epätasa-arvoisuus ei enää ollut kyseenalaistamaton itsestäänselvyys, vaan murrettavissa oleva epäkohta. Myös koulutuksen mahdollistaman henkisen ja inhimillisen kasvun tärkeyttä korostettiin.⁸⁰

Tasa-arvon vaatimusten lisäksi koulutuksen kehittämiseksi oli monia rakenteellisia ja taloudellisia perusteita. Kehittyvä yhteiskunta tarvitsi eriytyneitä ammatillista osaamista, kansainvälistyvä maailma edellytti huomion kiinnittämistä kilpailukykyyn ja kansalaisten osaamisen tasoon. Maatalousyhteiskunta järkkäsi, kun väestö muutti maaseudulta kaupunkeihin, äidit alkoivat luoda uraa työelämässä ja elinkeinorakenne muuttui teollisuuden sekä palvelualan korvatta nopeasti maa- ja metsätalouden elinkeinot. Tärkeää suomalaisen menestystarinan kannalta oli se, että koulutus nähtiin ratkaisuksi yhteiskunnan haasteisiin, eikä enää vain tuottamattomaksi menoeräksi ja kuntapäätäjien päänvaivaksi.⁸¹

Myös esikoulun osalta oli alkanut hiljalleen tapahtua, kun opettajaväki alkoi 1940-luvulla käymään keskustelua esiopetuksen kehittämisen tarpeesta. Idea 6-vuotiaiden ikäluokalle suunnatusta opetuksesta levisi Suomeen länsinaapuri Ruotsista, jossa kokeileva esikoulutoiminta aloitettiin jo vuonna 1937. Lastentarhojen nähtiin tarjoavan liian vähän haasteita ja vertaisseuraa 6-vuotiaille, minkä vuoksi kouluvalmiuksien ja oppimishalun kehittämiseksi tarvittaisiin ikäluokalle suunnattua toimintaa. Esiopetuksen kehittäminen liittyi myös päivähoitokysymykseen, sillä myös 6-vuotiaat tarvitsivat oman paikkansa äitien käydessä töissä. Vaihtoehdoiksi nähtiin lastentarhan asettamisen ensimmäiseksi kouluasteeksi, oppivelvollisuuskoulun yhteydessä järjestettävä pakollinen esikoulu tai lastentarhan yhteydessä järjestettävä välitysluokka.⁸²

⁷⁹ Esimerkiksi Nousiaisissa koulutoimea kehitettiin lähinnä järjestämällä kouluruokailu vapaaehtoisesti jo vuosia ennen vuoden 1945 lakia kouluruokailun järjestämisestä sekä perustamalla koulutarkastajan kehotuksesta Paistanojan kansakouluun alaluokan opettajan virka. Heino 1980, 284.

⁸⁰ Kettunen et al. 2012, 25–28, 30–32, 37.

⁸¹ Kettunen et al. 2012, 25–28, 30–32; Kinos & Palonen 2012, 229–233.

⁸² Virtanen 2009, 37–40.

Vaikka esiopetus ei saanut ennen 1960-lukua osakseen suurta koulutuspoliittista mielenkiintoa, silotti kasvava arvostus koulutusta kohtaan tietä alle oppivelvollisuusikäisten lasten institutionaaliselle kasvatukselle. Pienten lasten kasvattaminen ei myöskään ollut samalla tavalla ajankohtainen kysymys kuin esimerkiksi yhtenäiskouluhanke, sillä yhteiskunnalliset edellytykset vielä puuttuivat. Vielä 1950-luvulla päivähoitoa pidettiin sijaiskasvatuksena sekä lasta ja lapsen äitisuhdetta rasittavana tekijänä. Päiväkotikomitean vuoden 1951 mietinnössä kokopäivähoitoa suositeltiin annettavaksi vain erittäin painavasta syystä, vaikka virikkeiden ja vertaisseuran tarjoamiseen lastentarhoissa oltiin tyytyväisiä.⁸³ Sitä vastoin 1960-luvulla kiihtynyt kaupungistuminen ja sitä seurannut päivähoiton tarpeen nopea kasvu, äitien siirtyminen työelämään, kansainvälisen kilpailun kiristyminen ja akateemisen tutkimuksen lisäämä tieto varhaisen opetuksen merkityksestä loivat paineen kehittää alle oppivelvollisuusikäisille lapsille tarjottua institutionaalista kasvatusta ja koulutusta.⁸⁴

2.2. Koulumyönteisyys kunnan strategiana

Yhteiskunnan muutokset ja haasteet olivat totta myös Nousiaisissa. Väkimäärä väheni vääjäämättömästi ja elinkeinorakenne koki nopeita muutoksia. Kunnan asukasluku pieneni yli sadalla vuodesta 1960 vuoteen 1970 mennessä, mikä oli suuri tappio reilun kolmen tuhannen asukkaan kunnassa. Samanaikaisesti maa- ja metsätalouden työpaikkojen määrä laski lähes kolmanneksella, joskin teollisuuden, logistiikan ja palvelualan elinkeinot paikkasivat vajaan.⁸⁵

Nousiainen ei suinkaan ollut yksin ongelminensa, vaan tilanne oli vastaavanlainen myös naapurikunnissa. Väkimäärä väheni ja elinkeinorakenne muuttui niin Mynämäessä, Aurassa, Pöytyällä ja Lemussa, mutta myös poikkeuksia löytyi. Maskussa ja Ruskolla asukasluku kasvoi läpi 1960-luvun, kuten myös suuremmissa naapureissa Turussa ja Raisiossa.⁸⁶ Naapurikunnat olivat Nousiaisille paitsi tärkeitä

⁸³ Välimäki 1999, 119–120.

⁸⁴ Esim. Esikoulukomitea 1972, 12–14, 17; Kinos & Palonen 2012, 230–233, 235.

⁸⁵ Tilastokeskus 1979, 82.

⁸⁶ Tilastokeskus 1979.

yhteistyökumppaneita, myös kilpailijoita alueen asukkaista.⁸⁷ Esimerkiksi vuosina 1960–1969 muuttoliike oli Nousiaisissa vilkkaampaa lähialueen maalaiskuntien kuin kaupunkien välillä, minkä vuoksi ei ollut yhdentekevää, millaisena kunta näyttäytyi suhteessa naapureihin.⁸⁸

Vähenevä väkiluku heijastui Nousiaisissa nopeasti myös koulutoimeen. Maalaistaajamien hiljetessä ja oppilasmäärien vähentyessä jouduttiin kunnassa raskain mielin lakkauttamaan ensin Saksalan sekä myöhemmin Paistanojan ja Ojankulman kansakoulut vuosien 1965 ja 1968 aikana.⁸⁹ Syynä lakkautuksiin oli koulujen oppilasmäärien jääminen alle 25:n, minkä vuoksi koulut eivät enää olleet oikeutettuja valtion avustuksiin.⁹⁰ Tilanne ei suinkaan ollut ainutlaatuinen, vaan kyläkoulujen lakkauttaminen oli 1960-luvun yhteiskunnalle ominainen ilmiö.⁹¹

Kunnassa ei kuitenkaan haluttu vaipua epätoivoon, vaan kuntapäätäjät uskoivat omiin kykyihinsä ja toimintamahdollisuuksiinsa. Tutkimuksen kannalta tärkeää oli se, että koulutus nähtiin selkeäksi tasonmittariksi kuntien välillä:

”Muistutin ryhmätovereilleni, että siellä [Mynämäellä] on kehittyneemmät kouluolot kuin meillä. Lopuksi kannustin ryhmää sanomalla, että kun valtuustossa on nyt sanottu olevan yksinkertaisen enemmistön, niin näytetään arvostelijoille, minkälainen enemmistö sillä todellisuudessa on.”⁹²

Erityisen vahvasti koulutuksen merkitykseen uskoi Keskustapuolueen ryhmän puheenjohtaja Eeri Hyrkkö, joka oli poliittinen voimahahmo paitsi Nousiaisissa, myös koko maakunnassa. Hänestä tuli esimerkiksi paikallisen kuntainliiton liittovaltuuston hallituksen jäsen ja myöhemmin puheenjohtaja, Keskustapuolueen Varsinais-Suomen piirin puheenjohtaja sekä Varsinais-Suomen maakuntaliiton hallituksen jäsen.⁹³

⁸⁷ Tutkimuksen aikajaksolla Nousiaisissa tehtiin yhteistyötä naapurikuntien kanssa muun muassa kansalaiskoulun sekä keskikoulu- ja peruskoulukokeilujen ja myöhemmin peruskoulun kohdalla. Samoin vuonna 1976 perustetussa lukiossa oli paljon oppilaita naapurikunnista. Koulutoimen ohella yhteistyötä tehtiin lisäksi esimerkiksi terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisessä. Heino 1980, 286–287, 297, 318, 334.

⁸⁸ Heino 1980, 34.

⁸⁹ Heino 1980, 280.

⁹⁰ *Paistanoja loppuu, Ojankulma vielä pöydälle*. Vakka-Suomen Sanomat 27.3.1968.

⁹¹ Korpinen 2010, 17.

⁹² Pitkänen 2000, 52.

⁹³ Ks. Pitkänen 2000.

Hyrkön suhteet koituivat useaan otteeseen myös kunnan onneksi sen kilpaillessa valtiovallan rajallisista kouluressurseista.

Halu panostaa koulutukseen kyti pari vuotta ennen konkretisoitumista käytännön tekoihin. Vuonna 1965 Nousiaisissa alettiin omatoimisesti perustamaan kansalaiskoulua, johon myös naapurikunnille tarjottiin mahdollisuutta liittyä mukaan.⁹⁴ Pelkkä kansalaiskouluhanke ei vielä tyydyttänyt kuntapäätäjiä, vaan samaisen vuoden lopulla kunta anoi valtioneuvostolta lupaa kunnallisen keskikoulun perustamiseksi.⁹⁵ Vuonna 1965 laaditussa kunnan koulu-uudistusohjelmassa asetettiin kunnan päämääräksi yhtenäiskouluun siirtyminen. Vain neljää vuotta myöhemmin kunta otti ensimmäisen askeleen kohti yhtenäiskoulua, kun kansalaiskoulusta ja kokeilukeskikoulusta muodostettiin yhtenäiskoulutyypinen peruskoulun yläaste. Kokonaan peruskoulujärjestelmään kunnassa siirryttiin syksyllä 1972.⁹⁶

Kunnassa ymmärrettiin paitsi nykyisen perusasteen kehittämisen tärkeys, keskusteltiin 1960-luvun lopulla myös pienemmille lapsille suunnattujen kasvatuspalvelujen merkityksestä. Esimerkiksi päivähoidtopalvelujen puutetta pidettiin kunnassa suorastaan muuttoliikkeen jarruna. Päiväkodin perustamisesta ehdittiin jo tehdä puoltava valtuustopäätös, mutta ministeriön kielteisen suhtautumisen vuoksi hankkeessa ei voitu edetä. Toimettomaksi kunnassa ei kuitenkaan jääty, vaan vuonna 1967 perustettiin Nousiaisten Päiväkodin Kannatusyhdistys, joka alkoi kerätä varoja yksityisen lastenseimen tai -tarhan perustamiseksi.⁹⁷

Vaikka Nousiaisten toiminta kouluolojen kehittämiseksi näyttää suoraviivaiselta ja tehokkaalta koulukokeilujen seurattessa toinen toistaan, ei kyseessä ollut omalla painollaan etenevä tapahtumasarja. Koulunuudistus oli paljon resursseja vaativa projekti, jossa ymmärrys politiikan toimintatavoista ja hyvät henkilösuhteet olivat

⁹⁴ Kansalaiskoulut olivat eräänlaisia kansakoulujen jatkokouluja, joiden asema sementoitiin vuoden 1957 kansakoululaililla. Kansalaiskoulun opetuksessa painotettiin käytännöllisyyttä ja toiminnallisuutta, sillä se halusi erottautua oppikoulujen teoriaan pohjautuvasta opetuksesta. Kansalaiskoulut eivät kuitenkaan koskaan saavuttaneet toivottua suosiota ja peruskoulu-uudistuksessa sekä kansakoulu, kansalaiskoulu että keskikoulu sulatettiin yhteen. Jauhiainen 2011, 117.

⁹⁵ Keskikoulu oli oppikoululaisille tarkoitettu koulu, jonka tarkoituksena oli antaa sivistyskasvatuksen jälkeen tai sen lisäksi oppilaille valmiuksia siirtyä käytännölliseen työhön. Strömberg 2011, 137–139.

⁹⁶ Heino 1980, 285–287; Jalonen 2015, 104–105.

⁹⁷ Heino 1980, 261.

eduksi. Nousiaisten kannalta hyödylliseksi osoittautui etenkin Eeri Hyrkön tuttavuus Keskustapuolueen voimahahmon – muun muassa puolueen puheenjohtajana ja opetusministerinä toimineen – Johannes Virolaisen kanssa, mikä auttoi kuntaa esimerkiksi keskikoulun kokeiluluvan sekä uuden koulurakennuksen rakennuslupien saamisessa.⁹⁸

Huomionarvoista on se, että monessa mukana ollut Hyrkkö oli valmis käyttämään hyväksi asemaansa maakunnan miehenä Nousiaisille tärkeiden hankkeiden edistämiseksi. Esimerkiksi keskikoulun kokeilulupaa epävirallisesti Virolaiselta anoessaan Hyrkkö muisti antaa tukensa puolueen nimenvaihdospyrkimyksille ja korosti maakunnan seisovan puolueen tuoreen puheenjohtajan takana, vaikka Aurajoen rantamailla ei ollut annettu anteeksi maakunnan oman ehdokkaan, V. J. Sukselaisen, päihittämistä.⁹⁹

Myös keskikoulun rakennuslupia hakiessa Hyrkön suhde Virolaiseen osoittautui hyödylliseksi. Nousiaisten valtuusto oli tehnyt jo vuonna 1964 periaatepäätöksen uuden koulun rakentamisesta, mutta lupien saaminen ei ollut helppoa, sillä kunnan toiveiden toteuttaminen ei ollut Koulu- ja lääninhallituksen tärkeimpien tehtävien joukossa. Lisäksi Varsinais-Suomessa oli jälleen arvosteltu opetusministeri Virolaista, mikä heikensi kunnan mahdollisuuksia.¹⁰⁰ Kunta jäi odotetusti ilman rakennuslupaa, mutta Keskustapuolueen vuoden 1968 puoluekokouksessa Virolainen antoi Hyrkölle vielä mahdollisuuden: ”*Kyl niit voijaan myöntää lisääkin, mut katsotaa miten siekii tääl esiinnyt.*”¹⁰¹

Vihjeestä viisastuneena Hyrkkö lievensi Virolaiselle suunnattua kärjekästä puheenvuoroaan. Varsinais-Suomen muut kokousedustajat eivät Hyrkön tempusta pitäneet, mutta Nousiaisissa päästiin seuraavana kesänä iloitsemaan opetusministeriön myöntämästä keskikoulun rakennusluvasta.¹⁰² Myös Virolaiselle tarjoutui mahdollisuus hankkia suosiota Varsinais-Suomessa, kun hän esitti uuden koulun avajaisjuhlassa valtiovallan tervehdyksen ja kehui alueen kuntien edelläkävijyyttä

⁹⁸ Pitkänen 2000, 53–56.

⁹⁹ Pitkänen 2000, 53.

¹⁰⁰ Junkkari, Marko: *Saarikon hehkuttama keskustaliitto on keskustan ikiaikainen riesa, jonka avulla ”beatlestukkien” ja ”lättähattujen” pelättiin valtaavan puolue.* HS 8.9.2020.

¹⁰¹ Pitkänen 2000, 55.

¹⁰² Pitkänen 2000, 55.

koulunuudistuksessa.¹⁰³ Vaikka Hyrkön poliittinen vaikutusvalta edesauttoi Nousiaisten pyrkimyksiä, yhtä tärkeää oli kunnan opetushenkilöstön ymmärrys hakuprosessien luonteesta. Hyvät suhteet olisivat saattaneet jäädä hyödyntämättä, ellei kansalaiskoulun opettaja Pentti Leivo olisi saanut Hyrkköä vakuutettua siitä, ettei hakemuksia kannattanut jättää pelkästään virkamiesten käsiin.¹⁰⁴

Vaikka Nousiaisten menestys lupajaossa näyttää henkilöityvän vahvasti Eeri Hyrkköön, ei kunnan koulumyönteisyyttä voi laskea vain hänen tai edustamansa puolueyhmän ansioksi, vaikka tutkimuksen aikajaksolla kunnan poliittista elämää leimasi Keskustapuolueen ylivalta. Puolue onnistui saamaan enemmistön valtuustopaikoista lähes kaikissa kunnallisvaaleissa, lukuun ottamatta valtuustokautta 1972–1976. Kunnan toiseksi suurimman puolueen asemasta kamppailivat sekä Kansallinen Kokoomus (Kokoomus), Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue (SDP) että nykyistä Vasemmistoliittoa edeltänyt Suomen Kansan Demokraattinen Liitto (SKDL), mutta 1960-luvun lopulla kilpailu kääntyi Kokoomuksen voitoksi. Suomen Maaseudun Puolue (SMP) jäi Nousiaisissa satunnaiseksi valtuustovierailijaksi.¹⁰⁵

Taulukko 2: Nousiaisten kunnanvaltuuston kokoonpanot vuosina 1960–1980

Valtuusto- kausi	Valtuusto- paikat	Keskusta- puolue	Kansallinen Kokoomus	SDP	SKDL	SMP
1960–1964	19	10	3	3	2	1
1964–1968	19	10	3	3	3	-
1968–1972	19	10	4	3	2	-
1972–1976	19	9	4	3	2	1
1976–1980	21	11	5	3	2	-

Lähteet: Heino 1980, 227; Jalonen 2015, 34.

¹⁰³ *Kuntien yhteistyön juhlapäivä: Viiden kunnan koulutalon käyttöönotto Nousiaisissa*. Vakka-Suomen Sanomat 24.3.1970.

¹⁰⁴ Pitkänen 2000, 53.

¹⁰⁵ Ks. Taulukko 2.

Selkeät voimasuhteet keskustaoikeiston ja vasemmiston välillä heijastuivat kunnan poliittiseen ilmastoon sopuisana päätöksentekona, sillä vasemmistopuolueet eivät saavuttaneet tutkimuksen aikajaksolla kertaakaan vaadittua määrävähemmistöä, jotta se olisi voinut jarruttaa sille epämieluisia hankkeita. Tosin puoluepoliittikointi jäi kunnan päätöksenteossa usein taka-alalle, sillä yleistyvä ryhmätyöskentely takasi, että hankkeita suunniteltiin ja pohdittiin yhdessä puoluerajat unohtaen. Ristiriitoja syntyi harvoin, mutta ”eräät koulukysymykset” herättivät aluepoliittisia näkemyseroja.¹⁰⁶

Kunnan koulumyönteisyys ei myöskään ollut poikkeuksellista, vaan koulutusoptimismi oli 1960-luvun yhteiskuntaa ja poliittista kenttää yhdistävä ajatus. Esimerkiksi Keskustapuolue vannoi vuoden 1966 ohjelmassaan koulutuksellisen tasa-arvon, kansakunnan henkisten voimavarojen täysimittaisen hyödyntämisen, miesten ja naisten yhdenvertaisuuden, päivähoitopalvelujen saatavuuden lisäämisen sekä tasapuolisen aluepolitiikan ja hajasijoittamisen nimeen.¹⁰⁷ Kokoomuksen samaisen vuoden *Kohti huomispäivän yhteiskuntaa* -ohjelmassa vaadittiin koulutukseen panostamista esimerkiksi talouden ja elinkeinoelämän, kulttuurin, tieteen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vuoksi.¹⁰⁸

SDP puolestaan oli vaatinut jo kolme vuotta aikaisemmin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden turvaamista opetuksen kaikilla aloilla ja tasoilla. Puolueelle tärkein koulutuspoliittinen hanke oli yhtenäiskoulun toteuttaminen, mutta tavoitteena oli myös lastentarhojen läheisempi liittäminen osaksi koululaitosta sekä koulukypsien lasten koulunkäynnin varhaistamisen mahdollisuus.¹⁰⁹ Puolueen kanssa samoilla linjoilla oli myös SKDL, joka katsoi koulutuksen epätasa-arvoisuuden jättäneen työväestön keskuuteen ja syrjäseuduille käyttämättömiä lahjakkuusreservejä, minkä vuoksi oli tähdättävä nopeaan koulutusmahdollisuuksien tasaamiseen ja lisäämiseen. Naisten aseman parantamiseksi lasten hoitolaitosten verkostoa oli laajennettava.¹¹⁰

¹⁰⁶ Heino 1980, 229–230.

¹⁰⁷ Keskustapuolue 1966. Keskustapuolueen ohjelma. Pohtiva - poliittisten ohjelmien tietovaranto (jatkossa Pohtiva). Ohjelmalistat (jatkossa OL). Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESKP/214>.

¹⁰⁸ Kansallinen Kokoomus 1966. Kokoomuksen Poliittinen Toimintaohjelma 1966 - Kohti huomispäivän yhteiskuntaa. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/90>.

¹⁰⁹ Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue (jatkossa SDP) 1963. SDP:n kulttuuripoliittinen ohjelma. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/424>.

¹¹⁰ Suomen Kansan Demokraattinen Liitto (jatkossa SKDL) 1967. Suomen Kansan Demokraattisen Liiton Periaateohjelma. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SKDL/626>.

Vaikka paikallisesti kunnallisilla päättäjillä saattoi toki olla kattopuolueiden kannoista poikkeavia mielipiteitä, oli valtakunnanpolitiikassa heijastuva koulumyönteisyys totta myös Nousiaisissa. Kunnan tavoitteiden kannalta merkittävää oli se, että puolueet tunnustivat maaseudun kouluolojen jääneen jälkeen kehityksestä, minkä vuoksi ne pitivät tärkeänä koulunuudistustoimenpiteiden käynnistämistä juuri Nousiaisten kaltaisilla alueilla.¹¹¹ Koulutuksen kehittäminen oli puolueille houkutteleva vaihtoehto, sillä koulupalvelujen lisäämisen katsottiin hyödyttävän sekä yksilöä että yhteiskuntaa.¹¹²

Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoista on se, että vaikka koulutuksesta ja sen kehittämisen tärkeydestä puhuttiin puolueiden ohjelmissa paljon, ei esiopetuksen kehittämistä ohjelmissa juuri käsitelty, vaikka tarve lisätä päivähoitopalvelujen tarjontaa tiedostettiin. Ymmärrys oli kuitenkin 1960-luvun lopulla heräämässä ja esimerkiksi Keskustapuolueen vuoden 1968 yleisohjelmassa toivottiin lastentarhojen kasvatustyön saavan tunnustusta ja kasvatustyön tulokset otettavan huomioon peruskoulusuunnittelussa ja 5–6-vuotiaiden lasten kohdalla.¹¹³

Esikoulun rantautumista puolueiden näkyväksi ohjelmatason tavoitteeksi saatiin lopulta odottaa aina vuoteen 1974 saakka, jolloin Keskustapuolueen yleisohjelmassa esitettiin vaatimus esiopetuksen kehittämisestä yksiselitteisesti: ”*Peruskoulutusta on uudistettava siten, että koko maassa toteutetaan kuusivuotiaiden esikoulu.*”¹¹⁴ Vaikka ohjelmissa ei avattu perusteluja puolueen kannalle, lienee koulutuksen tasa-arvon lisäämisen ohella vahva motiivi ollut autoituvien kyläkoulujen todellisuus. Kun lapset laitettaisiin yhä nuorempina opintielle, voitaisiin kyläkoulujen oppilasmääriä kasvattaa yhden ikäluokan verran kerrallaan. Ajatus oli ollut esillä puolueessa jo vuoden 1968 koulujärjestelmälain valmistelun yhteydessä.¹¹⁵ Kyläkoulukysymys oli

¹¹¹ Ks. esim. Keskustapuolue 1968. Keskustapuolueen yleisohjelma. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESKP/264>;

Kansallinen Kokoomus 1974. Kokoomuksen aluepoliittinen ohjelma. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/1>.

¹¹² Ks. esim. Keskustapuolue 1973: Keskustapuolueen koulutuspoliittinen ohjelma. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESKP/191>.

¹¹³ Keskustapuolue 1968. Keskustapuolueen kunnallisohjelma. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESKP/196>.

¹¹⁴ Keskustapuolue 1974. Keskustapuolueen yleisohjelma. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESKP/265>.

¹¹⁵ Lakialoite 147/1967. Eduskunnan arkisto. Digitoidut valtiopäiväasiakirjat 1907–2000. Saatavissa: https://avoindata.eduskunta.fi/digitoidut/view/liite_1967_i_xiv_b_500?language=suomi&year=1967.

puolueelle tärkeä paitsi sen kannatusalueille tyypillisenä haasteena, sopi puolueen tavoitteisiin myös muutoin. Puolueessa uskottiin pienten yhteisöjen tarjoavan lapsille suotuisimmat mahdolliset kasvuolosuhteet.¹¹⁶

Mielenkiintoista on, että muut puolueet eivät nostaneet esiopetuksen kehittämistä esiin ohjelmissaan kuin vasta 1970-luvun lopussa. Esimerkiksi Kokoomus kannusti esiopetuksen kehittämiseen vasta vuonna 1979 julkaistuissa puolueen 1980-luvun tavoitteissa. Ohjelma toteamus ”[on] selvitettävä riittävän kokeiluohjelman perusteella mahdollisuudet esikoulun liittämiseksi yleiseen peruskoulutukseen, jolloin tulee kehittää myös sosiaali- ja terveysministeriön ja opetusministeriön välistä hallinnollista yhteistyötä” on sikäli mielenkiintoinen, että ohjelman julkaisemisen aikaan esikoulukokeilua oli järjestetty jo kahdeksan vuoden ajan ja hallinnollinen eriytyneisyys ja yhteistyö oli osa kokeilua alusta saakka.¹¹⁷

Nousiaisissa edustetut vasemmistopuolueet eivät ohjelmatasolla olleet juuri sen innokkaampia esiopetuksen kehittäjiä. SDP nimesi esiopetuksen kehittämisen tavoitteekseen ensimmäistä kertaa vuonna 1978 julkaistussa *Sosialidemokratian suunta – SDP:n tienviitat 1980-luvulle* -ohjelmassaan, jossa todettiin esiopetusta voitavan toteuttaa päivähoiton piirissä.¹¹⁸ SKDL puolestaan ei ottanut suoraan kantaa esikoulujärjestelmän rakentamisen puolesta, mutta vaati peruskoulun ensimmäisen luokan opetuksen muuttamista esikoulumaisemmaksi. Tosin puolue ei myöskään ollut oppivelvollisuusiän alentamista vastaan, mutta edellytti tiheän kouluverkoston ylläpitämistä, jotta koulumatkat eivät kasvaisi lapsille liian pitkiksi.¹¹⁹

Vaikka yleisesti ottaen esiopetuksen kehittämisen tarvetta tuotiin ohjelmissa esiin vain vähän, voi suhtautumisen esikoulun kehittämistä kohtaan olettaa olleen myönteistä, sillä ajatusta oppivelvollisuusiän alentamisesta ja kasvatuksen kohdentamisesta yhä nuoremmille lapsille ei laajasti vastustettu. Puolueiden yleisesti korostamat koulutuksellinen tasa-arvoisuus, syrjäseutujen kouluolojen kehittäminen,

¹¹⁶ Keskustapuolue 1973. Keskustapuoleen koulutuspoliittinen ohjelma. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESKP/191>.

¹¹⁷ Kansallinen Kokoomus 1979. Kokoomuksen tavoitteet 1980-luvun politiikassa. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/81>.

¹¹⁸ SDP 1978. Sosialidemokratian suunta - SDP:n tienviitat 1980-luvulle. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/462>.

¹¹⁹ SKDL 1976. SKDL:n kunnallispoliittinen asiakirja. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SKDL/610>.

varhaisen tuen tärkeys sekä yleisen koulutustason nostaminen elinikäisen oppimisen kautta puolsivat kaikki myös esiopetuksen kehittämistä.¹²⁰

Esiopetuksen saamalle vähäiselle koulutuspoliittiselle huomiolle löytyy useita syitä. Kuntia ja virkamiehiä rasittivat muun muassa kunnan kouluhallinnon kehittäminen, kansa- ja oppikoululaitosten yhdistäminen sekä yksityisten koulujen niveltäminen osaksi kunnallista koulujärjestelmää, minkä vuoksi esikoulun kehittämiseen ei jäänyt voimavaroja.¹²¹ Puolueille haasteellista taas lienee ollut käynnissä olevien uudistusten ja hankkeiden suuri määrä, eikä poliittisia resursseja todennäköisesti riittänyt kaikkien uudistusten seuraamiseen. Esimerkiksi Kokoomuksen vuoden 1969 *Kokoomuksen politiikan lähiajan suunta* -ohjelmassa todetaan koulunuudistuksen olevan noin neljänkymmenen eri komitean tehtävänä.¹²²

Vaikka Nousiaisissa eräät koulukysymykset saivat kunnallispolitiikan kipinöimään, ei esikoulukysymys todennäköisesti ollut eripuraa aiheuttava kouluasia. Kun asiaa käsiteltiin valtuuston kesäkuun 1971 kokouksessa, hyväksyi valtuusto yksimielisesti kunnanhallituksen esityksen esikoulukokeilun käynnistämisestä kunnassa.¹²³ Siitä huolimatta on mielenkiintoista pohtia, olisivatko erilaiset poliittiset voimasuhteet muokanneet kunnan toimintaa esikoulukysymyksessä erilaiseksi, sillä juuri Keskustapuolue piti esiopetuksen kehittämistä näkyvimmin esillä ohjelmissaan ja näki esikoululle arvoa sen kannatusalueilla – Nousiaisten kaltaisissa maaseutupaikissa. Nousiaisten innokkuus kehittää kunnan kouluoloja oli myös sitä, miten Keskustapuolue toivoi koulu-uudistusten etenevän. Jatkuvassa koulutuksen tarpeen kasvun ja koululaitoksen kehittämisen tilanteessa se piti tärkeänä yksityisten kuntalaisten ja kuntien työpanosta. Puolue oli huolissaan kouluhallinnon tiukkenevasta otteesta, sillä se pelkäsi liian vahvan ohjauksen kaventavan kuntien

¹²⁰ Ainoa tutkimuksen yhteydessä löytynyt ja esikoulua vastustanut poliittinen lausunto on Suomen Kristillisen Liiton kansanedustaja Olavi Ronkaisen pitämä puheenvuoro eduskunnan yleiskeskustelussa vuoden 1975 tulo- ja menoarviosta. Puheenvuorossaan Ronkainen ei ”malta olla tuomatta julki iloani sen johdosta, ettei rahan puuteen vuoksi ole voitu lähteä kehittämään esikoulua, koska alle 7-vuotiaalla ei ole parempaa kasvamis- ja kehitysympäristöä kuin koti.”

Eduskunnan arkisto. Digitoidut valtiopäiväasiakirjat 1907–2000. Saatavissa: https://avoindata.eduskunta.fi/digitoidut/view/ptk_1974_5_900?language=suomi&year=1974&page=62.

¹²¹ Virtanen 2009, 125–126.

¹²² Kansallinen Kokoomus 1969. Kokoomuksen politiikan lähiajan suunta. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/76>.

¹²³ Kunnanvaltuuston pöytäkirja 1.6.1971, 58 §. Nousiaisten kunnanarkisto (jatkoksa NKA). Kunnanvaltuuston ja -hallituksen asiakirjat I (jatkoksa KV & KH I). Ca: 5. Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1971.

itseäänmääräisoikeutta kouluasioissa sekä vähentävän kunnallisten erityispiirteiden huomioimista uudistustyössä.¹²⁴

Vaikka koulupalvelujen laatu ja saatavuus nähtiin kunnassa tärkeäksi tasonmittariksi kuntien välillä, ei koulutusta voi kuitenkaan pitää ainoana asiana, johon Nousiaisissa 1960-luvulla panostettiin. Kunta kehitti ja investoi kaikilla rintamilla. Uusi kunnantalo valmistui vuonna 1967, samoin uudet paloasemat ajanmukaisine kalustoineen Valpperiin ja Nummelle vuosina 1965 ja 1974. Nimismiespiiri säilyi kunnassa haastavien neuvottelujen jälkeen, ja terveystyön kuntainliiton perustamisessa Nousiainen oli aloitteellinen osapuoli. Työpaikkaomavaraisuuden laskiessa kunnassa päätettiin alkaa tukea elinkeinoelämää, minkä seurauksena kuntaan muun muassa rakennettiin uusi teollisuushalli sekä avustettiin yrityksiä lainojen hakemisessa.¹²⁵

Vielä 1960-luvulla kunnassa keskityttiin ennen kaikkea nykyisen perusasteen kehittämiseen. Kyse ei niinkään ollut siitä, etteikö esimerkiksi päivähoitopalvelujen kehittämisen tarvetta olisi tiedostettu, vaan mahdollisuudet puuttuivat. Kunnallisen päiväkodin perustaminen kaatui mitä ilmeisimmin lainsäädännöllisiin ongelmiin, kun ministeriö ei päättänyt hyväksyä kunnan hakemusta päiväkodin perustamiseksi.¹²⁶ Esiopetuksen osalta lainsäädännölliset esteet poistuivat vuoden 1968 koulutusjärjestelmälain myötä.¹²⁷ Päivähoitolainsäädännön osalta tärkeä merkkipaalu oli vuoden 1973 laki lasten päivähoitosta, joka erosi aiemmasta lainsäädännöstä muun muassa myöntäessään subjektiivisen oikeuden päivähoitoon ja irrottautuessaan aikaisemmasta suojelukasvatusperinteestä.¹²⁸ Uuden lain myötä Nousiaisissa voitiin aloittaa kunnallisten päivähoitopalvelujen kehittäminen ja kunnallinen päiväkotitoiminta avattua vuonna 1977.¹²⁹

¹²⁴ Keskustapuolue 1968. Keskustapuolueen kunnallisohjelman. Pohtiva. OL. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESKP/196>.

¹²⁵ Heino 1980, 240, 333–334, 324, 318, 174.

¹²⁶ Heino 1980, 261.

¹²⁷ Laissa määriteltiin koulujärjestelmän rungoksi kunnan koululaitos, jossa on oppivelvollisille tarkoitettu peruskoulu ja johon voi kuulua lastentarha tai sitä vastaavia esiluokkia, lukio ja peruskoulun oppimäärälle rakentuvia ammatillisia oppilaitoksia. Laki koulujärjestelmän perusteista 467/1968, 2 §.

¹²⁸ Hallinnollisesti päivähoito jäi edelleen sosiaaliministeriön alaisuuteen, vaikka hoidon tarpeen täyttämisen lisäksi päivähoitolle asetettiin myös lapsen kehitystä ja oppimismahdollisuuksia edistäviä tavoitteita. Laki lasten päivähoitosta 36/1973, 2 §.

¹²⁹ Jalonen 2015, 152–154.

3. Esikoulun kokeilukunnaksi

Nousiainen oli 1960-luvulla osoittanut olevansa oma-aloitteinen koulunuudistaja ja edistyksellinen toimija koulutuksen kentällä. Koulukokeilut huomattiin paitsi paikallisesti, myös valtakunnallisesti. Taitonsa koulunuudistuksessa osoittaneille kunnille tarjoutui yhä uusia koulunuudistustehtäviä, joita kunnat eivät ehkä olleet alun perin havitelleet, mutta jotka saattoivat olla niille houkuttelevia tilaisuuksia. Tutkimuksen tässä luvussa tarkastellaan, miten ja miksi esikoulukokeiluun osallistuminen tuli kunnalle mahdolliseksi sekä miten esikoulukokeilu pääpiirteissään eteni Nousiaisissa. Lisäksi luvussa tarkastellaan esikoulukokeilun taloudellisia ulottuvuuksia.

3.1. Koulunuudistajan uudet haasteet

Nousiaisissa tehtiin 1960-luvulla töitä ennen kaikkea nykyisen perusasteen kehittämiseksi, mutta tahto kehittää kunnan kouluoloja ei rajoittunut vain jo saavutettuihin hankkeisiin. Ensimmäisen kerran esikoulun kokeilutoiminnan käynnistäminen Nousiaisissa nousi esille loppuvuodesta 1969, kun Nousiaisten, Askaisten, Lemun, Vahdon ja Velkuan muodostamaan kokeilupiiriin asetettu työryhmä sai kouluhallituksen asiantuntijalta ja ylitarkastajalta Erkki Äyräseltä tehtäväkseen valmistella esikouluikäisten lasten opetuksen tutkimista sekä pohtia mahdollista kokeilusuunnitelmaa.¹³⁰ Suurta varmuutta kokeilun käynnistämisestä ei tässä kohtaa vielä liene ollut, sillä esikoulukysymys oli vain yksi tehtävä monien joukossa. Asialistalla olivat lisäksi esimerkiksi pienten koulujen opetuksen ja erityisopetuksen uudelleenjärjestelyt sekä suur- ja pienryhmäopetuksen mahdollisuuksien tutkiminen yhdysluokassa.¹³¹

Tutkimuksen kannalta mielenkiintoista on se, miksi esikoulukokeilua alettiin kokeilupiirin työryhmän kunnista valmistelevaan juuri Nousiaisisiin, eivätkä piirin muut kunnat ilmeisesti tavoitelleet kokeilua itselleen. Toisaalta on mahdollista, että

¹³⁰ Kouluhallitus asetti peruskoulukokeilun tutkimusta varten 16 kokeilupiiriin yhteensä 18 erilaista työryhmää, joista yksi toimi Nousiaisten kokeilupiirissä. Työryhmään kuului kuntien koulukokeilusta vastannutta opetushenkilöstöä. Nousiaisia työryhmässä edustivat työryhmän puheenjohtajana toiminut opettaja sekä Kirkonpiirin koulun ja kunnan koulukokeilujen johtaja Ilmari Valkki sekä sihteerinä toiminut opettaja Simo Antintalo. Rinne 2002, 10. SSKA.

¹³¹ Kansakoululautakunnan pöytäkirja 12.11.1969, liite 5. NKA. Koulu- ja sivistyslautakunnan asiakirjat (jatkoksa KSLK). Ca: 1. Lautakunnan pöytäkirjat 1969.

Nousiaisissa aavistettiin valtakunnallisen esikoulukokeilun valmistelu ja työryhmän kokouksessa kunta tarjoutui oma-aloitteisesti Kouluhallitukselle aloittamaan esiopetuksen kehittämisen tutkimisen ja valmistelut kokeilutoiminnan käynnistämiseksi.¹³²

Joka tapauksessa Nousiaisten valintaa esikoulun kokeilukunnaksi puolsivat monet tekijät. Nousiainen oli ollut aloitteellinen osapuoli alueen kuntien välisessä kouluyhteistyössä ja koulunuudistushankkeissa.¹³³ Osallistuminen kokeiluihin oli tiivistänyt ja tehostanut yhteistyötä kunnan ja Kouluhallituksen sekä toisaalta kunnan ja sen eri toimielinten välillä. Lisäksi kokeilutoimintaan käytettävissä olevat henkilöresurssit olivat Nousiaisissa todennäköisesti paremmat kuin muissa kokeilupiirin kunnissa. Vuonna 1967 kuntaan perustettiin kokeiluun liittyviä tehtäviä hoitavan sekä koululaitoksen kehitystä ohjaavan koulutoimenjohtajan virka, johon valittiin keskikoulukokeilua johtanut sekä kokeilupiirin työryhmään kuulunut opettaja Ilmari Valkki.¹³⁴ Lisäksi kokeiluluvista viime kädessä vastannut Kouluhallitus halusi antaa vastuuta Nousiaisten kaltaisille kunnille, jotka olivat osoittaneet valmiutensa koulunuudistuksessa.¹³⁵

Vaikka esikoulukokeilu oli kunnalle ehkä odottamaton mahdollisuus, otettiin se kunnassa varmasti avosylin vastaan. Kysymys pienten lasten kasvatuksesta sekä erityisesti päivähoidon tarpeesta oli noussut 1960-luvulla kuumaksi yhteiskunnalliseksi puheenaiheeksi. Äidit siirtyivät yhä useammin työelämään, minkä seurauksena päivähoitojärjestelmää oli kehitettävä ripeästi. Kiristyvää kansainvälinen kilpailu vaati koko kansan osaamistason nostoa, minkä seurauksena kasvatukselliset interventiot haluttiin kohdistaa yhä nuorempiin lapsiin. Lisäksi akateeminen tutkimus oli osoittanut varhaisen puuttumisen olevan tehokas keino mahdollisten kouluhaasteiden ratkaisemiseksi ja lieventämiseksi.¹³⁶ Vaikka pelkkä esikoulu ei ollut ratkaisu kiperään päivähoitopulmaan, oli se askel oikeaan suuntaan.

¹³² Ks. *Ainoana Suomessa. Koko kunta esikoulun piirissä Nousiaisissa*. Vakka-Suomen Sanomat 6.9.1973.

¹³³ Kuntien tekemää yhteistyötä koulupalvelujen kehittämisessä kuvaa Heino 1980, 285–287.

¹³⁴ Heino 1980, 286–287.

¹³⁵ Monilla esikoulukokeiluun osallistuneilla kunnilla oli aiempaa kokemusta koulukokeiluista. Esimerkiksi peruskoulukokeiluun olivat osallistuneet Nousiaisten lisäksi myös Luopioinen ja Pirkkala. Aho & Paavola 1968, 10.

¹³⁶ Esikoulukomitea 1972, 12–14.

Kasvava päivähoiton tarve ei ollut vain kaupunkien ongelma, vaan kosketti yhtä lailla Nousiaisissa ja sen lähialueilla.¹³⁷ Paikallislehdistössä kirjoitettiin runsaasti lehtien levikkialueiden kuntien päivähoiton tarpeesta ja kuntien ratkaisuihin ongelmaan.¹³⁸ Lehdet julkaisivat lukuisia asiantuntijalausuntoja ja -haastatteluja, joissa pohdittiin päivähoitokysymystä joko yleisellä tasolla, tai lehtien levikkialueiden kuntien näkökulmasta.¹³⁹ Esimerkiksi *Vakka-Suomen Sanomien* haastattelussa Väestöliiton yleissihteeri Antero Perälä toivoi ennakkoluulottomia ratkaisuja, jotta lasten päivähoito saataisiin kunnissa nopeasti edes tyydyttävällä tasolle.¹⁴⁰

Vaikka esikoulukokeilu oli kunnalle kenties odottamaton mahdollisuus, ei työryhmän saamaa tehtävää esiopetuksen kehittämiseksi voi pitää täysin yllättävänä, sillä edeltävät vuodet olivat pohjustaneet tietä kokeilulle. Lahdessa ja Jyväskylässä käynnistettiin vuosina 1966 ja 1968 kuntien omat esikoulukokeilut, joita Kouluhallituksessa ja opetusministeriössä varmasti seurattiin tarkkaan.¹⁴¹ Lahden kokeilussa keskiössä oli oppivelvollisuusiän alentamismahdollisuuksien selvittäminen, koulukypsyyden erojen ja niiden tasoittamismahdollisuuksien tutkiminen, esiluokan opetussuunnitelman kehittäminen, esikoulun tarkoituksenmukaisen sijoittamisen tutkiminen ja esiopetustarpeen selvittäminen eri sosiaalisissa ryhmissä ja lahjakkuustasoilla. Jyväskylässä tutkittiin, miten oppimisvalmiudet sekä sosiaaliset ja persoonalliset piirteet kehittyvät esiopetusohjelmaa toteutettaessa sekä miten esiopetuksessa ja tavallisessa lastentarhassa olleet lapset menestyvät koulussa.¹⁴²

Tärkeä lainsäädännöllinen este esiopetuksen kehittämisen tieltä poistui vuonna 1968, kun voimaan astunut laki koulujärjestelmän perusteista mahdollisti esikoulun liittämisen osaksi kunnallista koululaitosta.¹⁴³ Seuraavana vuonna opetusministeriö perusti työryhmän selvittämään esikoulun pedagogisia vaikutuksia sekä sitä, miten

¹³⁷ Ks. esim. *Päivähoidon tarve virallisia lukuja suurempi Nousiaisissa*. Uutis-Valjakko 23.10.1973.

¹³⁸ Ks. esim. *Lasten päivähoitokysymys odottaa ratkaisuaan Mynämäessä*. Uutis-Valjakko 8.11.1969; *Tarvetta olisi. Päivähoito liikkeelle laimeasti maaseudulla*. Vakka-Suomen Sanomat 25.9.1973.

¹³⁹ Ks. esim. Itälä, Jaakko: *Tarvitsemme päivähoitopoliittisen kokonaisohjelman*. Uutis-Valjakko 10.6.1970.

¹⁴⁰ *Lasten päivähoitossa on useita mahdollisuuksia*. Vakka-Suomen Sanomat 4.1.1968.

¹⁴¹ Esimerkiksi esikoulukomitean jäsenet kävivät työnsä aloitettuaan tutustumassa esikoulukokeiluihin. Esikoulukomitea 1972, 4.

¹⁴² Esikoulukomitea 1972, 54–55.

¹⁴³ Laki koulujärjestelmän perusteista 467/1968, 2 §.

esiluokat voitaisiin liittää osaksi koulujärjestelmää. Lisäksi työryhmää pyydettiin tekemään ehdotus esiluokkien opetussuunnitelman kehittämiseen tähtääviksi toimenpiteiksi.¹⁴⁴ Ehdotuksessaan työryhmä piti välttämättömänä esikoulukomitean perustamista työryhmän tehtävien jatkamiseksi, esikoulukokeilun suunnittelemiseksi sekä kokeiluopetussuunnitelman valmistelemiseksi.¹⁴⁵

Valtioneuvosto toimi nopeasti ja kesällä 1970 se perusti komitean jatkamaan esikoulukysymyksen pohtimista. Komitean tehtäväksi asetettiin opetuksen tavoitteiden määrittelemisen ja yleissuunnitelman laatimisen esikouluopetuksen kehittämiseksi taloudelliset realiteetit sekä suunnitelmat päivähoidon lakisääteiseksi järjestämiseksi huomioon ottaen. Lisäksi komitean oli tehtävä kiireellisesti opetussuunnitelma kokeilutoimintaa varten sekä laadittava ehdotus esiopetusta koskevista säännöksistä.¹⁴⁶ Laajasta tehtävänannostaan huolimatta komitea oli mukana kokeilussa vain ensimmäisenä lukuvuotena, joskin komitean tekemää kokeiluopetussuunnitelmaa sekä keräämiä kokemuksia kokeilusta ja esikoulumaisista työtavoista hyödynnettiin myös jatkossa.¹⁴⁷

Kokeilupiirin työryhmän saaman tehtävänannon jälkeen kunnan kouluväki ryhtyi heti toimeen. Kirkonpiirin koulun johtokunnalta saatiin lupa aloittaa kokeilu koulun tiloissa syyslukukaudesta 1970 alkaen, mikäli Kouluhallitus myöntäisi tarvittavan kokeiluluvan.¹⁴⁸ Suunnitelmia ei tosin päästy toteuttamaan aikataulussaan, sillä resurssien puute viivästytti kokeilun käynnistämistä, eikä tulevasta rahoituksesta ollut takeita. Opetusministeri Jaakko Itälä kehotti komiteaa jopa pohtimaan kokeilun käynnistämistä ilman valtion rahoitusta, ”*esimerkiksi joissain lastentarhoissa niiden ylläpitäjain suostumuksella.*”¹⁴⁹ Nousiaisissa ei kuitenkaan jouduttu pohtimaan, lähdetäisiinkö esiopetusta kehittämään pelkästään kunnan omalla rahalla, sillä lopulta

¹⁴⁴ Kouluhallitus 1982, 3. SSKA.

¹⁴⁵ Kouluhallitus 1982, 2–3. SSKA.

¹⁴⁶ Opetusministeriön kirje komitean asettamisesta ja kutsu komitean puheenjohtajaksi Veli Nurmelle 4.6.1970. Esikoulukomitean arkisto (jatkossa EKKA). Kansio I (jatkossa K1). Saapuneet kirjeet (Jatkossa SK). KA.

¹⁴⁷ Komitean työtä ja tehtäviä avaa Myllylahti 2020, 13–18.

¹⁴⁸ Kirkonpiirin kansakoulun johtokunnan pöytäkirja 12.2.1970, 6 §. NKA. Koulut. Kirkonpiirin koulu. A:1. Johtokunnan pöytäkirjat 1970.

¹⁴⁹ Opetusministeri Jaakko Itälän kirje esikoulukomitealle 10.11.1970. EKKA. K1. SK. KA.

eduskunta myönsi vuoden 1971 toisessa lisätalousarviossa varat esikoulukokeilun järjestämiseksi ja kokeilu saatiin aloitettua samaisena syksynä.¹⁵⁰

Esikoulukokeilu alkoi Nousiaisten lisäksi 12 muulla paikkakunnalla kahden keskusviraston, Kouluhallituksen ja Sosiaalhallituksen, alaisuuteen jaettuna. Kouluhallituksen alainen kokeilu käynnistettiin Haukiputaalla, Kiuruvedellä, Luopioisissa, Nousiaisissa, Pirkkalassa ja Rantsilassa. Tosin pieniä muutoksia kokoonpanoon tuli jo kokeilun alkuvaiheessa, kun Juuka sai kokeiluluvan syksyllä 1973 ja Luopioinen jättäytyi pois kokeilusta kaksi vuotta myöhemmin.¹⁵¹ Sosiaalhallituksen alaisena kokeilu puolestaan käynnistettiin Helsingissä, Espoossa, Lohjalla, Lahdessa ja Jyväskylässä sekä ruotsinkielisenä Mustasaassa.¹⁵²

Eri keskusvirastojen alaiset kokeilukunnat erosivat profiililtaan huomattavasti toisistaan. Kouluhallituksen alaiset kokeilut järjestettiin Nousiaisten kaltaisissa pienissä maalaiskunnissa, joissa esiopetus järjestettiin pääasiassa pienten koulujen yhteydessä joko erillisloukkana tai ensimmäisen ja toisen luokan yhteydessä niin sanottuna yhdysluokkaopetuksena.¹⁵³ Ainoa poikkeus oli Juuka, jossa esikoulu järjestettiin osin kirjeopetuksena, mikä selittänee kunnan myöhäisen mukaanpääsyn esikoulukokeiluun.¹⁵⁴

Vaikka esikoulukokeilusta oli esimerkiksi Nousiaisissa keskusteltu jo syksyllä 1969, vastasi kokeilukuntien valinnasta ainakin nimellisesti esikoulukomitea. Yksiselitteisiä valintakriteereitä kokeilukunnille ei tosin ollut, vaan mukaan otettiin ne kunnat, jotka olivat osoittaneet halukkuutta kokeilua kohtaan ja joiden valmiustaso oli riittävä kokeilun aloittamiseksi.¹⁵⁵ Todennäköistä on, että Kouluhallituksen alaiset kokeilukunnat valikoituivat peruskoulun kokeilupiirien työryhmien jäsenkunnista eikä komitean tarvinnut varsinaista valintaa edes suorittaa. Sitä vastoin

¹⁵⁰ Kouluhallituksen 12.8.1971 lähettämä ryhmäkirje nro. 6254 kokeiluun valituille kunnille esikoulukokeilua koskevista ohjeista lukuvuodelle 1971–1972. EKKK. K1. Lähetetyt kirjeet (jatkoissa LK). KA.

¹⁵¹ Kouluhallitus 1982, 7. SSKA.

¹⁵² Kouluhallitus 1982, liite 1. SSKA.

¹⁵³ Kouluhallitus 1982, 8–9. SSKA.

¹⁵⁴ Kouluhallitus 1982, 12. SSKA.

¹⁵⁵ Esikoulukomitean 8.3.1971 lähettämä kirje kunnallishallituksille alustavan esikoulukokeilun aloittamisesta syksyllä 1971. EKKK. K1. LK. KA.

Sosiaalhallituksen alaisten kokeilukuntien valinnassa komitea esitti Sosiaalhallitukselle näkemyksensä sopivista kokeilukunnista.¹⁵⁶

Esikoulun kehittämisen käynnistäminen kahden keskusviraston alaisuudessa ei välttämättä ollut mieluisa vaihtoehto, mutta lainsäädäntö ei jättänyt vaihtoehtoja. Vuoden 1968 laissa koulujärjestelmän perusteista esikoulu määriteltiin peruskoulun yhteyteen kuuluvaksi, mutta Sosiaalhallitus piti välttämättömänä esiopetuksen kokeilemista myös lastentarhoissa, joita määritteli edelleen vuoden 1936 lastensuojelulaki.¹⁵⁷ Hallinnollinen jako hankaloitti paitsi esikoulukomitean, myös kokeilukuntien työtä.¹⁵⁸ Vaikka esimerkiksi Nousiaisissa kokeilu kuului Kouluhallituksen alaisuuteen ja järjestettiin peruskoulun yhteydessä, oli kunnan esiopetuksessa käyttämät tilat hyväksyttävä Sosiaalhallituksen tarkastajilla.¹⁵⁹

Kun esikoulukokeilun rahoitus eduskunnassa varmistui, tekivät kokeilukunnat valtuustoissaan päätöksen esikoulukokeilun käynnistämisestä sekä aloittivat kuntalaisten tiedottamisen. Esiopetus oli koulumuotona täysin uusi, joten vanhempien tiedottaminen oli tarpeen. Samanlaista tiedotustyötä tehtiin myös peruskouluun siirtymisen yhteydessä.¹⁶⁰ Varsinaiseen vanhempien taivutteluun esikoulun kohdalla ei tosin tarvinnut ryhtyä, vaan vanhemmat ottivat uuden koulupalvelun vastaan avoimin mielin. Vanhemmille järjestetyssä kokouksessa kokeiluun ilmoitettiin kaikki Kirkonpiirin koulupiirin vuonna 1965 syntyneet lapset.¹⁶¹ Kaiken lisäksi halukkaita olisi ollut enemmän kuin paikkoja esiopetukseen oli tarjolla.¹⁶²

Nousiaisissa esikoulukokeilu aloitettiin Kirkonpiirin koululla, joka valikoitui kokeilupisteeksi ennen kaikkea siksi, että kokeilupiirin työryhmän puheenjohtaja

¹⁵⁶ Esikoulukomitean 14.12.1970 lähettämä kirje Sosiaalhallitukselle esikoulukokeilun suorittamisesta Sosiaalhallituksen alaisissa lastentarhoissa lukuvuotena 1971–1972. EKKA. K1. LK. KA.

¹⁵⁷ Sosiaalhallituksen 14.1.1971 lähettämä kirje nro. 4501/57–70 esikoulukomitealle kokeilun suorittamisesta valtionapua saavissa lastentarhoissa. EKKA. K1. SK. KA.

¹⁵⁸ Esikoulukomitea koki kokeilun jakautumisen kahden hallinnonalan alaisuuteen vaikeuttavan kokeilun järjestämistä ja koordinoimista. Komitean oli esimerkiksi laadittava erilliset talousarviot Kouluhallituksen ja Sosiaalhallituksen alaisille kokeiluille. Esikoulukomitean kirje opetusministeriölle kokeilun kustannusarviosta 29.3.1971. EKKA. K1. LK. KA.

¹⁵⁹ Ks. *Kouluhallituksen miehet Nousten esikoulussa*. Vakka-Suomen Sanomat 9.9.1971.

¹⁶⁰ *Peruskoulu on monelle vielä hämärä käsite*. Vakka-Suomen Sanomat 28.4.1968; Jalonen 2015, 105.

¹⁶¹ Kansakoululautakunnan pöytäkirja 25.5.1971, liite 2. NKA. KSLK. Ca: 1. Lautakunnan pöytäkirjat 1971.

¹⁶² *Esikoulukokeilu alkaa syksyllä Nousiaisissa*. Vakka-Suomen Sanomat 3.6.1971.

Ilmari Valkki toimi koulun johtajana.¹⁶³ Esikoulua järjestettiin yhtenä päivänä viikossa 4,5 tunnin ajan ja opetukseen osallistuivat koulupiirin kaikki 19 esikouluikäistä lasta.¹⁶⁴ Alun perin Kouluhallitus oli kaavaillut, että kokeiluluokassa saisi olla vain 10–12 lasta, mutta suuren suosion vuoksi Nousiaisissa päätettiin lopulta ottaa piirin kaikki 6-vuotiaat mukaan kokeiluun.¹⁶⁵ Esikoulukokeilun opettajaksi valittiin kolmen ehdokkaan joukosta ainoa lastentarhanopettajataustainen hakija, sillä Kouluhallitus oli ilmaissut pitävänsä sopivimpina ehdokkaina lastentarhanopettajan koulutuksen saaneita opettajia.¹⁶⁶

Valtion rahoittama esikoulukokeilu herätti alusta saakka paljon kiinnostusta kunnissa kautta maan. Taloudellisten resurssien puuttuessa kokeilua ei kuitenkaan ollut mahdollista laajentaa enää uusiin kuntiin, mutta kunnille tarjottiin mahdollisuutta aloittaa kokeilu omakustanteisesti.¹⁶⁷ Sen sijaan jo mukaan valitut kunnat saivat halutessaan luvan laajentaa kokeiluja kuntien sisällä, minkä seurauksena kokeiluun osallistuvien esiopetusyksiköiden, opetusryhmien sekä lasten määrä kasvoi nopeasti.¹⁶⁸

Myös Nousiaisissa kokeilua haluttiin laajentaa jo ennen kuin ensimmäinen lukuvuosi oli tullut päätökseen. Kunnanhallitus ei tosin suhtautunut suopeasti koululautakunnan esitykseen kokeilun laajentamisesta toiseen yksikköön jo syksystä 1972 alkaen, sillä peruskoulun laajentaminen aiheutti muutoksia kunnan koulutoimessa, käytettävissä olevista tiloista oltiin epävarmoja ja lisäksi kunnanhallitus halusi lisäkokemusta kokeilusta ennen lopullisen kannan muodostamista.¹⁶⁹ Kirkonpiirin kouluun saatiin kuitenkin jo toisena kokeiluvuotena toinen esikouluryhmä, minkä seurauksena myös kunnan muiden koulupiirien lapsia pääsi aloittamaan uransa esikoululaisena.¹⁷⁰

¹⁶³ Alamaunu et al. 1985, luku 2: Kokeilulle osoitetut tilat. SSKA.

¹⁶⁴ Rinne 2002, 12–13. SSKA.

¹⁶⁵ Kansakoululautakunnan kokouspöytäkirja 16.4.1971, 9 §. NKA. KSLK. Ca: 1. Lautakunnan pöytäkirjat 1971.

¹⁶⁶ Kansakoululautakunnan kokouspöytäkirja 25.5.1971, 6 §. NKA. KSLK. Ca: 1. Lautakunnan pöytäkirjat 1971.

¹⁶⁷ Kouluhallituksen kirje kunnanhallituksille 1971 (kirjeen numero ja päiväys puuttuvat lähdeaineistosta). EKKK. K1. LK.KA.

¹⁶⁸ Kouluhallitus 1982, 8–9. SSKA.

¹⁶⁹ Kunnanhallituksen pöytäkirja 7.12.1971, 617 §. NKA. KV & KH I. Cb: 7. Kunnanhallituksen pöytäkirjat 1971.

¹⁷⁰ Rinne 2002, 17. SSKA.

Koululautakunta sai läpi tavoitteensa esikoulukokeilun laajentamiseksi seuraavana vuonna ja syksyllä 1973 esikoulukokeilu käynnistyi myös Pajulan koululla. Laajennuksen myötä kunnan kaikki 6-vuotiaat lapset pääsivät esikouluun ja Nousiaisista tuli ensimmäinen suomalainen kunta, jonka koko 6-vuotiaiden ikäluokka sai esiopetusta.¹⁷¹ Esikoululaisia oli kunnassa neljään ryhmään jaettuna yhteensä 53. Esikoululaisten määrä säilyi kunnassa suhteellisen samana, joskin 1970-luvun loppua kohden esikoululaisten määrä laski hiukan.¹⁷²

Taulukko 3: Esikoululaiset ja esiopetus Nousiaisissa vuosina 1971–1980

Lukuvuosi	Kokeilupisteitä	Esiopetusryhmiä	Esikoululaisia	Esikoulupäiviä/ tunteja viikossa
1971–1972	1	1	19	1/4,5
1972–1973	1	2	28	3/10
1973–1974	2	4	53	3/10
1974–1975	2	4	55	3/10
1975–1976	2	4	50	3/10
1976–1977	2	4	48	3/10
1977–1978	2	4	52	3/10
1978–1979	2	4	41	5/20
1979–1980	2	4	39	5/20

Lähteet: Kouluhallitus 1982, 8–10. SSKA; Jalonen 2015, 125–126.

Päävastuu esiopetuksen kehittämisestä kunnassa oli koululautakunnalla, joka aloitti kokeilun valmistelun, laati vaadittavat päätösesitykset ja kustannusarviot kunnanhallitukselle, vastasi päätösten toimeenpanosta sekä piti yhteyttä kansallisten keskusvirastojen edustajiin ja muihin esikoulukokeilussa mukana olleisiin toimijoihin sekä koulujen edustajiin kunnan sisällä. Vuonna 1972 kuntaan perustettiin koulutoimenjohtajan virka, jonka jälkeen vastuu esikoulukokeilun johtamisesta kuului koulutoimenjohtajalle.¹⁷³ Yksin lautakunta ja koulutoimenjohtaja eivät kuitenkaan jääneet, vaan yhteistyö esikouluasioissa kunnanhallituksen kanssa oli tiivistä. Kuntalainsäädännön mukaisesti kunnanvaltuusto teki keskeisimmät kokeilua

¹⁷¹ Jalonen 2015, 125–126.

¹⁷² Kouluhallitus 1982, 9. SSKA.

¹⁷³ Alamaunu et al. 1985, luku 1: Kokeilun kulku. SSKA.

koskevat päätökset, kuten hyväksyi toimintaa määritelleet talousarviot sekä teki päätöksen kokeiluun mukaan lähtemisestä.¹⁷⁴

Kouluhallituksen vaatimuksesta esikoulukokeilu sai oman hallinnollisen elimensä kunnan sisällä, kun esikoulutoimikunta perustettiin hoitamaan kokeiluun liittyviä asioita. Toimikunta oli tilapäinen työryhmä, johon kuuluivat kunnan koulu- ja sosiaalilautakunnan edustajat sekä esikoulujen opettajat. Esikoulutoimikunta oli aktiivinen toimija varsinkin kokeilun ensimmäisinä vuosina, mutta innokkaan alun jälkeen toimikunnan merkitys hiipui. Kunnanhallituksessa toimikuntaa ei pidetty erityisen tarpeellisena, mikä selittää osaltaan toimikunnan vähäiseksi jäänyttä merkitystä.¹⁷⁵ Huolimatta päättäjien näkemyksestä, pitivät opettajat työryhmää tärkeänä ja olivat harmissaan sekä toimikunnan epäaktiivisuudesta että toimikunnan poliittisista muodostamisperusteista.¹⁷⁶

Kunnanpäättäjien näkemys toimikunnan tarpeettomuudesta johtunee siitä, että toimikunta oli ikään kuin koululautakunnan alainen työryhmä ja koululautakunta oli osoittanut olevansa kykenevä suunnittelemaan ja hallinnoimaan koulukokeiluja. Lisäksi esikoulukokeilun suunnittelussa suuressa roolissa ollut Ilmari Valkki sekä esikoulukokeilua johtanut koulutoimenjohtaja Raimo Laine olivat koululautakunnan jäseniä, joten esikoulukysymysten todennäköisesti oletettiin saavan tarpeeksi huomiota lautakunnassa ilman toimikuntaakin.

Kuntalaisille tieto mahdollisesta esikoulukokeilusta ei näytä levinneen ennen kevään 1971 valtuustopäätöstä sekä Kirkonpiirin koulupiirin 6-vuotiaiden vanhemmille pidettyä infotilaisuutta. Tosin aineiston hiljaisuus ei poista sitä mahdollisuutta, etteivätkö kuntalaiset olisi kuulleet hankkeesta etukäteen ja tuoneet päättäjille julki mielipiteitään. Ylipäätään on epätodennäköistä, että kunnassa olisi esikoulun kehittämistä ryhdytty vastustamaan, sillä kuntalaiset olivat ajaneet aktiivisesti lasten

¹⁷⁴ Kunnallista päätöksentekoa ohjaavan lainsäädännön mukaisesti valtuusto teki keskeiset esikoulukokeilua koskevat päätökset ja muut tehtävät jakautuivat kunnanhallitukselle ja lautakunnalle. Lautakunta vastasi ennen kaikkea juoksevien asioiden hoitamisesta ja esitysten, asiakirjojen ja kustannusarvioiden laatimisesta kunnanhallitukselle, joka vei esitykset valtuuston päätettäväksi sekä toimeenpani tehdyt päätökset. Aikakauden kunnallista päätöksentekoa avaa Itkonen 1948, 86, 53, 34, 98.

¹⁷⁵ Toimikunnan tarpeellisuutta epäiltiin esimerkiksi vuoden 1973 esikoulutoimikunnan valinnan yhteydessä. Kunnanvaltuuston pöytäkirja 24.1.1973, 16 §. NKA. KV & KH I. Ca: 6. Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1973.

¹⁷⁶ Alamaunu et al. 1985, opettajien lausunto kokeilusta. SSKA.

etuja. Tämä käy ilmi esimerkiksi kuntalaisten toimeliaisuudesta päiväkodin kannatusyhdistyksen perustamisessa sekä kuntalaisten keräämästä adressista, jossa kunnalta vaadittiin leikkikentän rakentamista Muljan ja Hiidenmäen asuinalueiden ”unohdetulle kansalle”.¹⁷⁷

Vuonna 1972 työnsä valmiiksi saaneen esikoulukomitean jälkeen vastuu kokeilun valvonnasta ja pedagogisesta ohjauksesta siirrettiin Kouluhallituksen alaiselle kokeilu- ja tutkimustoimistolle. Tarvittaessa esikoulun suuntaviivoja asetettiin pohtimaan erilaisia työryhmiä, kuten esimerkiksi vuonna 1976, jolloin opetusministeriö perusti Kuusivuotiaiden kasvatus- ja koulutustoimikunnan valmistelemaan esikoulun liittämistä osaksi perusopetusta.¹⁷⁸ Toimikunnan tehtävänä oli määritellä yleiset kasvatus- ja opetustavoitteet, laatia vaihtoehtoiset ja erilaiset alueet huomioivat suunnitelmat opetuksen järjestämiseksi sekä laatia selvitys toteuttamisvaihtoehtojen kustannuksista ja muista vaikutuksista.¹⁷⁹ Toimikunnan mietinnön suurin vaikutus lienee ollut esikouluviikkojen muuttaminen viisipäiväisiksi. Nousiaisissa koululautakunta suhtautui vastahakoisesti ajatukseen esikouluviikkojen pidentämisestä ja halusi pitää kiinni kolmipäiväisestä kokeilusta.¹⁸⁰ Kunnan kokeilulupahakemusta ei keväällä 1978 hyväksytty eikä lupaa myönnetty ennen kuin kunta suostui muuttamaan kokeilunsa toimikunnan suosittelemaksi viisipäiväiseksi esikouluksi.¹⁸¹

Kokeilun alkua leimannutta alueellista ja hallinnollista eriytyneisyyttä alettiin purkaa kokeilun viimeisinä vuosina. Syksyllä 1981 Kouluhallituksen alainen esikoulukokeilu laajeni lopulta myös kaupunkiympäristöön, kun esikoulukokeilu aloitettiin Vantaalla. Vuonna 1983 koko esikoulukokeilu siirrettiin Kouluhallituksen vastuulle, eikä Sosiaalhallitus enää vastannut kokeilusta, vaikka opetusta tarjottiin edelleen myös

¹⁷⁷ *Unohdetun kansan puolesta: Leikkikenttää lapsille puuhataan Nousiaisissa*. Vakka-Suomen Sanomat 13.10.1970; Heino 1980, 261.

¹⁷⁸ Toimikunnan perustamisen taustalla oli valtioneuvoston 30.5.1974 tekemä periaatepäätös, jonka tavoitteena oli kohottaa opetuksen tasoa kehittämällä opetussuunnitelmia ja -menetelmiä. Tämän vuoksi katsottiin tärkeäksi, että esikoulun liittämistä osaksi peruskoulua alettaisiin valmistella. Kouluhallitus 1982, 5. SSKA.

¹⁷⁹ Kouluhallitus 1982, 5–7. SSKA.

¹⁸⁰ Jalonen 2015, 126.

¹⁸¹ Koululautakunnan pöytäkirja 13.6.1978, 131 §. NKA. KSLK. Ca: 3. Lautakunnan pöytäkirjat 1978.

sen alaisuuteen kuuluvissa lastentarhoissa.¹⁸² Nousiaisissa hallinnollisia jakolinjoja tosin rikottiin jo vuonna 1980, kun kunnan päiväkotiin perustettiin esikouluryhmä.¹⁸³

Lopulta lähes viisitoistavuotiseksi venähtänyt esikoulukokeilu päättyi vuonna 1985. Vaikka kokeilu ei johtanut uuden kouluasteen perustamiseen, vakiinnutti esikoulu kokeilun jälkeen asemansa suomalaisella koulutuskentällä. Kokeilun päätyttyä kunnille annettiin mahdollisuus anoa määräaikaista lupaa esikoulun järjestämiseksi, minkä seurauksena monet kunnat, kuten Nousiainen, alkoivat vapaaehtoisesti tarjota esiopetusta.¹⁸⁴

Huolimatta siitä, että kokeilun päätyttyä kunnat saivat mahdollisuuden järjestää esiopetusta, ei kokeilua voi pitää täysin onnistuneena. Esimerkiksi esikoulukomitea toivoi kokeilun johtavan pakollisen kouluasteen perustamiseen viimeistään vuoteen 1980 mennessä, joten tavoitteet kokeilua aloittaessa olivat huomattavasti lopputulosta suuremmat.¹⁸⁵ Lisäksi esikoulukokeilu oli valtakunnalliseksi kokeiluksi liian suppea, sillä kokeilun keskittäminen pieniin maalaiskuntiin ei lopulta tarjonnut riittävästi vastauksia esiopetuksen järjestämistä koskeviin kysymyksiin.¹⁸⁶ Esiopetuksen historiaa tutkineen Jorma Virtasen mukaan uudistuksen epäonnistumisen taustalla oli monia syitä. Taloudellisia resursseja uudistuksen läpiviemiseen ei ollut, yhteisymmärrys esikoulun hallinnollisesta perustasta puuttui ja muut koulu-uudistukset saivat osakseen suurempaa poliittista mielenkiintoa.¹⁸⁷ Haasteet eivät tosin tulleet yllätyksenä, vaan vaivasivat kokeilua sen alusta saakka.¹⁸⁸

Myöskään kokeilukunnissa ei kokeiluun oltu kaikilta osin tyytyväisiä. Nousiaisissa oltiin kokeilun alkuvaiheessa tyytymättömiä muun muassa esikoulun hallinnolliseen asemaan Sosiaali- ja Kouluhallituksen välissä, esikoulun irrallisuuteen muusta koululaitoksesta sekä pitkän tähtäimen suunnitelmien mahdollistavien ohjeiden ja

¹⁸² Kouluhallitus 1985. SSKA.

¹⁸³ Rinne 2002, 25. SSKA.

¹⁸⁴ Peruskoululaki 476/1983, 4 §; Virtanen 2009, 145; Rinne 2002, 9.

¹⁸⁵ Esikoulukomitea 1972, 67–68.

¹⁸⁶ Kouluhallitus 1982, 18. SSKA.

¹⁸⁷ Virtanen 2009, 109.

¹⁸⁸ Opetusministeriön esikoulukomitean mietinnöstä vuonna 1972 keräämissä lausunnoissa kritisoitiin muun muassa käsitteellisiä epäselvyyksiä, esikoulupäivien pituutta, esikoulun rahoitus pohjaa, esikoulun irrallisuutta muusta koulujärjestelmästä sekä yhden ikäluokan kouluasteen tarkoituksenmukaisuutta. Lisäksi oltiin huolissaan siitä, pystyttäisiinkö esikoulu-uudistus toteuttamaan riittävän kattavasti, jotta se lisäisi koulutuksellista tasa-arvoisuutta eikä päinvastoin vähentäisi sitä. Virtanen 2009, 113–119.

säännösten puutteeseen.¹⁸⁹ Myös esikoulunopettajille kokeilu oli haasteellinen, sillä opettajien koulutus, kunnan tarjoama tuki, kokeiluopettajien keskinäinen yhteydenpito sekä Kouluhallituksen tarjoama ohjeistus koettiin vähäisiksi. Vaikka opettajien koulutuspäiviä pidettiin varsinkin kokeilun alkuvaiheessa useita kertoja vuodessa, harvenivat koulutukset yksittäisiksi kokeilun loppua lähestyttäessä.¹⁹⁰ Joinakin lukuvuosina opettajille ei ollut yhtään koulutustilaisuutta eivätkä opettajat välttämättä saaneet edes minkäänlaista postia Kouluhallitukselta. Lisäksi vuosittain toistuva epävarmuus töiden jatkumisesta söi opettajien työmotivaatiota.¹⁹¹

3.2. Ei hinnalla millä hyvänsä

Vaikka koulunuudistustyön voi sanoa lähtevän liikkeelle koulutuksen arvostuksesta sekä koulujen ja niiden kehittämisen yhteiskunnallisista tai paikallisista tarpeista, määrittelevät taloudelliset kysymykset mahdollisuuksia ja halukkuutta kehittää kouluoloja. Esimerkiksi Nousiaisissa monet uudistuspyrkimykset pysähtyivät 1800-luvun lopulla kuntalaisten haluttomuuteen rahoittaa kouluja, joiden ei nähty olevan sijoituksen arvoisia.¹⁹² Myös kansakoulu-uudistuksen osittaiseen epäonnistumiseen vaikuttivat vahvasti taloudelliset syyt. Kansa näki koulun tuottamattomana rasitteena, eikä valtio tukenut taloudellisesti kuntia koulutuksen järjestämisessä, vaikka odotti niiden tukevan koteja kasvatustyössä.¹⁹³

Taloudellisten reunaehtojen vaikuttavuus ei suinkaan jäänyt 1800-luvun tai 1900-luvun alun ongelmaksi, vaan oli vahvasti läsnä myös 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin yleinen vastahakoisuus koulutusta kohtaan oli vaihtunut laajamittaiseen koulumyönteisyyteen. Esimerkiksi esikoulukokeilua vaivasi jatkuva taloudellinen epävarmuus ja resurssien puute esti esiopetusuudistuksen laajamittaisen toteuttamisen, vaikka valtio olikin nyt vahvemmin mukana koulutuksen rahoituksessa.¹⁹⁴ Myöskään kunnat eivät halunneet liiemmin käyttää omia varojaan koulutuksen kehittämiseen. Esimerkiksi esikoulun kokeiluluvasta haaveiltiin monella

¹⁸⁹ *Nykyisin hankaluuksia. Nousiainen anoo esikoulua peruskoulun yhteyteen.* Vakka-Suomen Sanomat 19.12.1972.

¹⁹⁰ Kouluhallitus 1982, liite 2. SSKA.

¹⁹¹ Salonen & Laine 1978, luku 6: Kokeilujärjestelyjen ja -tulosten arviointi. SSKA; Alamaunu et al. 1985, opettajien lausunto kokeilusta. SSKA.

¹⁹² Heino 1980, 272.

¹⁹³ Hyyrö 2011, 328; Tuomaala 2011, 94, 102–104.

¹⁹⁴ Virtanen 2009, 108–109.

paikkakunnalla, mutta tarjottuun mahdollisuuteen osallistua kokeiluun omakustanteisesti ei mitä ilmeisimmin tartuttu.

Kuntatalouden näkökulmasta koulujärjestelmän laajeneminen näkyi 1960- ja 1970-luvuilla sivistystoiminnan menojen jatkuvana kasvuna sekä suurena osuutena kunnan menoista. Esimerkiksi Nousiaisissa sivistystoiminnan menot kasvoivat vuodesta 1960 vuoteen 1975 mennessä lähes viisinkertaisiksi. Samaisella aikavälillä sivistystoiminnan osuus kunnan kaikista menoista säilyi noin 40 prosentissa, vaikkakin osuus kaikista menoista oli vuosina 1965 ja 1970 huomattavasti alhaisempi.¹⁹⁵ Todennäköistä on, että väliaikainen lasku johtui esimerkiksi kuntayhteistyön mahdollisista mukanaan tuomista säästöistä, kokeiluista saaduista valtionavustuksista tai kunnan investoinneista muuhun kuin sivistystoimeen.

Taulukko 4: Sivistystoiminnan menot sekä osuus kaikista kunnan menoista Nousiaisissa vuosina 1960, 1965, 1970 ja 1975

Vuosi	Sivistystoiminnan menot	Osuus kunnan kaikista menoista
1960	381 600 markkaa	41 %
1965	624 100 markkaa	34,2 %
1970	1 097 800 markkaa	36 %
1975	1 838 200 markkaa	40,5 %

Lähteet: Heino 1980, 347–348.

Tosin on huomattava, että sivistystoiminnan menot eivät koostuneet vain koulupalvelujen järjestämisestä aiheutuvista kustannuksista, vaan kattoivat lisäksi esimerkiksi nuorisotyön, raittiustyön, kotiseututyön sekä kulttuuri- ja liikuntamenot. Joka tapauksessa juuri koulutuksen järjestäminen sekä muut koulupalveluista aiheutuvat kustannukset veivät suurimman osan sivistystoiminnan menoista.¹⁹⁶ Lisäksi on muistettava, ettei kustannusten nopea kasvu koskettanut vain

¹⁹⁵ Ks. Taulukko 4.

¹⁹⁶ Esim. Nousiaisten kunnalliskertomus 1974. NKA. KV & KH I. Dd: 2. Kunnalliskertomus 1974.

sivistystoimea, vaan kuntien tehtäväkentän laajetessa menot kasvoivat kaikilla sektoreilla. Kuntien talousarviot paisuivat vuosi toisensa jälkeen ja kasvavia menoja kompensoitiin korottamalla veroäyriä.¹⁹⁷

Nousiaisten luvut eivät olleet mitenkään poikkeuksellisia, vaan tilanne maalaiskunnissa oli hyvin samanlainen kautta maan. Vaikka Nousiaisissa omaksuttiin varhain aktiivisen koulutoimijan rooli, varsinkaan 1960-luvulla koulutuksen ei voi sanoa juuri käyneen kunnan kukkarolle – ainakaan keskiarvoon verrattuna. Vuonna 1966 maalaiskuntien nettomenot kansakouluja kohden olivat keskimäärin 3,015 penniä veroäyriä kohden, mutta Nousiaisissa vastaava summa oli vain 1,56 penniä.¹⁹⁸

Esikoulukokeilun kustannukset jaettiin kokeilun alusta saakka valtion sekä kokeilukuntien kesken. Valtio maksoi esikoulunopettajien palkan sekä 2 000 markan materiaalmäärärahan, kun taas kunnan maksettavaksi jäivät ruokailu- ja mahdolliset kuljetuskustannukset sekä opettajien sosiaaliturva- ja koulutusmaksut. Esimerkiksi Nousiaisissa ensimmäisestä kokeilulukuvuodesta koitui vain vähän kustannuksia, sillä esikoulun tilat Kirkonpiirin koululla eivät juuri vaatineet muutostöitä, kuljetuksia ei tarvinnut vielä järjestää ja esiopetusta tarjottiin vain yhtenä päivänä viikossa, jolloin ruokailumaksujen määrä jäi vähäiseksi.¹⁹⁹ Ensimmäisen lukukauden osalta kunnalle arveltiin esikoulukokeilusta jäävän maksettavaksi 733 markan kulut, minkä voi sanoa olleen halpa hinta uudesta koulupalvelusta.²⁰⁰

Esiopetusryhmien lisääntyessä sekä oppilasmäärän ja koulukuljetusten tarpeen kasvaessa myös esiopetuksen menot kasvoivat. Syyslukukaudella 1972, jolloin esiopetusryhmiä oli kaksi, opetusta kolmena päivänä viikossa ja mukana usean koulupiirin lapsia, arvioitiin kunnalle koituvan kokeilusta 4 600 markan kustannukset. Menot koostuivat ruokailuista, opettajien koulutuspalkkioista, vanhemmille suunnatuista tilaisuuksista, siivouksesta, kuljetuksista ja satunnaisista menoista. Valtion 10 140 markan osuus koostui opettajan palkasta, sosiaaliturvamaksuista sekä

¹⁹⁷ Esimerkiksi Nousiaisissa kunnan menot olivat vuonna 1960 yhteensä 931 600 markkaa, kun taas vuonna 1975 jo 4 541 500 markkaa. Samaisella aikavälillä veroäyriä puolestaan nostettiin 9 pennistä 13,5 penniin. Heino 1980, 347, 352.

¹⁹⁸ *Kansakoulujen käyttömenot veroäyriä kohti kunnissa*. Vakka-Suomen sanomat 17.1.1968.

¹⁹⁹ Esikoulukomitean 8.3.1971 lähettämä kirje kunnanhallituksille alustavan esikoulukokeilun aloittamisesta syksyllä 1971. EKKKA. K1. LK. KA.

²⁰⁰ Kunnanhallituksen pöytäkirja 7.6.1971, 303 §. NKA. KV & KH I. Cb: 7. Kunnanhallituksen pöytäkirjat 1971.

materiaalimäärärahaista.²⁰¹ Kun kokeilu oli laajentunut kaikki kunnan 6-vuotiaat kattavaksi, oli Pajulan esikouluyksikön ensimmäisen syyslukukauden kustannusarvio 18 277 markkaa, joista kunnan osuus oli oletettavasti noin kolmannes.²⁰²

Kokonaisuudessaan esikoulukokeilusta kunnalle aiheutuvia kustannuksia on haastavaa arvioida, sillä kun esikoulu liitettiin Nousiaisissa peruskoulun yhteyteen maaliskuussa 1973, ei kunnalliskertomuksissa enää eritelty esikoulukokeilun menoja tai kokeiluun saatuja avustuksia.²⁰³ On todennäköistä, että esikoulukokeilun lukukausittaiset menot yksikköä kohden olivat samaa luokkaa, kuin Pajulan esikoulussa syyslukukaudella 1973, joten oletettavasti koko ikäluokalle tarjottu esiopetus ei maksanut kunnalle lukuvuodessa kuin muutamia kymmeniä tuhansia. Suhteutettuna sivistystoimen kaikkiin menoihin, oli esikoulu kunnalle halpa koulupalvelu.

Vaikka esiopetus tuli kunnalle suhteellisen halvaksi, oli rajattomista opetus- ja kokeiluresursseista turha haaveilla. Kunnanhallituksen tavoitteena näyttää olleen kokeilun kustannuksien minimointi, sillä ylimääräisiin menoeriin suhtauduttiin penseästi. Esimerkiksi kuntien kontolle asetetut opettajien koulutuspäivien päivärahat ja matkakorvaukset se yritti aluksi sysätä Kouluhallituksen vastuulle eikä hyväksynyt koululautakunnan talousarvioesitystä. Lopulta kunnanhallitus kuitenkin taipui Kouluhallituksen vaatimukseen, sillä vaihtoehtoja ei ollut.²⁰⁴

Samoin kunnanhallitus ei kuunnellut esikoulunopettajien toiveita saada avustaja esikouluryhmiin työn raskauden vuoksi, sillä esikouluryhmien katsottiin olevan ”verrattain pienet” eikä harjoittelijoiden palkkaan ”liioin saataisi valtionavustusta.”²⁰⁵ Kunnan kielteisyys oli sikäli yllättävää, että myös Kouluhallitus suositteli apulaisten palkkaamista. Apulaisten tarvetta perusteltiin muun muassa sillä, että apulainen

²⁰¹ Koululautakunnan pöytäkirja 6.7.1972, liite 1. NKA. KSLK. Ca:1. Lautakunnan pöytäkirjat 1972.

²⁰² Koululautakunnan pöytäkirja 31.8.1973, 163 §, liite 4. NKA. KSLK. Ca: 2. Lautakunnan pöytäkirjat 1973.

²⁰³ Myöskään kunnan talousarvioissa ei esikoulua ja esikoululaisia eritelty enää muusta peruskoulusta ja koululaisista, elleivät määrärahat (esim. oppilasta kohden varattu ruokaraha) poikenneet toisistaan. Ks. esim. Vuoden 1974 talousarvion perustelut ja selvitykset. Kunnanvaltuuston pöytäkirja 13.12.1973. NKA. KV & KH I. Ca: 6. Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1973.

²⁰⁴ Kunnanhallituksen pöytäkirja 17.5.1971, 283 §; Kunnanhallituksen pöytäkirja 7.6.1971, 303 §. NKA. KV & KH I. Cb: 7. Kunnanhallituksen pöytäkirjat 1971.

²⁰⁵ Kunnanhallituksen pöytäkirja 22.7.1974, 587 §. NKA. KV & KH I. Cb: 8. Kunnanhallituksen pöytäkirjat 1974.

mahdollistaisi opettajille taukojen pitämisen sekä lisäisi turvallisuutta luokissa. Vaikka harjoittelijoiden arvioidut 5 500 markan palkkakulut yhden lukukauden osalta olivat suhteellisen pieni menoerä, olisi summa ollut kaikkiin esikoulusta kunnalle aiheutuviin kuluihin verrattuna suuri.²⁰⁶ Kun tukea avustajien palkkaamiseksi saatiin, ei kunnanhallitus nähnyt ongelmaa avustajien palkkaamisessa.²⁰⁷

Taloudelliset kysymykset määrittivät myös sitä, miten esikouluyksiköt kunnan alueelle sijoitettiin. Kun kokeilua haluttiin ensimmäisen kokeilulukuvuoden jälkeen laajentaa, koululautakunta suunnitteli uuden esiopetusyksikön sijoittamista Nummen koulupiiriin. Kunnanhallitus suostui vuotta myöhemmin esikoulukokeilun laajentamiseen, mutta tilakysymyksessä se asettui eri kannalle lautakunnan kanssa.²⁰⁸ Uusi kokeiluluokka päätettiin sijoittaa Paijulan peruskoulun yhteyteen, koska tiloja ei Nummen koulupiirin alueelta löytynyt.²⁰⁹

Tutkimuksen kannalta mielenkiintoista tosin on, että kunnan esikoulukokeilun loppuraportissa kerrotaan sopivan opetustilan löytyneen Paijulan koululta, josta saman lukuvuoden alkaessa oli koulun 5. ja 6. vuosiluokka siirretty Nummen kouluun.²¹⁰ Todennäköisesti esikoulun sekä Paijulan koulun 5. ja 6. luokkien sijoittamisessa oli kyse ennen kaikkea kunnan kannalta parhaan kokonaisratkaisun etsimisestä eikä kunnanhallituksen ja koululautakunnan välisistä näkemuseroista. Yksi mahdollinen selitys järjestelyyn saattoi olla Paijulan oppilasmäärien kasvattaminen, sillä koulussa oli 1970-luvun alussa oppilaita selkeästi vähemmän kuin kunnan muissa kouluissa: lukuvuonna 1972–1973 vain 25 oppilasta.²¹¹

Vaikka esikoulusta aiheutuneet lisäkustannukset näyttävät olleen kunnanhallitukselle epämieluisia, ei kunta missään vaiheessa ollut valmis luopumaan kokeilusta.

²⁰⁶ Ote Nousiaisten esikoulutoimikunnan 7.5.1974 kokouksen pöytäkirjasta. Koululautakunnan pöytäkirja 6.6.1974, 111 §, liite 4. NKA. KSLK. Ca: 2. Lautakunnan pöytäkirjat 1974.

²⁰⁷ Esimerkiksi lukuvuonna 1979–1980 tuki avustajien palkkaamiseksi molempiin esikouluyksiköihin saatiin nuorten työttömien työllisyystuesta. Alamaunu et al. 1980, luku 5: Tulosten arviointi ja johtopäätökset. SSKA.

²⁰⁸ Kunnanhallitus ei ollut valmis hyväksymään lautakunnan esitystä kokeilun laajentamiseksi syksyllä 1972, sillä se halusi seurata kokeilua kauemmin ennen päätöksen tekemistä ja siirtyminen peruskouluun mietitytti päättäjiä. Kunnanhallituksen pöytäkirja 7.12.1971, 617 §. NKA. KV & KH I. Cb: 7. Kunnanhallituksen pöytäkirjat 1971.

²⁰⁹ Kunnanhallituksen pöytäkirja 4.12.1972, 671 §. NKA. KV & KH I. Cb: 7. Kunnanhallituksen pöytäkirjat 1972.

²¹⁰ Alamaunu et al. 1985, luku 2: Kokeilulle osoitetut tilat. SSKA.

²¹¹ Jalonen 2015, 105.

Esimerkiksi vuonna 1978 kunnalle ei myönnetty uutta kokeilulupaa, sillä kunta halusi jatkaa kolmipäiväistä esikoulua, vaikka kokeilua ohjannut Kouluhallituksen kokeilu- ja tutkimustoimisto vaati kokeilun muuttamista viisipäiväiseksi Kuusivuotiaiden kasvatus- ja koulutoimikunnan mietinnön mukaisesti.²¹²

On oletettavaa, että kunnan haluttomuus muuttaa esikoulu viisipäiväiseksi johtui ennen kaikkea muutoksen mukanaan tuomista lisäkustannuksista. Lopulta Nousiaisissa suostuttiin Kouluhallituksen vaatimukseen, sillä uhkana olisi ollut kokeiluluvan menetys:

”Kouluhallitus on lähettänyt kirjelmän no 4187, missä kouluhallitus ilmoittaa, että kokeilutoiminnan resurssien niukkuuden vuoksi ei kouluhallitus ole puoltanut kokeiluluvan myöntämistä Nousiaisten esikoulukokeilun jatkamiseen.

*Keskustelun kuluessa pidettiin hyvin valitettavana, mikäli pitkään jatkunut esikoulukokeilu jouduttaisiin lopettamaan.”*²¹³

Sen lisäksi, että kunnassa välteltiin esikoulusta koituvia ylimääräisiä menoeriä, pystyi kunta erilaisin järjestelyin pienentämään esikoulusta sille aiheutuvia kustannuksia. Esimerkiksi koulukuljetuksissa hyödynnettiin muille koululaisille järjestettyjä koulukyytejä, jotta esikoululaisille ei tarvinnut ostaa omaa kuljetusta. Vaikka järjestelyä pidettiin toimivana ja kaikkia osapuolia hyödyttävänä, kätkeytyi säästöihin myös toinen totuus. Esikoulunopettajat pitivät koulukyytejä aivan liian ahtaina.²¹⁴ Myös koulutyössä oli joustettava, sillä opetukseen varatut resurssit eivät riittäneet kaikkeen. Esimerkiksi opettajien kaipaamia retkiä oli vähän, sillä kulttuuripalvelut ja muut palvelupisteet sijaitsivat kaukana, eivätkä niukat määrärahat riittäneet taksikyytien järjestämiseen.²¹⁵

Vaikka Nousiaisissa kehitettiin innokkaasti kunnan koulujärjestelmää, käytettiin kunnan omia varoja koulutukseen säästeliäästi. Kunnan strategian voi

²¹² Koululautakunnan pöytäkirja 13.6.1978, 131 § NKA. KSLK. Ca: 3. Lautakunnan pöytäkirjat 1978.

²¹³ Kunnanhallituksen pöytäkirja 15.5.1978, 336 §. NKA. KV & KH I. Cb:11. Kunnanhallituksen pöytäkirjat 1978.

²¹⁴ Alamaunu et al. 1985, Ilmari Valkin lausunto kokeilusta. SSKA; Alamaunu et al. 1979, luku 5: Tulosten arviointi ja johtopäätökset. SSKA.

²¹⁵ Salonen & Laine 1977, luku 3.2.4: Retket. SSKA.

koulunuudistuksen kohdalla sanoa onnistuneen hyvin, sillä Nousiainen sai itselleen lukuisia koulukokeiluja ja edistyksellisen koulutoimijan maineen, mutta erityisen kalliiksi koulut eivät kunnalle käyneet.²¹⁶ Myös esikoulukokeilun kohdalla kunnassa noudatettiin säästölinjaa ja muihin kuin pakollisiin kustannuksiin suhtauduttiin kielteisesti.²¹⁷ Kunta itse katsoi, että molemmat esikoulupisteet olivat saaneet koko kokeilun ajan riittävän rahoituksen.²¹⁸ Kokonaisuudessaan kunnan toiminnassa on nähtävissä kaikuja vanhoista asenteista. Koulu kyllä kelpasi, mutta kunnan kukkarolle se ei olisi saanut käydä.

Kunnanhallituksen penseä suhtautuminen esikoulusta aiheutuviin kuluihin saattoi olla paitsi halua säästää, myös kokeilun epävarmuuden aiheuttamaa varovaisuutta. Koska takeita kansallisen rahoituksen jatkuvuudesta ei ollut, jatkettiin kokeilua aina vain yhden lukuvuoden verran kerrallaan. Tämän vuoksi kunnassa ei todennäköisesti mielletty kauaskantoisten esikoulusuunnitelmien ja -investointien tekemistä järkeväksi.²¹⁹ Toinen luonnollinen syy talouskuriin esikoulujen osalta oli huoli kunnan talouden kokonaistilasta. Nousiainen oli investoinut paljon ja lisäksi kuntien tehtävät lisääntyivät alituisen, minkä seurauksena kunnan menot kasvoivat jatkuvasti ja huomattavasti. Veroäyriä jouduttiin korottamaan useaan otteeseen talouden pitämiseksi tasapainossa.²²⁰ Vaikka esikoulukokeilun kohdalla tarjolla olleet säästöt eivät ehkä olleet suuria, haluttiin kunnassa varmasti käyttää kaikki mahdollisuudet hillitä menojen jatkuvaa kasvua toimialasta tai palvelusta riippumatta.

Sen lisäksi, että esikoulusta koituvia ylimääräisiä kustannuksia välteltiin, on mielenkiintoista pohtia, tavoiteltiinko Nousiaisissa esikoululla jopa jonkinlaisia säästöjä. Koulunuudistuksen kultaiset vuosikymmenet eivät nimittäin herättäneet vain päivähoidon, esi- ja peruskoulun sekä keski- ja korkea-asteen uudistamisen tärkeyteen, vaan samaan aikaan laajeni ymmärrys erityisopetuksen tarpeesta.²²¹ Myös

²¹⁶ Muihin maalaiskuntiin verrattuna Nousiaisissa kouluihin käytettiin jopa vähemmän verovaroja kuin muualla. *Kansakoulujen käyttömenot veroäyriä kohti kunnissa*. Vakka-Suomen sanomat 17.1.1968.

²¹⁷ Ks. esim. Kunnanhallituksen pöytäkirja 22.7.1974, 587 §. NKA. KV & KH I. Cb: 8. Kunnanhallituksen pöytäkirjat 1974.

²¹⁸ Alamaunu et al. 1985, luku 8: Yhteenveto – kokeilun anti. SSKA.

²¹⁹ *Nykyisin hankaluuksia. Nousiainen anoo esikoulua peruskoulun yhteyteen*. Vakka-Suomen Sanomat 19.12.1972.

²²⁰ Jalonen 2015, 19.

²²¹ Todellisuudessa erityisopetuksen tarve havaittiin jo oppivelvollisuus uudistuksen jälkeen, kun oppilasmäärien kasvaessa oppijoiden erilaisuus vaati kehittämään erityisjärjestelyjä opetuksen tueksi.

Nousiaisissa haluttiin kehittää erityisopetusta, minkä vuoksi kuntaan perustettiin lukemis- ja kirjoittamishäiriöisten lasten opettajan virka syksystä 1973 alkaen.²²² Esiopetuksessa alettiin pian hyödyntämään erityispedagogisia palveluita, kun lapsille tarjottiin säännöllistä puheopetusta, psykologi kävi havainnoimassa lapsiryhmiä ja esikoululaisten kanssa tehtiin erilaisia oppimista mittaavia testejä.²²³

Varsinkin nykykeskustelussa varhaiskasvatuksen kehittämisen yhteiskunnallisista tarpeista vedotaan usein taloustieteen professorin ja nobelistin James Heckmanin laskelmiin, joiden mukaan varhaiskasvatukseen ja erityistä tukea tarvitseviin lapsiin sijoitetut varat ovat yhteiskunnalle tuottoisampi investointi kuin vanhempien lasten tai aikuisten kasvatukseen sijoitetut varat.²²⁴ Ajatukset eivät olleet vieraita aikalaisillekaan, sillä Yhdysvalloissa tehtiin 1960-luvulla useita esiopetuksen taloudellisia vaikutuksia tarkastelevia tutkimuksia, joista vuodesta 1962 vuoteen 1967 kestänyt Heckmanin tutkimusryhmän *Perry Preschool* -tutkimus oli yksi.²²⁵ Toinen merkittävä ja esikoulukomitean mietinnössään esittelemä tutkimus oli osana köyhydenvastustuskampanjaa toteutettu *Head Start* -ohjelma.²²⁶

On mahdollista, että myös Nousiaisissa tutkimuksista ja niiden tuloksista oli kuultu, sillä esikoulukomitean mietinnössä korostettiin varhaisen kasvatuksen ja koulutuksen vaikuttavuutta myöhempien kehityshäiriöiden sekä kouluhaasteiden ehkäisemisessä.²²⁷ Esikoulussa ei ollut kyse vain päivittäisen hoitopaikan tarjoamisesta tai yksittäisen ikäluokan kasvattamisesta kerrallaan, vaan esikoulu oli osa laajempaa koulukokonaisuutta sekä yhteiskunnallisella että paikallisella tasolla. On muistettava, että juuri ne haasteet, joihin esiopetuksella haluttiin vaikuttaa, olivat myös kuntien vastuulla. Näin ollen panostaminen alle oppivelvollisuusikäisten

1940-luvulta alkaen suurimmissa kaupungeissa alettiin tarjota osa-aikaista erityisopetusta erilaisista puhehäiriöistä kärsiville oppilaille. Kuitenkin vasta vuosina 1972–1977 toteutettu yhtenäiskoulu muutti suhtautumista erityisopetukseen perinpohjaisesti. Erityisopetus haluttiin alusta saakka kytkeä osaksi uutta koulujärjestelmää, sillä erityisopetus nähtiin keinoksi tasoittaa yhteiskunnallisia eroja ja lisätä tasa-arvoa. Jotta erityisopetukselle asetetut tavoitteet toteutuisivat, läänihallitusten kouluosastot valvoivat, että erityisopetukselle varattiin kunnissa riittävästi resursseja ja erityisopetus otettiin osaksi suunnitelmallista valtakunnallista koulutuspolitiikkaa. Kivirauma 2012, 349–353.

²²² Koululautakunnan pöytäkirja 19.12.1972, 146 §. NKA. KSLK. Ca:1. Lautakunnan pöytäkirjat 1972; Kateisto, Eero: *Lukemis- ja kirjoittamishäiriöisten lasten opetus*. Uutis-Valjakko 21.3.1975.

²²³ Alamaunu et al. 1985, luku 6: Lasten diagnosointi ja jatkotoimenpiteet. SSKA.

²²⁴ Ks. Heckman 2011; Hallituksen esitys 34/2019.

²²⁵ Tutkimuksen esittelevät esim. Berrueta-Clement et al. 1984, 1–18.

²²⁶ Esikoulukomitea 1972, 16–17.

²²⁷ Esikoulukomitea 1972, 12.

koulutukseen saattoi hidastaa kunnan kulujen kasvamista esimerkiksi erityisopetuksessa tai koulukuraattori ja -psykologipalveluissa.

Esiopetus saattoi välillisesti säästää kunnan menoja myös muilla tavoin. Lapsen esikoulupaikka saattoi mahdollisesti vähentää perheen tarvetta päivähoitoon, perhepäivähoidon palveluihin tai kodinhoitoon ja jopa kannustaa vanhempia siirtymään työelämään.²²⁸ Vaikka esikoulun viikoittaiset opetusmäärät eivät olleet suuria varsinkaan ennen siirtymistä viisipäiväiseen kouluviikkoon, ei esikoulun merkitystä ole silti syytä väheksyä. Vielä 1970-luvun alussa Nousiaisissa päivähoiton tarve oli tarjontaa suurempi.²²⁹ Kannatusyhdistyksen ylläpitämässä vuonna 1971 perustetussa päiväkodissa hoitopaikkoja oli vain 21 ja määrä kasvoi 52:een vasta vuonna 1977, kun kunnallinen päiväkotiperustettiin.²³⁰ Lisäksi muuta lapsille suunnattua ohjattua toimintaa ei juuri ollut tarjolla seurakunnan järjestämän päiväkerhotoiminnan lisäksi.²³¹

Esikoulua kehitettiin kunnassa suurelta osin valtion tuella, joten kunta saattoi saavuttaa esikoulusta enemmän taloudellista hyötyä kuin se oli esikouluun rahaa sijoittanut. Varmoja johtopäätöksiä esikoulun mukanaan tuomista taloudellisista säästöistä ei kuitenkaan ole syytä vetää, sillä vaikutukset eivät ole todennettavissa lähdeaineistosta. Joka tapauksessa on täysin mahdollista, että esiopetukselle nähtiin kunnassa laajempaa käyttötarkoitusta kuin vain koulupalvelun tarjoaminen kunnan 6-vuotiaiden ikäluokalle.

²²⁸ Joidenkin lasten kohdalla esikoulu täytti myös perheen päivähoitotarpeen. Alamaunu et al. 1985, luku 8: Yhteenveto – kokeilun anti. SSKA.

²²⁹ *Päivähoidon tarve virallisia lukuja suurempi Nousiaisissa*. Uutis-Valjakko 23.10.1973.

²³⁰ Jalonen 2015, 152–154.

²³¹ Esikoulun käynnistäminen johti kunnassa siihen, että seurakunnan päiväkerhossa ei käynyt 6-vuotiaita enää ollenkaan. Alamaunu et al. 1985, luku 2: Kokeiluosoitetut tilat. SSKA.

4. Esikoulun arvo kunnan näkökulmasta

Vaikka esikoulukokeilu oli harvoille kunnille suotu tilaisuus, on silti epätodennäköistä, että kunnat olisivat lähteneet mukaan kokeiluun pelkästään halusta auttaa valtiovaltaa kansallisen koulujärjestelmän rakentamisessa. Kokeilu vaati kunnilta sekä henkisiä että taloudellisia resursseja, joten kunnat todennäköisesti odottivat saavansa kokeilusta itselleen joko välitöntä tai välillistä hyötyä.

Erityisesti esikoulun kohdalla kysymys odotetusta hyödystä on mielenkiintoinen, sillä esiopetus oli koulupalveluna täysin uusi eikä täyttä varmuutta esikoulun saamasta vastaanotosta tai resurssien riittävydestä kokeilun läpiviemiseksi ollut. Siitä huolimatta esikoulu kiinnosti kuntia laajalti ja halukkaita kokeiluun oli enemmän kuin paikkoja oli tarjolla.²³² Tutkimuksen tässä luvussa tarkastellaan sitä, millaista hyötyä ja arvoa esikoulukokeilu Nousiaisten kunnalle tarjosi.

4.1. Vetovoimatekijöitä ja myönteistä julkisuutta

Koulutuspoliittisen innostuksen herättänyt ja koulunuudistustyön toden teolla käynnistänyt 1960-luku oli yhteiskunnallisesti haasteellista aikaa paitsi valtakunnallisesti, aiheutti myös paikallistasolla huolta huomisesta.²³³ Esimerkiksi Nousiaisissa 1960-luku vei kunnasta 160 asukasta, mikä oli suuri menetys reilun 3 000 asukkaan kunnalle. Samaan aikaan kuntien tehtävät lisääntyivät ja Nousiaisissa tehtiin lukuisia investointeja, minkä seurauksena kunnan menot kasvoivat vuosikymmenen aikana jopa kuusinkertaisiksi.²³⁴

Epätoivoon Nousiaisissa ei kuitenkaan missään kohtaa vaivuttu, vaan päämäärätietoinen työ kunnan palveluiden kehittämiseksi aloitettiin jo 1950-luvun lopulla. Menestyksekkään koulunuudistustyön kannalta tärkeää oli, että Nousiaisissa ymmärrettiin varhain kunnan kouluolosuhteiden olevan muiden palveluiden ohella

²³² Vaikka tarkkaa tietoa esikoulun kokeilulupahakemusten määrästä ei ole, oli kiinnostus kokeilua kohtaan laajaa ja ilmeni monin tavoin. Esikoulukomitea korosti Kouluhallitukselle, että halukkaita kokeiluun oli enemmän kuin mukaan valittuja kuntia ja pyysi huomioimaan kiinnostuksen tulevissa koulusuunnitelmissa. Esikoulukomitean kirje Kouluhallitukselle 1.6.1971 esikoulun ottamisesta huomioon koulusuunnittelussa. EKKA. K1. LK. KA.

²³³ Ks. esim. Kettunen et al. 2012, 25–28; Kinos & Palonen 2012, 230–233.

²³⁴ *1960-luku vei Nousiaisista 160 asukasta ja nosti menot 6-kertaisiksi*. Uutis-Valjakko 19.9.1970.

tärkeä kuntien menestystä selittävä tekijä.²³⁵ Koulu oli paitsi kuva kunnan sen hetkisestä tilasta, myös vahva vihje sen tulevaisuudesta.

Vaikka kouluolojen kehittämisessä monet kunnat osoittivat omatoimisuutta, ei panostaminen kasvatukseen ja koulutukseen ollut 1960-luvulla enää pelkkä vapaaehtoinen valinta, vaan pikemminkin yhteiskunnallinen vaatimus. Lisäksi ymmärrys koulukysymysten ja alueellisen koulusuunnittelun tärkeydestä kuntien tulevaisuuden ennustajana ja menestyksen selittäjänä ymmärrettiin viimeistään 1970-luvulla.²³⁶ Esimerkiksi kun kunnanvaltuuston kokouksessa käsiteltiin päiväkodin kannatusyhdistyksen esitystä huonetilojen varaamiseksi lasten päiväkotia varten, korosti kunnanvaltuutettu Vappu Kajala puoltavassa puheenvuorossaan hankkeen olevan sellainen, johon kehittyvän kunnan odotettiin suhtautuvan myönteisesti.²³⁷

Yhteiskunnallisista ja paikallisista odotuksista huolimatta on todennäköistä, ettei kunnalle koulunuudistustyössä kyse ollut vain vaatimuksiin vastaamisesta, vaan myös halusta rakentaa Nousiaisista kuvaa koulumyönteisenä kuntana. Koulutus oli 1960-luvulla vakiovastaus tulevaisuuden haasteisiin, eikä koulujen arvoa voinut muutenkaan väheksyä. Koulut olivat tärkeä osa paikallisyhteisöjä, mikä näkyi Nousiaisissa esimerkiksi koulupiirijakojen herättämänä kiivaana keskusteluna ja koulunlakkautuspäätösten raskautena.²³⁸ Lisäksi kehittynyt koululaitos oli kunnallinen ylpeydenaihe. Kun Nousiaisten kokeilukeskikoulun koulurakennus valmistui, luonnehdittiin kunnan uuden koulun edustavan ”*joka suhteessa koulusuunnittelun korkeinta tasoa.*”²³⁹

Koulupalvelujen saatavuus ja laatu eivät olleet tärkeitä vain kunnan maineelle, vaan koulunuudistustyöllä oli kunnalle myös käytännön hyötyä. Esimerkiksi näkemys päivähoidon kehittämisen tarpeesta sekä huoli palvelujen puutteesta osoittavat, että Nousiaisissa pohdittiin koulu- ja kasvatustalvelujen merkitystä myös kunnallisena

²³⁵ Heino 1980, 473; Pitkänen 2000, 52.

²³⁶ *Koulusuunnitelma vaikuttaa paljon koulujen tulevaisuuteen.* Vakka-Suomen Sanomat 12.8.1971.

²³⁷ Kunnanvaltuuston pöytäkirja 19.12.1969, 164 §. NKA. KV & KH. Ca: 5. Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1969.

²³⁸ Heino 1980, 281–283, 285.

²³⁹ *Lehdistö tutustui eilen peruskouluun Nousiaisissa.* Vakka-Suomen Sanomat 30.8.1969.

vetovoimatekijänä.²⁴⁰ Toimivat palvelut paitsi lisäsivät kuntalaisten tyytyväisyyttä omaan kuntaansa, nostivat myös kunnan kiinnostavuutta muuttokohteena.

Nousiaisissa kunnan houkuttelevuuden lisääminen muuttokohteena oli tärkeää, sillä omin voimin sen ei voinut olettaa selviävän laskevasta väestösuhdanteesta. Syntyvyys laski jyrkästi koko yhteiskunnassa, mutta Nousiaisissa oltiin lisäksi vielä kansallisen keskiarvon alapuolella. Vuosina 1970–1974 kunnan syntyvyys oli 10,2 promillea, kun samaisella aikajaksolla keskiarvo koko maassa oli 13,08 promillea.²⁴¹ Lisäksi työikäisten aikuisten osuus väestöstä oli Nousiaisissa keskiarvoon verrattuna pieni – joskin hiljalleen kasvava – kun taas yli 65-vuotiaita oli kunnassa suhteessa paljon. Vaikka väestörakenne ei kunnan näkökulmasta ollut ehkä paras mahdollinen, ei tilanne ollut toivoton. Kuntapäätäjät pitivät väestörakennetta jopa verrattain edullisena, sillä kunnassa oli paljon alle 21-vuotiaita koko väestöön suhteutettuna.²⁴²

Kunnan palvelurakenteen kehittäminen sekä vetovoimatekijöiden tarkastelu tuottivat Nousiaisissa myös tuloksia, sillä kunnan väestö kasvoi 1970-luvulla 200 hengellä kuntaan suuntautuvan muuttoliikkeen vuoksi. Vaikka tietoa muuttajista ei lähdeaineistosta löydy, kertoo kunnan väestörakenteen suhteellinen nuoreneneminen pitkän ajan kuluessa siitä, että kuntaan on onnistuttu houkuttelemaan verraten paljon lapsiperheitä.²⁴³ Tosin pelkällä palvelutarjonnan kehittämisellä Nousiaisten väestönkasvu ei selity, vaan kuntaa auttoivat myös hyvät kulkuyhteydet Turkuun ja Raisioon sekä kaavoitettavissa olevan maan määrä.²⁴⁴

Vaikka koulunuudistustyö oli Nousiaisissa kokonaisvaltaista, oli esikoululla koulumyönteisyyden narratiivissa oma tärkeä roolinsa. Esikouluun liitettiin alusta saakka paitsi pedagogisia ja yhteiskunnallisia, myös alueellisia ja paikallisia merkityksiä.²⁴⁵ Esikoulun alueellista merkitystä saattoi jopa lisätä esikoulun uutuus ja

²⁴⁰ Heino 1980, 261.

²⁴¹ Heino 1980, 27; SVT. Yleinen syntyvyysluku 1970–1974. Saatavissa: https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_synt/statfin_synt_pxt_12dr.px/table/tabViewLayout1/

²⁴² *Kunnallisia näkökulmia vuoden vaihtuessa*. Uutis-Valjakko 31.12.1971; Taulukko 1.

²⁴³ Jalonen 2015, 53.

²⁴⁴ Jalonen 2015, 18–19.

²⁴⁵ Esimerkiksi Lappeenrannan kaupungin esikoulukomitealle lähettämässä kokeilusuunnitelmassa korostetaan, kuinka tärkeää olisi saada esikoulukokeilu Etelä-Karjalaan, jossa ei vielä minkäänlaista kokeilutoimintaa ollut järjestetty. Nousiaisten ei sen sijaan todennäköisesti tarvinnut korostaa vuosittaisissa hakemuksissaan kokeilun paikallista tai alueellista tärkeyttä, sillä se oli jo vakiinnuttanut

harvinaisuus kouluasteena. Kokeilukunnilla oli tarjota jotain sellaista, mitä muilla ei vielä ollut. Vaikka Nousiainen ei itse korostanut erityistä rooliaan esikoulun kokeilukuntana, ei kenellekään silti jäänyt epäselväksi, että ihan kenelle tahansa ei lupaa ollut myönnetty. Siitä piti paikallissanomalehdistö huolen korostaessaan Nousiaisten esikoulun olevan läänin ensimmäinen ja ainoa. Myöskään ei unohdettu mainita, että koulumuotoa kokeiltiin koko maassa vain 11 paikkakunnalla.²⁴⁶

Nousiaisten koulutarjonnan erinomaisuutta korosti se, että myös sen naapurikunnissa tavoiteltiin esikoulun kokeilulupia. Esimerkiksi Uudessakaupungissa oli tahtoa esikoulun kehittämiseksi ja luottoa kokeiluluvan saamiseksi.²⁴⁷ Vielä kesällä 1972 hankkeen etenemiseen uskottiin, sillä: ”*Uudellakaupungilla esikoulukomitean tutkimuksiinsa valitsemana nopeasti kasvavana kuntana olisi ilmeisesti mahdollisuuksia soveltavan kokeilun kautta päästä mukaan varsinaiseen kokeiluun...*”²⁴⁸ Kaupungin harmiksi Kouluhallitus kuitenkin päätti, ettei kokeilua aloitettaisi enää uusissa kunnissa, vaan kokeilua voitaisiin laajentaa vain jo kokeiluun valittujen kuntien sisällä.²⁴⁹ Myös Mynämäellä kunnan opetushenkilöstö ”koki esikoulun puuteen kipeänä”, sillä kunnassa katsottiin tarvittavan kouluvalmiuksia kasvattavaa ja vertaisseuraa tarjoavaa virikkeellistä toimintaa tuleville koululaisille.²⁵⁰

Nousiaisten kannalta lähialueen kuntien esikoulunkaipuu oli varmasti eduksi. Uutisointi paitsi korosti Nousiaisten poikkeuksellista asemaa esikoulun kokeilukuntana, toimi samalla myös esiopetuksen markkinointikanavana sekä koti-että ulkopaikkakuntalaisille. Esikoulussa ei ollut kyse vain kokeilusta muiden joukossa, vaan esiopetus oli tarpeellinen koulupalvelu perheen pienimmille. Lisäksi kun kunta oli eturintamassa myös peruskoulukokeilussa ja saman aikaisesti Vakka-

asemansa kokeilukuntana eikä sen tarvinnut enää kilpailla muiden kuntien tai alueiden kanssa kokeiluluvista. Lappeenrannan kaupungin kokeilusuunnitelma 1971, 4–5. EKKA. K1. SK. KA.

²⁴⁶ Ks. *Esikoulu alkaa syksyllä Nousiaisissa*. Vakka-Suomen Sanomat 3.6.1971; *Nousiainen aloitti esikoulukokeilun*. Uutis-Valjakko 4.9.1971.

²⁴⁷ Uudenkaupungin harmiksi kokeiluluvasta saattoi haaveilla vain, jos kunnalla oli tarjota uusi lähestymiskulma esiopetukseen. Ainoana kuntana kokeiluluvan vuoden 1971 jälkeen saaneessa Juuan kunnassa kokeiltiin esikoulun järjestämistä kirjeopetuksena. Kouluhallitus 1982, 12. SSKA.

²⁴⁸ *Esikoulua kokeillaan*. Vakka-Suomen Sanomat 13.6.1972.

²⁴⁹ Kansakoululautakunnan pöytäkirja 8.9.1971, 14 §. NKA. KSLK. Ca:1. Lautakunnan pöytäkirjat 1971.

²⁵⁰ *Esikoulun puute koetaan Mynämäessä kipeänä*. Uutis-Valjakko 19.4.1972.

Suomen moitittiin yleisesti ottaen olevan jäljessä koulunuudistuksessa, näyttäytyi Nousiainen monelle alueellisena edelläkävijänä.²⁵¹

Kuntien onnistumiset eivät jääneet huomaamatta, sillä paikallislehdistö kirjoitti mielellään kuntien ylpeydenaiheista. *Vakka-Suomen Sanomissa* kunnallispolitiikkaa tarkkaan seurannut pakinoitsija Paavali piti juuri koulunuudistusta näytteenä Nousiaisissa tehdystä hyvästä työstä:

*”Tilastot ovat tilastoja, mutta tosiasia on, että Nousiainen kasvaa ja kehittyy. Muutamilla aloilla kuten koulutoimen alalla kunta on luettava ensimmäisten joukkoon koko maatakin ajatellen.”*²⁵²

Vaikka kunta ei ehkä korostanut asiakirjoissaan itseään koulunuudistuksen edelläkävijänä, osattiin Nousiaisissa toki antaa kiitosta hyvästä työstä. Samaisessa Paavalin seuraamassa kunnanvaltuuston istunnossa valtuusto kiitteli kunnanhallitusta kouluasioiden esimerkillisestä hoitamisesta.²⁵³ Myös *Uutis-Valjakon* joka jouluisissa kuntien edustajien puheenvuoroissa muistettiin korostaa omia saavutuksia koulupalvelujen kehittämisen saralla, vaikka esikoulua ei lausunnoissa nimeltä mainittukaan.²⁵⁴

Kunnan tulevaisuudennäkymien kannalta valtakunnallisesti merkittävät onnistumiset koulutoimen saralla olivat hyväksi, sillä havitellakseen kuntaan uusia asukkaita oli Nousiaisten erotuttava ennen kaikkea alueen muista maaseutukunnista. Vaikka Nousiaisista muutettiin runsaasti Turkuun ja muihin kaupunkiin, oli esimerkiksi 1960-luvulla muuttoliike vilkkaampaa lähialueen maalaiskuntien välillä kuin maalaiskuntien ja kaupunkien välillä.²⁵⁵ Esikoulun arvoa kunnan vetovoimatekijänä lisäsi vielä se, ettei esikoulun kohdalla tehty samanlaista kuntayhteistyötä, kuten keskikoulun, peruskoulun ja myöhemmin lukion kohdalla, vaan esiopetusta tarjottiin lähtökohtaisesti vain nousiaisilaisille 6-vuotiaille.

²⁵¹ *Maakunnan koulumiehet kokoontuivat neuvotteluun.* Vakka-Suomen Sanomat 22.10.1969.

²⁵² Paavali: *Näkyvästi Nousiaisissa.* Vakka-Suomen Sanomat 11.12.1971.

²⁵³ Paavali: *Näkyvästi Nousiaisissa.* Vakka-Suomen Sanomat 11.12.1971.

²⁵⁴ Ks. esim. *Kunnallisia näkökulmia vuoden vaihtuessa.* Uutis-Valjakko 31.12.1971.

²⁵⁵ Vuosina 1960–1969 kaupungeista muutti Nousiaisiin yhteensä 340 ja maaseudulta 667 henkilöä. Samaisella aikavälillä Nousiaisista puolestaan muutti kaupunkiin yhteensä 645 ja maaseutukuntiin yhteensä 686 henkilöä. Heino 1980, 34.

Paitsi kunnan ainutlaatuista asemaa ”maakunnan ainoana” kokeilukuntana, osattiin lehdistössä myös iloita kunnan päättäjien sekä virka- ja opetushenkilöstön osoittamasta kyvykkyydestä kehittää koulujärjestelmää. Lisäksi peruskoulun yhteyteen kuuluva ja koko 6-vuotiaiden ikäluokalle tarjottu esiopetus tituleerattiin lehdistössä ”Nousiaisten mallin mukaiseksi esikouluksi”, jota suunniteltiin toteutettavaksi koko maassa.²⁵⁶ Vaikka Nousiaisissa oltiin toki esikoulun edelläkävijöitä, oli koko ikäluokalle suunnattu ja peruskoulun yhteyteen kuuluva esikoulu ollut valtakunnallisena tavoitteena kokeilun alusta saakka.²⁵⁷

Erityisen paljon näkyvyyttä esiopetuksen kehittäjänä sai Kirkonpiirin koulun johtaja Ilmari Valkki. Lehdistö piti Valkkia kokeilun suurimpana taustavaikuttajana ja kunnallista esikoulua erityisesti hänen ansionaan: ”*Esikouluajatuksena isänä voidaan hyvällä syyllä pitää Nousiaisten kirkonpiirin koulun johtajaa, opettaja Ilmari Valkkia. Hän johti työryhmää, joka esitti ajatuksen kouluhallitukselle.*”²⁵⁸

Valkin rooli esikoulukokeilussa oli tutkimusaineistojen perusteella suuri. Hän kuului esikoulukokeilun valmistelun aloittaneeseen työryhmään, johti Kirkonpiirin koulua, jossa kokeilu aloitettiin sekä vastasi koulutoimenjohtajan palkkaamiseen saakka kunnan koulukokeilujen johtamisesta.²⁵⁹ Lisäksi Valkki toimi koululautakunnan sihteerinä ja vastasi näin ollen koululautakunnan nimissä esikoulua koskevien esitysten, kuten esimerkiksi talousarvioiden, laatimisesta.²⁶⁰ Lisäksi hän toimi lehdistössä esiopetuksen asiantuntijana ja antoi useita haastatteluja ja lausuntoja esikoulukokeilusta.²⁶¹

Tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen on Valkille myönnetty esikoulun isän arvonimi. Vaikka tutkimusaineiston perusteella Kouluhallitus näyttäisi antaneen kokeilupiirin työryhmälle tehtävän 6-vuotiaiden esiopetuksen kehittämiseksi, on myös mahdollista, että työryhmä Valkin johdolla teki aloitteen kokeilun

²⁵⁶ Rinne 2002, 7. SSKA. Alkuperäinen sitaatti Vakka-Suomen Sanomien toimintakertomuksesta vuodelta 1977.

²⁵⁷ Esikoulukomitea 1972, 67–68.

²⁵⁸ *Ainoana Suomessa. Koko kunta esikoulun piirissä Nousiaisissa.* Vakka-Suomen Sanomat 6.9.1973.

²⁵⁹ Kansakoululautakunnan pöytäkirja 9.12.1968, 2 §. NKA. KSLK. Ca:1. Lautakunnan pöytäkirjat 1968.

²⁶⁰ Esim. Kansakoululautakunnan pöytäkirja 25.5.1971, liite 2. NKA. KSLK. Ca:1. Lautakunnan pöytäkirjat 1971.

²⁶¹ Esim. *Kokeiluesikoulu laajeni tuntuvasti Nousiaisissa.* Vakka-Suomen Sanomat 31.8.1972.

käynnistämisestä Nousiaisissa.²⁶² Lisäksi paikallislehdistölle tarina Valkista esikoulun isänä oli todennäköisesti houkutteleva riippumatta siitä, kuka alkuperäisen ajatuksen esikoulukokeilusta esitti, sillä lehdistö halusi varmasti antaa arvoa paikalliselle osaamiselle. On myös mahdollista, että Valkin maine esikoulun isänä sementoitiin vasta kokeilun käynnistyttyä, jolloin Valkki vastasi esimerkiksi laajentamissuunnitelmien laatimisesta sekä vanhempien tiedottamisesta.

Kunnan koulunuudistajien lisäksi kiinnostuneita oltiin myös uuden esikoulun opettajista ja heidän työtavoistaan. Myös opettajat olivat tärkeän tehtävän edessä kehittäessään uuden koulun toimintatapoja ja opetusmenetelmiä pikku koululaisille:

”Opettaja Raita Alamaunu kysyi, mitä tytöt tahtoisivat tehdä. Otettiin esille palikoita, legoja, muovailuvahaa, värejä ja kuvakirjoja. – Onko joku halukas leikkaamaan kuvia lehdestä, kysyi opettaja... Opettaja sai käyttää kaikki keinonsa ennen kuin touhu käynnistyi. Mutta kun neljännestunti oli kulunut, luokassa oli välitön tunnelma ja pikku koululaiset ahersivat kuin kotonaan.”²⁶³

Esikoulun opettajat eivät olleet ainoastaan opettajia, vaan myös asiantuntijoita pienten lasten kasvatukseen ja opetukseen liittyvissä kysymyksissä. Nousiaisissa opettajat esimerkiksi antoivat neuvoja päiväkodin henkilökunnalle, sillä kannatusyhdistyksen ylläpitämässä päiväkodissa ei lastentarhanopettajia vielä ollut, sekä pitivät alustuksia ja antoivat haastatteluja esiopetukseen, päivähöitoon ja lasten kasvatukseen liittyen.²⁶⁴

Paitsi lehdistö, osasi myös kunnan kouluväki olla tyytyväinen tekemäänsä työhön. Kokeilu vaati paljon resursseja paitsi esikoulujen opettajilta, myös muulta kouluväeltä. Kokeilu oli suuri ponnistus, josta oli syytä olla ylpeä. Esimerkiksi Ilmari Valkki korosti Kirkonpiirin koulusta kirjoittamassaan historiikissa kokeilun olleen

²⁶² Tulipa ehdotus kummalta tahansa, oli ajankohta sekä Nousiaisten että Kouluhallituksen kannalta sopiva, sillä syksyllä 1969 kansallisen esikoulukokeilun käynnistäminen alkoi näyttää todennäköiseltä. On mahdollista, että Valkki tiesi tai aavisti valtakunnallisen kokeilun valmistelun ja osasi ehdottaa uutta koulunuudistustehtävää kunnan kannalta juuri sopivaan aikaan.

²⁶³ *Aluksi tahtoi vähän ujustuttaa. Nousiaisten kokeiluesikoulu alkoi eilen.* Vakka-Suomen Sanomat 2.9.1971.

²⁶⁴ *Informaatio eduksi kodin ja päiväkodin yhteistoiminnassa.* Uutis-Valjakko 23.10.1973.

sekä harvinaislaatuinen mahdollisuus kunnalle että hyödyllinen ja kasvattava palvelu lapsille ja perheille:

”...on mainittava oloissamme ja maassamme aika harvinaislaatuisen koulukokeilun alku, nimittäin esikoulutoiminnan, joka alkoi Kirkonpiirin koulussa, sen kerhohuoneen opetustiloissa jo v. 1971...Itse opettajana ja koulutoimenjohtajana olen vakuuttunut siitä, että esikoulu on lapsille hyödyllinen koulu ja sen ovat myös vanhemmat tunnustaneet, siksi voimakkaan vastakaivan on esikoulukokeilu kunnassamme saanut.”²⁶⁵

Jos kuntapäätäjät ja paikallislehdistö suhtautuivat myönteisesti esikoulun kehittämiseen, niin samoin tekivät myös kuntalaiset. Suuria epäilyksiä uutta koulumuotoa kohtaan ei ilmennyt, vaan esikoululaisten vanhemmat ilmoittivat poikkeuksetta lapsensa esiopetukseen. Esikoulu nähtiin palveluksi, joka hyödytti sekä perheitä että lapsia.

4.2. Kouluvalmiuksia ja tyytyväisiä vanhempia

Kokeilun käynnistyessä olivat Nousiaisten tarjoamat kasvatus- ja koulupalvelut kiistatta maan parhaimmista. Erityisen merkittävä saavutus oli kunnallinen peruskoulujärjestelmä, johon siirryttiin koko kunnan osalta syksystä 1972 alkaen.²⁶⁶ Myös vuonna 1971 käynnistynyt päivähoitotoiminta oli merkittävä ja alueellisesti harvinainen lisäys kunnan palvelutarjontaan, vaikka hankkeen takana olikin kannatusyhdistys eikä kunta.²⁶⁷ Esikoulu oli oiva lisä kunnan koulutarjontaan, sillä valtio maksoi osan kokeilun kustannuksista ja lisäksi esikoulu vahvasti Nousiaisten mainetta edistyksellisenä kuntana ja koulutoimijana sekä Vakka-Suomessa että valtakunnallisesti.

Esikoulu ei silti ollut kunnalle pelkkä julkisuustemppu, vaan kunnan 6-vuotiaille suunnattu koulupalvelu, jolle nähtiin kasvatuksellista tarvetta.²⁶⁸ Tosin esiopetukselle ei kokeilun aikana määritelty yksiselitteisiä pedagogisia tavoitteita, vaan

²⁶⁵ Valkki 1981. Nousiaisten Kirkonpiirin peruskoulun ja Nousiaisten kunnan koululaitoksen 100-vuotishistoriikki. NKA. Koulut. Kirkonpiirin koulu. A: 1. Kirkonpiirin kansakoulun historiikki.

²⁶⁶ Jalonen 2015, 105.

²⁶⁷ *Nousiaisten päiväkodissa puuhailee 24 vesseliä*. Vakka-Suomen Sanomat 4.9.1971.

²⁶⁸ Ks. esim. Valkki 1981. Nousiaisten Kirkonpiirin peruskoulun ja Nousiaisten kunnan koululaitoksen 100-vuotishistoriikki. NKA. Koulut. Kirkonpiirin koulu. A: 1. Kirkonpiirin kansakoulun historiikki.

kasvatuksellisista tehtävistä puhuttiin yleisellä tasolla eri yhteyksissä. Esikoulukomitea määritteli esiopetuksen tavoitteeksi oppimisvalmiuksien kehittämisen ja kehitysviivästymien korjaamisen. Kuusivuotiaiden kasvatus- ja koulutustoimikunta puolestaan näki esiopetuksen tehtäväksi lapsen persoonallisuuden tasapainoisen kehittämisen. Yhteistä eri määritelmille oli, että esiopetuksessa katsottiin tärkeäksi lasten sosio-emotionaalisten, kognitiivisten, psykomotoristen ja fyysisten valmiuksien kehittäminen.²⁶⁹ Nousiaisissa esiopetuksen tehtäväksi määriteltiin kuusivuotiaiden kehitystasoa vastaavan tarkoituksenmukaisen toiminnan tarjoaminen ja ohjaaminen maalaiskunnan suhteellisen harvaan asutulla alueella.²⁷⁰

Yleisten tavoitteiden edistämisen lisäksi kunnat saivat kokeilussa myös omia tehtäviään liittyen esiopetuksen hallinnollisiin, järjestämiseen liittyviin tai pedagogisiin kysymyksiin. Esimerkiksi Nousiaisten tehtäväksi kokeilussa määrättiin opetussuunnitelman kehittäminen ja soveltaminen osa-aikaiseen opetukseen sekä 6-vuotiaan opettaja-, toveri- ja oppimissuhteiden tutkiminen. Myöhemmin kokeilussa keskityttiin tutkimaan esikoulun ja alkuopetuksen sekä toisaalta erityisopettajan kanssa tehtävää yhteistyötä sekä vahvistamaan lasten karkea- ja hienomotorisia taitoja ja koulumyönteisiä asenteita.²⁷¹

Esiopetuksen tavoitteiden seuraamiseksi ei perustettu systemaattista arviointimekanismia, vaan tulosten arviointi perustui opettajien toimintakauden aikana tekemiin havaintoihin lapsista.²⁷² Opettajat arvioivat esimerkiksi, että ”päivittäin toistuvissa perushoidon tilanteissa kuten ruokailuvälineiden käytössä ja pukeutumisessa on käden hienomotoriikka kehittynyt”²⁷³ ja että lukuvuoden aikana ”ryhmään sopeutuminen helpottui, tiedollinen puoli kehittyi ja tienhalu kasvoi, motoriset valmiudet ja selviytyminen perushoidollisista tilanteista kehittivät.”²⁷⁴

²⁶⁹ Esikoulukomitea 1972, 27; Kouluhallitus 1982, 16. SSKA. Tosin Kuusivuotiaiden kasvatus- ja koulutustoimikunta katsoi – toisin kuin esikoulukomitea – opetuksen tehtäväksi myös uskonnollisen, eettisen ja esteettisen kasvatuksen sekä käytännöllisten taitojen edistämisen. Ks. Kouluhallitus 1982, 16. SSKA.

²⁷⁰ Salonen & Laine 1978, luku 2: Kokeilun tausta. SSKA.

²⁷¹ Alamaunu et al. 1985, luku 5: opetussuunnitelma. SSKA.

²⁷² Kouluhallitus 1982, 6, 13, 16.

²⁷³ Salonen & Laine 1978, luku 3: motorinen kehitys. SSKA.

²⁷⁴ Alamaunu et al. 1979, luku 4. Kokeilun tulokset. SSKA.

Arviointimekanismin puute ei oppimistulosten tarkastelua haitannut, vaan opettajat havaitsivat esikoululaisten kehittyneen esiopetuksessa monella osa-alueella. Nousiaisissa opettajat havaitsivat lasten kouluvalmiuksien kehittyneen ja tietomäärän lisääntyneen. Lapset esimerkiksi oppivat solmimaan ystävyysuhteita sekä noudattamaan hyviä käytöstapoja ja tottuivat ryhmässä työskentelyyn ja yhteistyöhön. Lisäksi he oppivat omatoimisuutta ja vastuunkantoa, itsenäisyyttä ja pitkäjänteisyyttä. Lasten kielelliset ja motoriset taidot kehittyivät ja he oppivat selviytymään itse esimerkiksi pukeutumistilanteista.²⁷⁵ Tulokset olivat samansuuntaisia myös muualla.

Taulukko 5: Koonti esikoulukokeilussa saavutetuista oppimistuloksista

Osa-alue	Tulokset
Sosio-emotionaaliset valmiudet	Tottuminen kouluympäristöön ja koulun työjärjestykseen, koulumyönteisyyden lisääntyminen, koulujännityksen väheneminen, sopeutuminen ryhmässä toimimiseen ja yhteistyöhön, toisten lasten huomioon ottamisen lisääntyminen, tottuminen itsenäiseen toimintaan ryhmässä, huomion suuntaamisen kehittyminen sekä itseluottamuksen, oma-aloitteisuuden ja rohkeuden kasvu.
Kognitiiviset valmiudet	Tiedon vastaanottamiskyvyn kasvu, peruskäsitteiden oppiminen, muistitoimintojen, nähdyn ja kuullun ymmärtämisen, kielellisen ilmaisun sekä itseilmaisun kehittyminen, vertailun ja johtopäätösten tekemisen oppiminen, kekseliäisyyden, keskittymiskyvyn ja pitkäjänteisyyden kasvu.
Psykomotoriset valmiudet	Tasapaino- ja käsittelytaitojen kehittyminen, harjaantuminen esimerkiksi kiipeilyssä ja hyppelyssä, raajojen liikkeiden hallinnan oppiminen, myönteisen asenteen oppiminen liikkumista kohtaan, selviäminen hienomotorista tarkkuutta vaativista sekä perushoidollisista toimista itsenäisesti.
Muut tulokset	Yhteistyön kehittyminen kodin ja koulun välillä ilman konkreettista painetta oppimisesta, vanhempien luottamuksen kasvu koulutoimea ja opettajia kohtaan, avoimuuden lisääntyminen kodin ja koulun välillä esimerkiksi oppimisvaikeuksiin liittyvissä kysymyksissä.

Lähteet: Kouluhallitus 1982, 6, 16.

²⁷⁵ Alamaunu et al. 1985, luku 8: Yhteenveto – kokeilun anti. SSKA.

Esikoulun mahdollisuudet vastata sille asetettuun kasvatukselliseen tehtävään paranivat Nousiaisissa kokeilun edetessä. Vielä ensimmäisenä kokeiluvuonna esiopetusta annettiin vain yhdelle ryhmälle yhtenä päivänä viikossa 4,5 tunnin ajan, mutta jo toisena kokeilulukuvuotena esiopetuksen määrä kasvoi kolmeen päivään ja kymmeneen viikkotuntiin. Lopulta vuonna 1978, Kuusivuotiaiden kasvatus- ja koulutustoimikunnan mietinnön jälkeen, kouluviikosta tuli viisipäiväinen ja esiopetuksen määrää nostettiin kahteenkymmeneen viikkotuntiin. Tärkeää oli myös kokeilun laajentaminen kunnan sisällä. Kun ensimmäisenä lukuvuotena kokeiluun osallistui vain 19 esikoululaista, saatiin kunnan kaikille 6-vuotaille paikka esiopetuksesta syksystä 1973 alkaen.²⁷⁶

Esiopetuksen määrän lisääntyminen oli erityisesti opettajille mieluisa uudistus, sillä keskusaiheiden käsittelyyn jäi huomattavasti enemmän aikaa.²⁷⁷ Osa-aikaisen opetuksen aikana opettajat kokivat suoriutumispaineita, sillä aika ei riittänyt kaikkien keskusaiheiden käsittelyyn ja sisältöjä oli pakko karsia. Erityisesti rajallinen opetus aika hankaloitti kognitiivisten tulosten saavuttamista, kun taas lasten sosiaalisten ja motoristen taitojen vahvistamiseksi opettajat kokivat osa-aikaisen esiopetuksen riittäväksi.²⁷⁸ Vasta viisipäiväiseen opetusviikkoon siirtymisen myötä opetussisällöt eivät tuntuneet liian laajoilta kokeiluun. Myös esiopetuksessa tärkeään leikkiin ja ulkoiluun jäi enemmän aikaa.²⁷⁹

Tosin opetuksen määrä ei ollut ainoa tekijä, joka vaikutti esiopetuksen tavoitteiden saavuttamiseen. Opettajat kokivat harjoittelijat ja avustajat tärkeiksi, sillä muuten aikaa ei ollut riittävästi kuunnella lapsia sekä keskustella heidän kanssaan kahden kesken.²⁸⁰ Opettajien kannalta tilanne oli hankala, sillä avustajia ei hankittu, ellei palkkaamiseen saatu tukea.²⁸¹ Lopulta rahoitusta avustajien palkkaamiseksi

²⁷⁶ Ks. Taulukko 3.

²⁷⁷ Kokeilussa esiopetuksen opetussuunnitelma rakentui niin kutsuttujen keskusaiheiden ympärille. Keskusaiheet olivat opetussisältöjä ja opetuksessa käsiteltäviä teemoja, joita opetettiin kokonaisvaltaisesti määrätyn ajan ennen siirtymistä seuraavaan aiheeseen. Keskusaiheita olivat esimerkiksi lähiympäristö, koti ja perhe, luonto eri vuodenaikoina, liikenneyhteydet, palvelut ja kouluun tutustuminen. Kouluhallitus 1985, 7–8. SSKA.

²⁷⁸ Esim. Salonen & Laine 1978, luku 6: Tulosten arviointi. SSKA; Alamaunu et al. 1985, luku 5: Opetussuunnitelma. SSKA.

²⁷⁹ Esim. Alamaunu et al. 1979, luku 4: Kokeilun tulokset. SSKA; Alamaunu et al. 1980, luku 5: Tulosten arviointi ja johtopäätökset. SSKA; Alamaunu et al. 1985, luku 5: Opetussuunnitelma. SSKA.

²⁸⁰ Salonen & Laine 1978, luku 6: Tulosten arviointi. SSKA.

²⁸¹ Rinne 2002, 20. SSKA.

onnistuttiin kuitenkin saamaan suhteellisen hyvin, sillä kokeilun loppuvaiheessa molempiin yksikköihin saatiin vuosittain apulaiset. Vain avustajien vuosittainen vaihtuvuus harmitti opettajia.²⁸²

Vaikka opettajat olivat tyytyväisiä, eivät vanhemmat suhtautuneet yhtä innokkaasti pidennettyyn kouluviikkoon, sillä he katsoivat viisipäiväisen esikoulun käyvän lapsille liian raskaaksi.²⁸³ Samoin päivittäisen opetuksen lisääminen kolmesta neljään tuntiin ei miellyttänyt kaikkia vanhempia, sillä koulukuljetukset venyttivät koulupäivät jo valmiiksi nelituntisiksi.²⁸⁴ Esimerkiksi lukuvuonna 1977–1978 vanhemmista 90 % oli kolmipäiväisen opetusviikon ja 65 % kolmen opetustunnin kannalla.²⁸⁵ Pidennetty kouluviikko ei kuitenkaan vaikuttanut lapsiin käytännössä, sillä vain harva vanhempi havaitsi lapsissaan väsymystä viisipäiväiseen opetusviikkoon ja nelituntisiin päiviin siirtymisen jälkeen.²⁸⁶

Vaikka kunnan päättäjien ja virkahenkilöstön rooli esikoulun kokeiluluvan hankkimisessa ja esiopetuksen järjestämisessä sekä kokeilun laajentamisessa oli ensi arvoisen tärkeä, ei ole syytä unohtaa kuntalaisten merkitystä esikoulukokeilussa. Kokeilu olisi varmasti jäänyt lyhytikäiseksi, jos kunnan asukkaat ja ennen kaikkea lapsiperheet eivät olisi pitäneet esiopetusta tarpeellisena palveluna.²⁸⁷ Nousiaisissa esikoulu otettiin alusta saakka hyvin vastaan. Kaikki halusivat tietää, millainen esikoulu on ja mitä siellä tehdään.²⁸⁸

Arvokasta aikalaisnäkemystä vanhempien suhtautumisesta esiopetukseen tarjoaa Lea Viitasen pro gradu -tutkielma *Vanhempien suhtautumisesta lasten esikoulutukseen Raisiossa* (1973). Erityisen mielenkiintoisen tutkimuksesta tekee se, että Nousiaisten naapurikunnassa Raisiossa oltiin tietoisia Nousiaisten esikoulusta, sillä kunnan kokeilu oli saanut palstatilaa alueen sanomalehdissä. Tutkimuksesta käy ilmi, että vanhemmat suhtautuivat esiopetukseen kaikinensa myönteisesti ja vain harvat

²⁸² Alamaunu et al. 1985, luku 1: Kokeilun kulku. SSKA.

²⁸³ Alamaunu et al. 1979, luku 4: Kokeilun tulokset. SSKA.

²⁸⁴ Salonen & Laine 1977, tiivistelmä. SSKA.

²⁸⁵ Salonen & Laine 1978, luku 5: Kokeilun tulokset.

²⁸⁶ Alamaunu et al. 1979, luku 4: Kokeilun tulokset. SSKA.

²⁸⁷ Vaikka esikoulukokeilu oli kunnille mahdollisuus, josta ei varmasti kevein perustein luovuttu, ei kokeilusta luopuminen ollut kuitenkaan tavatonta. Kouluhallituksen alaisuudessa kokeilun aloittanut Luopioinen nimittäin jätti esikoulukokeilun neljän lukuvuoden jälkeen, vaikkakaan syytä lopettamiselle ei aineistosta ilmene. Kouluhallitus 1982, 6–7.

²⁸⁸ Alamaunu et al. 1985, luku 8: Yhteenveto – kokeilun anti. SSKA.

katsoivat esiopetuksen olevan tarpeetonta.²⁸⁹ Erityisesti esiopetusta toivottiin niissä perheissä, joissa oli kokemusta jo päivähoidosta. Ensisijaisesti esiopetuksen tarvetta perusteltiin tulevan koulunkäynnin helpottamisella ja toissijaisesti päivähoidon tarpeella. Tärkeäksi nähtiin myös virikkeiden ja vertaisseuran tarjoaminen lapsille.²⁹⁰

Esikoulun hyvästä vastaanotosta Nousiaisissa kertoo se, että kunnan ensimmäisessä esikouluryhmässä oli 19 lasta. Kouluhallitus oli linjannut, ettei opetusryhmässä saisi olla kuin korkeintaan 12 lasta, mutta Kirkonpiirin koulupiirin kaikki 6-vuotiaat oli ilmoitettu kokeiluun eikä koululautakunta halunnut jättää ketään ulkopuolelle.²⁹¹ Myös muiden koulupiirien 6-vuotiaiden vanhemmat toivoivat lapselleen paikkaa esikoulussa, minkä vuoksi koululautakunta alkoi heti kokeilun käynnistyttyä valmistelevaan kokeilun laajentamista kaikille kunnan esikouluikäisille.²⁹² Tosin vanhemmilta odotettiin vastineeksi vastuuta ja laajentamisen ehdoksi asetettiin, että huoltajat osallistuisivat lasten koulukuljetusten järjestämiseen.²⁹³

Muu kuin innokas suhtautuminen esiopetusta kohtaan olisi toisaalta ollut yllättävää. Kunnan asukkaat olivat jo aiemmin osoittaneet odottavansa kuntapäätäjiltä myös lasten ja lapsiperheiden huomioimista kunnan päätöksenteossa. Kuntalaisten vaatimuksia on helppo ymmärtää, sillä vielä 1970-luvulla päivähoitoa ja muuta lapsille suunnattua ohjattua toimintaa oli nykyiseen verrattuna vähän tarjolla. Esikoulun lisäksi vanhemmilla ei välttämättä ollut juuri muita mahdollisuuksia saada lapsiaan ohjattuun kasvatukselliseen toimintaan ikäisensä vertaisseuran kanssa.²⁹⁴

Kuntalaisten näkökulmasta esiopetuksen tarjoaminen oli myös osoitus siitä, että Nousiaisissa tahdottiin kehittää palveluja myös perheen pienimmille. Kuntaa oli aikaisemmin moitittu lasten unohtamisesta esimerkiksi aluesuunnittelussa, mutta esikoulu- ja päivähoitopalvelujen kehittäminen viittasivat suunnan muuttamiseen.²⁹⁵ Nousiaisissa ei ollut unohdettu perheitä. Vanhemmat olivat myös valmiit osoittamaan tyytyväisyyttään. Paitsi esikoulu kokonaisuudessaan, myös pienemmät teot esikoulun

²⁸⁹ Viitanen 1973, 22.

²⁹⁰ Viitanen 1973, 24.

²⁹¹ Rinne 2002, 12–13. SSKA.

²⁹² Kansakoululautakunnan pöytäkirja 20.4.1972, 9 §. NKA. KSLK. Ca:1. Lautakunnan pöytäkirjat 1972.

²⁹³ Kansakoululautakunnan pöytäkirja 20.4.1972, 9 §. NKA. KSLK. Ca:1. Lautakunnan pöytäkirjat 1972.

²⁹⁴ Rinne 2002, 14, 18. SSKA.

²⁹⁵ *Unohdetun kansan puolesta: Leikkikenttää lapsille puuhataan Nousiaisissa*. Vakka-Suomen Sanomat 13.10.1970; Heino 1980, 261.

kehittämiseksi – kuten koulukuljetusten järjestäminen ja kouluruokailujen maksaminen – saivat kiitosta kuntalaisilta.²⁹⁶

Nousiaisissa esikoulun tärkeimmäksi hyödyksi nähtiin mitä todennäköisimmin kouluvalmiuksien kehittäminen sekä vertaisseuran tarjoaminen lapsille, sillä päivähoidon tarpeeseen osa-aikainen esikoulu ei samalla tavalla vastannut. Lisäksi lähes kaikissa perheissä vähintään yksi lapsen huoltaja oli kotona.²⁹⁷ Tarvittaessa esikoulu ja päiväkoti tekivät yhteistyötä, jotta lapset voisivat käydä esikoulua, mutta pääsisivät myös päivähoitoon vanhempien töiden ajaksi.²⁹⁸ Lasten kuljettaminen päiväkodin ja esikoulun välillä oli kuitenkin henkilöstölle raskasta, minkä vuoksi koululautakunta piti uuden päiväkodin rakentamisen edellytyksenä, että päiväkotiin varattaisiin tilat yhdelle esikouluryhmälle.²⁹⁹

Esikoulunopettajien vanhemmilta saamassa palautteessa korostui vanhempien tyytyväisyys esiopetusta kohtaan sekä esikoulun tarpeellisuus lapsille. Vanhemmat kokivat esiopetuksen kehittävän lasta sekä valmistavan häntä tulevaa kouluun siirtymistä varten.³⁰⁰ Lisäksi vanhemmat arvostivat esikoulun tarjoamaa sosiaalisen kasvun mahdollisuutta. Monet vanhemmat kokivat, että heidän lapsensa olivat esiopetuksen jälkeen valmiimpia toimimaan ryhmässä.³⁰¹ Kouluvalmiuksien ja sosiaalisten taitojen kehittämisen lisäksi vanhemmat olivat todennäköisesti tyytyväisiä Nousiaisissa myös kouluympäristöön. Kirkonpiiri ja Pajula olivat pieniä kouluja, joita on perinteisesti pidetty ihanteellisina kasvu- ja oppimisympäristöinä.³⁰²

Sen lisäksi että esiopetuksen mitä luultavimmin katsottiin sopivan pieniin kouluyhteisöihin, elävöitti esikoulu omalta osaltaan kouluympäristöä sekä paransi

²⁹⁶ *Kokeiluesikoulu laajeni tuntuvasti Nousiaisissa*. Vakka-Suomen Sanomat 31.8.1972.

²⁹⁷ Vähäinenkin esiopetus otettiin silti varmasti ilomielin vastaan, sillä esikoulu tarjosi vanhemmille esimerkiksi mahdollisuuden viettää omaa aikaa, hoitaa omia asioita tai keskittyä viettämään aikaa mahdollisten muiden lasten kanssa.

²⁹⁸ Alamaunu et al. 1985, luku 5: Opetussuunnitelma SSKA.

²⁹⁹ Koululautakunnan pöytäkirja 19.11.1975, 204 §. NKA. KSLK. Ca: 2. Lautakunnan pöytäkirjat 1975.

³⁰⁰ On mielenkiintoista, että vanhemmat olivat tyytyväisiä esiopetuksen tuloksiin ja pitivät kouluvalmiuksien kehittämistä esikoulun tärkeänä tehtävänä, mutta saman aikaisesti olivat osa-aikaisen opetuksen kannalla, jonka taas esikoulunopettajat kokivat riittämättömäksi opetussisältöjen toteuttamiseksi ja opetuksen kognitiivisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

³⁰¹ Alamaunu et al. 1980, luku 5: Tulosten arviointi ja johtopäätökset.

³⁰² Kyläkouluihin liitettyjä vahvuuksia ovat muun muassa mahdollisuus huomioida lapsi yksilönä omine tarpeineen ja erityispiirteineen. Lisäksi pienessä koulussa toiminnan eriyttäminen ja ympäristön jakaminen on helppoa ja luontevaa, pieni yhteisö lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta mahdollistaen turvallisen vuorovaikutuksen paikallisyhteisön kanssa. Karlberg-Granlund 2010, 53–54.

lasten kouluviihtyvyyttä. Esikoululaisille hankittiin paljon pelejä ja leikkivälineitä, joita myös muut koululaiset pääsivät hyödyntämään.³⁰³ Kirkonpiirin koululla talonmies rakensi esikoululaisille pihakeinun ulkoiluja varten ja esikoulutoimikunta rakensi hiekkalaatikon. Pihaympäristön kehittäminen riemastutti esikoululaisia, mutta myös vanhemmat koululaiset saivat välitunneillaan hyödyntää esikoululaisille rakennettuja pihavälineitä.³⁰⁴

Yksi esikoulukokeilun valtakunnallisista tuloksista oli vanhempien ja opettajien sekä yleisesti kotien ja koulutoimen välisen yhteistyön kehittyminen.³⁰⁵ Sama oli nähtävissä myös Nousiaisissa.³⁰⁶ Vanhempien asenne esiopetusta kohtaan oli kaikkienensa positiivinen. Vanhemmat olivat kiinnostuneita opetuksesta ja halusivat tietää, miten heidän lapsensa esikoulussa pärjäävät sekä osallistuivat innokkaasti vanhemmille järjestettyihin tilaisuuksiin.³⁰⁷ Lisäksi vanhemmat hoitivat osan koulukuljetuksista vapaaehtoisesti ja osallistuivat erilisiin talkoisiin, kuten jokasyksyisiin kirjojen päällystystalkoisiin.³⁰⁸

Vanhempien arvostuksesta esiopetusta kohtaan kertoo myös se, että lapsille anottiin esikoulupaikkaa myös kauempaa ja vanhemmat olivat valmiita näkemään vaivaa, jotta lasten esikoulupolku ei katkeaisi. Esimerkiksi eräälle lapselle haettiin paikkaa esikoulusta, vaikka hän oli kirjoilla Raisiossa.³⁰⁹ Eräs Maskuun muuttanut perhe anoi koululautakunnalta lupaa, että lapsi saisi jatkaa esikoulussa, jos perhe sitoutuisi hoitamaan päivittäiset matkat esikoulun ja kodin välillä.³¹⁰ Ulkopaikkakuntalaisen lasten esikouluhakemukset pääsääntöisesti hyväksyttiin, mutta esikoulusta koituvat kustannukset jäivät lasten asuinpaikkakuntien maksettavaksi.³¹¹

Vanhemmissa esiopetus herätti kokonaisuudessaan vain vähän epäilyksiä. Osaa vanhemmista epäilytti esiopetuksen mahdollinen liiallinen koulumaisuus, mutta esikoulun leikinomaisuuteen perustuva pedagogiikka sai epäröijät kääntymään

³⁰³ Kouluhallitus 1985, 5, 13. SSKA.

³⁰⁴ Alamaunu et al. 1985, luku 2: Kokeilulle osoitetut tilat. SSKA.

³⁰⁵ Ks. Taulukko 5.

³⁰⁶ Alamaunu et al. 1985, luku 8: Yhteenveto – kokeilun anti. SSKA.

³⁰⁷ Esim. Salonen & Laine 1978, luku 5: Kokeilun tulokset. SSKA.

³⁰⁸ Rinne 2002, 14. SSKA.

³⁰⁹ Koululautakunnan pöytäkirja 9.5.1978, 101 §. NKA. KSLK. Ca: 3. Lautakunnan pöytäkirjat 1978.

³¹⁰ Koululautakunnan pöytäkirja 8.11.1977, 231 §. NKA. KSLK. Ca: 3. Lautakunnan pöytäkirjat 1977.

³¹¹ Koululautakunnan pöytäkirja 10.10.1973, 191 §. NKA. KSLK. Ca: 2. Lautakunnan pöytäkirjat 1973.

nopeasti esiopetuksen kannalle.³¹² Ainoastaan opetusmäärien kasvattaminen herätti vanhemmissa huolta. Yksi vanhempi näki esikoululaisten lapsuuden jäävän liian lyhyeksi ja monien mielestä viisi päivää opetusta viikossa oli liikaa 6-vuotiaille. Myös päivähoidon ja esikoulun yhdistämisen pelättiin olevan lapsille liian raskasta.³¹³

Jos vanhempien kiinnostus esikoulua kohtaan oli suurta, ei kunnan opetushenkilöstöstä kokonaisuudessaan voi sanoa samaa. Aluksi muiden opettajien asenne esikoulua kohtaan oli jopa kielteistä, mutta vuosien saatossa alettiin arvostaa esikoululaisten koulukypsyttä sekä heidän oppimiaan koulumaisia työskentelytapoja. Tosin osa opettajista katsoi lasten olevan kouluun saapuessaan jopa liian omatoimisia.³¹⁴ Näkemys ei ollut ainutlaatuinen, vaan erityisesti kokeilun alussa esiopetuksen pelättiin laskevan lasten koulumotivaatiota. Esimerkiksi Turun ja Porin lääninhallituksen kirjoittamassa lausunnossa esikoulukomitean mietinnöstä pelättiin esikoululaisista tulevan motivaationsa menettäneitä koululaisia:

”Eittämätön tosiseikka lienee, että lapset jo muutaman kouluvuoden jälkeen ovat menettäneet suuren osan koulunkäyntimotivaatiostaan. Esikoulun tulisi omalta osaltaan huolehtia oppilaiden motivaation säilymisestä ja kasvusta.”³¹⁵

Laajaa huoli esiopetuksen koulumotivaatiota laskevista vaikutuksista ei ollut. Yleisesti ottaen esikoulua pidettiin tärkeänä sillanrakentajana päiväkodin ja peruskoulun välillä.³¹⁶ Kokonaisuudessaan Nousiaisissa oltiin esiopetukseen ja sen tuloksiin erittäin tyytyväisiä. Esimerkiksi luki- ja kirjoitushäiriöisten lasten opettaja oli vakuuttunut esiopetuksen hyödyllisyydestä, sillä mitä varhaisemmassa vaiheessa lasten kehitysviivästymien taustatekijöihin ja niiden aiheuttajiin tartuttiin, sitä paremmat edellytykset lapsella oli toimia koulussa.³¹⁷

Myös esikoulun opettajat olivat tyytyväisiä työnsä tuloksiin, sillä useimmat lapset saavuttivat esikoulussa hyvät kouluvalmiudet ja haasteisiin pystyttiin puuttumaan

³¹² Alamaunu et al. 1985, luku 8: Yhteenveto – kokeilun anti. SSKA.

³¹³ Alamaunu et al. 1980, luku 5: Tulosten arviointi ja johtopäätökset. SSKA.

³¹⁴ Alamaunu et al. 1985, luku 4: Toiminnan suunnittelu, luku 8: Yhteenveto – kokeilun anti, opettajien lausunto kokeilusta. SSKA.

³¹⁵ Virtanen 2009, 116.

³¹⁶ Kouluhallitus 1985, 12–13. SSKA.

³¹⁷ Alamaunu et al. 1985, erityisopettajan lausunto kokeilusta. SSKA.

ajoissa.³¹⁸ Samalla kunnallinen koulujärjestelmä hyötyi, sillä tieto lasten kehityksen tasosta selvisi jo ennen oppivelvollisuutta.³¹⁹ Luotosta esiopetuksen kouluvalmiuksia edistäviin ja mahdollisia haasteita ehkäiseviin vaikutuksiin kertoo se, että esikouluun haluttiin lähettää lapsia myös kauempaa. Esimerkiksi vuoden koululykkäystä saanut ja Turussa kirjoilla ollut lapsi hyväksyttiin Nousiaisten esikouluun, sillä esiopetuksen uskottiin vaikuttavan myönteisesti lapsen kehitykseen.³²⁰

Peruskoulun lisäksi myös kunnan päivähoido hyötyi esikoulukokeilusta. Kannatusyhdistyksen ylläpitämässä päiväkodissa ei työskennellyt lastentarhanopettajantutkinnon suorittanutta henkilökuntaa, minkä vuoksi esikoulujen opettajilta pyydettiin apua päiväkodin pedagogisen toiminnan suunnittelussa.³²¹ Opettajat kävivät esimerkiksi pitämässä päiväkodissa erilaisia toimintatuokioita lapsille sekä osallistuivat osaan vanhemmille suunnatuista tapahtumista.³²²

Kokonaisuudessaan esikoulu hyödytti kuntaa ja sen koulutoimea, perheitä ja esikoululaisia monin tavoin. Kokeilu lisäsi Nousiaisten koulupalvelujen tarjontaa ja toi kunnalle runsaasti myönteistä julkisuutta ilman, että siitä koitui kunnalle suuria kustannuksia. Kunnan koululaitos sai tietoa tulevien koululaisten kehitystasosta ja tuen tarpeista. Lapset oppivat sosiaalisia taitoja, ryhmässä työskentelyä sekä muita hyödyllisiä tietoja ja taitoja ennen koulu-uran aloittamista. Tyytyväisyys esiopetusta kohtaan yhdisti nousiaislaisia, minkä vuoksi esikoulu liitettiin kokeilun päätyttyä pysyvästi osaksi Nousiaisten kunnallista koulujärjestelmää.³²³

³¹⁸ Alamaunu et al. 1985, luku 8: Yhteenveto – kokeilun anti. SSKA.

³¹⁹ Alamaunu et al. 1985, luku 8: Yhteenveto – kokeilun anti. SSKA.

³²⁰ Koululautakunnan pöytäkirja 29.11.1972, 126 §, liite 8. NKA. KSLK. Ca:1. Lautakunnan pöytäkirjat 1972.

³²¹ Tarve poistui vuonna 1977, kun uuteen kunnalliseen päiväkotiin saatiin palkattua neljä lastentarhanopettajaa. Alamaunu et al. 1985, luku 4: Toiminnan suunnittelu. SSKA.

³²² *Informaatio eduksi kodin ja päiväkodin yhteistoiminnassa*. Uutis-Valjakko 23.10.1973; Alamaunu et al. 1985, luku 4: Toiminnan suunnittelu. SSKA.

³²³ Alamaunu et al. 1985, luku 3: Järjestäytyminen esikoulun sisällä. SSKA.

5. Yhteenveto ja johtopäätökset

Kuusivuotiaiden esiopetus on kuulunut kiinteästi osaksi suomalaista koulujärjestelmää kokeilun päättymisestä saakka, vaikka pakolliseen tai edes kaikkien kuntien ja kaupunkien tarjoamaan vapaaehtoiseen esikouluun kokeilu ei johtanut. Siitä huolimatta esikoulujen määrä alkoi kokeilun päätyttyä kasvaa, sillä kunnille tarjottiin mahdollisuutta hakea lupaa esiopetuksen järjestämiseksi viiden vuoden määräajaksi kerrallaan.

Nykyisestä asemastaan huolimatta suomalaista esikoulua ja esiopetusta on tutkittu historiallisesta näkökulmasta verrattain vähän. Tarjolla olevat tutkimukset käsittelevät esikoulukokeilua ennen kaikkea valtakunnantason koulutuspolitiikkaan keskittyen, kuten Jorma Virtanen tutkimuksessaan *Esiopetuksen polut ja koulutusjärjestelmän muutos* (2009). Esiopetusta paikallisnäkökulmasta tarkastelevat tutkimukset, kuten Elina Rinteen *Esiopetus Nousiaisissa 1971–2001* (2002), puolestaan keskittyvät ennen kaikkea esiopetuksen järjestämiseen ja opetustyöhön.

Myös kasvatus- ja koulutushistoriallinen yleistutkimus, kuten *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia* -teossarja, tutkii koulunuudistusta ja koulutuspolitiikkaa ensisijaisesti yhteiskunnallisesta näkökulmasta, minkä seurauksena mahdolliset paikalliset motiivit ja tavoitteet jäävät tutkimuksessa vähälle huomiolle. Paikallisen toimijuuden tutkiminen on kuitenkin tärkeää, sillä kouluhallinto perustuu Suomessa paikalliseen osaamiseen ja yksittäisten toimijoiden rooli koulunuudistustyössä on parhaimmillaan ollut suuri, kuten Osmo Lampinen (1998) ja Jorma Virtanen (2009) muistuttavat.

Tämän tutkimuksen tehtävänä on lisätä ymmärrystä paikallisen toimijuuden merkityksestä koulunuudistustyössä, paikallisista tavoitteista ja motiiveista koulunuudistustyön taustalla sekä saavutetuista eduista ja hyödyistä esikoulukokeiluun osallistuneen Nousiaisten kunnan näkökulmasta. Tutkimuksessa selvitettiin, miten ja miksi koulumyönteisyys omaksuttiin Nousiaisissa kunnan toimintatavaksi, miten kunta päätyi esikoulukokeiluun ja mikä oli esiopetuksen arvo ja merkitys kunnalle.

Tutkimus osoittaa, että 1960-luvun koulunuudistus oli Nousiaisissa pitkän kehityksen tulos. Kunnallisen koulujärjestelmän alkutaival oli kivikkoinen, sillä koulunuudistajia oli vähän, ylimääräiset kustannukset eivät miellyttäneet kuntalaisia eikä koulutusta juuri arvostettu. Vasta kun kuntien taakkaa koulutuksen rahoituksesta kevennettiin, koulut olivat vakiinnuttaneet asemansa kunnallisena palveluna sekä osana paikallisyhteisöjä ja kehittyvä yhteiskunta asetti osaamiselle uusia vaatimuksia, alkoi koulunuudistus houkutella Nousiaisten kaltaisia tavoitteellisia ja eteen päin pyrkiviä kuntia.

Tutkimuksen perusteella Nousiaisten polku esikoulun kokeilukunnaksi oli määrätietoisien työn tulos. Kunnat eivät saaneet haluttuja koulukokeiluja ilmaiseksi, sillä luvista käytiin kovaa kilpailua. Nousiaisten onneksi koitui kunnan päättäjien hyvät verkostot sekä taito hyödyntää henkilösuhteita kunnan tavoitteiden edistämiseksi. Lisäksi kokeiluissa mukana oleminen kehitti kunnan kouluhallintoa ja yhteistyötä kansallisten keskusvirastojen kanssa, minkä vuoksi Nousiainen oli vahva ehdokas myös uusiin koulunuudistushankkeisiin. Nousiaisille mahdollisuus esikoulukokeiluun avautui, kun kunnan koulukokeilupiirin työryhmä sai tehtäväkseen alkaa valmistella esikouluikäisten lasten opetuksen tutkimista.

Esiopetuksen kehittämisen käynnistäminen ei toisaalta ollut suuri yllätys, sillä esikoulun tarve oli 1960-luvulla alkanut kasvaa. Kaupungistumisesta ja äitien työelämään siirtymisestä seurannut päivähoitopalvelujen kysynnän nopea kasvu pakotti pohtimaan alle oppivelvollisuusikäisten lasten kasvatuskysymyksiä. Lisäksi kiristynyt kansainvälinen kilpailu edellytti kansan osaamistason nostoa ja samaan aikaan akateemiset tutkimukset osoittivat varhaisten interventioiden merkityksen tulevien kouluhaasteiden ehkäisemisessä.

Esikoulun kokeilulupa hyväksyttiin Nousiaisten kunnanvaltuustossa yksimielisesti keväällä 1971. Myös kunnan asukkaat ottivat esikoulun vastaan innokkaasti. Jo ensimmäiseen opetusryhmään Kirkonpiirin koululla ilmoitettiin kaikki koulupiirin lapset. Lisäksi koululautakunta ryhtyi suuren kysynnän vuoksi valmistelemaan kokeilun laajentamista jo ensimmäisenä lukukautena. Lopulta syksyllä 1973 kunnassa avattiin uusi esikouluyksikkö Pajulan koululle ja Nousiaisista tuli ensimmäinen kunta Suomessa, jossa esiopetusta tarjottiin kunnan kaikille 6-vuotiaille.

Taloudellinen vastuu esiopetuksen järjestämisestä jakautui valtion ja kunnan kesken. Valtio maksoi kokeiluopettajien palkan sekä materiaalmäärärahan ja kunnan vastuulle jäivät opettajien sosiaaliturvamaksut ja koulutuskulut, kouluruokailut, kiinteistökulut ja kuljetusmaksut. Pakollisten menojen lisäksi kunta vältteli esikoulusta koituvia ylimääräisiä menoja, mikä heijastui esikoulun henkilö- ja opetusresursseihin. Kulukuri oli ymmärrettävää, sillä menojen jatkuvasti kasvaessa kunta halusi pitää kulut kurissa kaikilla toimialoilla. Lisäksi kokeilun vuosittaisen epävarmuuden vuoksi esiopetuksen pitkän tähtäimen suunnitelmien ja investointien tekeminen ei ollut järkevää.

Tutkimus osoittaa, että esikoulukokeilu oli hanke, josta oli sekä kunnalle että sen asukkaille monenlaista hyötyä. Valtakunnallisesti ja alueellisesti ainutlaatuinen kokeilu toi kunnalle paljon myönteistä julkisuutta paikallislehdistössä. Esikoulu lisäsi kunnan koulupalvelujen tarjontaa sekä korosti kunnan koulutoimen edelläkävijyyttä, mikä auttoi kuntaa erottautumaan alueen muista maaseutukunnista. Kunta halusi lisätä houkuttelevuuttaan muuttokohteena ja esiopetuspalvelujen kehittäminen edullisena palveluna sekä yhteiskunnallisesti ajankohtaisena hankkeena oli hyvä lisä muiden toimenpiteiden jatkoksi. Esikoulu oli osoitus kuntalaisille siitä, että Nousiaisissa haluttiin kehittää myös lapsiperheille suunnattuja palveluja.

Lisäksi esikoulu hyödytti sekä kunnan koulutoimea, vanhempia että itse lapsia. Lapset oppivat esikoulussa sosiaalisia ja motorisia taitoja sekä ajattelun ja oppimisen taitoja. Kunnan koulutoimi sai tietoa lasten kehitystasosta ja mahdolliset erityispedagogiset tukitoimet voitiin aloittaa jo ennen lapsen koulu-uran alkua. Peruskoulunopettajien työ helpottui, kun uudet koulutulokkaat olivat valmiimpia kouluun ja osasivat toimia valmiiksi kouluympäristössä. Vanhemmat olivat tyytyväisiä, kun lapset saivat viettää aikaansa vertaisseurassa sekä oppivat esikoulussa koulussa ja muussa elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja.

Tutkimuksen keskeisenä kasvatushistoriallisena antina voi pitää koulunuudistustyön ja esiopetuksen kehittämisen tutkimista paikallisesta näkökulmasta palveluntarjoajan, yksittäisen kunnan, näkökulmasta. Vaikka esimerkiksi korkeakouluja ja niiden vaikutuksia on tutkittu alueellisesti (ks. Kuusisto 2017), ei paikallista tai alueellista näkökulmaa ole sovellettu esiopetuksen tutkimiseen. Tutkimuksen perusteella myös

esiopetuksen paikallismerkityksiä on syytä tutkia, sillä esikoulukokeilu tarjosi Nousiaisten kunnalle monenlaista hyötyä. Esiopetus paitsi kehitti kunnan koulutoimea ja auttoi kunnan lapsia, lisäsi kunnan houkuttelevuutta asuinpaikkana.

Koulunuudistusta on perinteisesti tutkittu yhteiskunnallisesta näkökulmasta, minkä vuoksi yksittäisten koulutoimijoiden motiiveille ja tavoitteille ei tutkimuksessa ole juuri annettu huomiota.³²⁴ Tämä tutkimus osoittaa, että koulunuudistustyön taustalla piili Nousiaisissa omakohtaisia tavoitteita, eikä ainoastaan halu auttaa valtiovaltaa kansallisen koulujärjestelmän rakentamisessa. Esikoulukokeiluun osallistuminen muun muassa lisäsi Nousiaisissa kunnan palvelutarjonnan ja koulujärjestelmän laatua sekä kasvatti kunnan mainetta edistyksellisenä koulutoimijana.

Tutkimuksen valossa yhteiskunnalliset ja paikalliset motiivit koulunuudistustyön taustalla eivät kuitenkaan olleet täysin eriytyneet, vaan monelta osin päällekkäiset. Esiopetuksen tehtäväksi nähtiin sekä yhteiskunnallisesti että paikallisesti Nousiaisissa lasten kouluvalmiuksien kehittäminen. Lisäksi yhteiskunnan rakennemuutokset kannustivat niin Nousiaisissa kuin koko maassakin kehittämään alle oppivelvollisuusikäisille suunnattuja kasvatuspalveluja – joskin hieman eri näkökulmasta. Kun yhteiskunnallisella tasolla kaupungistuminen oli aiheuttamassa päivähoidontarpeen kasvua, oli Nousiaisille päivähoitopalvelujen kehittäminen tapa hillitä väestön poismuuttoa sekä lisätä kunnan houkuttelevuutta muuttokohteena. Äitien siirtyminen työelämään sen sijaan kannusti esiopetuksen kehittämiseen sekä Nousiaisissa että koko maassa.

Peilattaessa tutkimuksen tuloksia aikaisempaan kasvatushistorialliseen tutkimukseen, mielenkiintoinen yhtäläisyys löytyy suhtautumisesta koulutuksen rahoitukseen. Heino (1980), Tuomaala (2011) ja Hyyrö (2011) nostavat tutkimuksissaan esiin, miten erityisesti 1800-luvulla koulunuudistusta hidasti kuntalaisten haluttomuus rahoittaa kouluja, sillä koulutuksen ei katsottu olevan tuottava investointi kunnan tai yksilön näkökulmasta. Vaikka 1960-luvulla koulutukseen suhtauduttiin huomattavasti myönteisemmin ja koulutusta pidettiin jopa tärkeimpänä kuntien ja yksilöiden tulevaisuuden selittäjänä, eivät koulusta kunnalle koituneet kulut edelleenkään

³²⁴ Ks. esim. Heikkinen & Leino-Kaukiainen (toim.) 2011; Kettunen & Simola (toim.) 2012.

miellyttäneet päättäjiä. Edes koulutuksen mallikunnaksi mielletty Nousiainen ei ollut valmis käyttämään koulutukseen rahaa enempää kuin välttämättömän.

Tutkimuksen paikallishistoriallisena ansiona voi pitkä Nousiaisten kunnan koulunuudistustyön taustojen ja esikoulukokeilun sekä sen paikallisten merkitysten tarkempaa tutkimista. Vaikka Nousiaisten historian toisen osan kirjoittanut Ulla Heino (1980) käsittelee kattavasti kunnan koulutoimen historiaa sitä samalla yhteiskunnalliseen tilanteeseen peilaten, jää esikoulukokeilu tutkimuksessa käytännössä huomiotta – johtuen osittain teoksen julkaisuajankohdasta. Kimmo Jalosen (2015) kirjoittamassa Nousiaisten historian kolmannessa osassa puolestaan nostetaan esille esikoulukokeilun tärkeät käännekohtat, kuten kokeilun aloittaminen ja laajentaminen kaikille kunnan 6-vuotiaille, kun taas esiopetuksen merkitykset kunnalle jäävät tutkimuksessa vähälle huomiolle.

Lisäksi Jalosen ja Heinon tutkimuksissa koulutusta käsitellään paikallishistorioille tyypillisesti itsenäisenä kokonaisuutena. Tässä tutkimuksessa esikoulu puolestaan sijoitetaan osaksi laajempaa kunnallista kokonaisuutta. Tutkimuksessa huomioidaan paitsi opetuksen järjestämiseen liittyvät kysymykset, tutkitaan myös esiopetuksen taloudellisia ulottuvuuksia, vaikutuksia muuhun koulutoimeen sekä esikoulun arvoa kunnallisena vetovoimatekijänä sekä osana kunnan strategiaa. Tältä osin tutkimus täydentää Elina Rinteen seminaarityötä, joka käsittelee kattavasti esiopetuksen järjestämistä kunnassa, mutta jättää esikoulun muiden ulottuvuuksien tutkimisen vähemmälle.

Vaikka tutkimuksen voi sanoa onnistuneen sille asetetussa tehtävässä koulunuudistustyön paikallisten tavoitteiden sekä esikoulun paikallismerkitysten tutkimisessa, jättää tutkimus paljon mahdollisuuksia jatkotutkimukselle. Tutkimuksessa käsitellään esiopetuksen vaikutuksia esimerkiksi kunnan talouteen, julkisuuskuvaan ja koulutoimeen yleisellä tasolla, joten yksityiskohtaisempi tutkimus mainituista aiheista lisäisi ymmärrystä esikoulun merkityksestä kunnallisena palveluna. Lisäksi tutkimuksen laajentaminen yksittäisestä tapauksesta useampiin kuntiin auttaisi ymmärtämään esiopetuksen paikallisia merkityksiä laajemmin ja lisäisi tutkimustulosten luotettavuutta.

Lisäksi on muistettava, että kaupungit ja kunnat ovat olleet sekä historiassa että ovat nykyisin hyvin erilaisia ja painivat eri haasteiden kanssa. Esiopetuksen ja muun koulutuksen merkitys kunnalle voi vaihdella riippuen esimerkiksi siitä, mikä on kunnan taloudellinen tilanne ja onko muuttoliike kunnassa voitollista vai tappiollista. Tutkimus auttaa ymmärtämään Nousiaisten kaltaisen maalaiskunnan kasvatukselle ja koulutukselle asettamia tehtäviä ja tavoitteita, mutta profiililtaan erilaisten kuntien ja kaupunkien tutkiminen voi tuottaa erilaisia tutkimustuloksia.

Lisäksi nykyisiin koulunuudistushankkeisiin tutkimuksen tulokset eivät välttämättä ole vertailukelpoisia, sillä nykyisin päivähoito- ja esiopetuspalvelut ovat lähtökohtaisesti kaikkien saatavilla, eikä edellä mainittujen palvelujen tarjonta ole sen vuoksi enää samoissa määrin valttikortti kuntien välisessä kilpailussa kuin tutkimuksen aikajaksolla. Siitä huolimatta tutkimuksen perusteella voi olettaa, että myös nykyisin kunnilla ja kaupungeilla on koulunuudistuksen taustalla myös omia motiiveja ja tavoitteita kokeiluun liittyvien tehtävien hoitamisen lisäksi.

Tutkimus keskittyy tarkastelemaan vain esiopetuksen merkityksiä kunnan näkökulmasta, mutta tarkastelun laajentaminen kunnan koko koulujärjestelmään lisäisi ymmärrystä kunnan ja kunnallisen koululaitoksen välisestä suhteesta. Vaikka koulutuksessa on kyse tietyille ikäluokalle kohdistetusta tavoitteellisesta kasvatuksellisesta toiminnasta, voi koulujen ja koulutuksen rooli kunnallispolitiikassa ja paikallisissa tulevaisuudennäkymissä olla huomattavan suuri. Tässä tutkimuksessa kysymyksiin vastattiin esiopetuksen näkökulmasta, mutta koulujärjestelmän tarkastelu kokonaisuutena antaisi kysymyksiin tarkempia vastauksia.

1960-luvulla toden teolla käynnistynyt koulunuudistustyö on osoittautunut monella tapaa onnistuneeksi. Laadukasta koulujärjestelmää on yleisesti ottaen pidetty selityksenä suomalaisen hyvinvointiin. Tutkimus osoittaa, että koulutukseen ja kasvatukseen panostaminen saattoi olla myös paikallistasolla resepti menestykseen. Nousiainen on esimerkki kunnasta, jossa ymmärrettiin koulupalvelujen jatkuvan kehittämisen tärkeys kunnan tulevaisuuden kannalta, vaikka kunnalla oli – kuten Kimmo Jalonen (2015) muistuttaa – myös muita valttikortteja kädessään. Joka tapauksessa kunnan valitsemaa strategiaa voi pitää onnistuneena, sillä 1960-luvulla ennakoitu väestökato vaihtui Nousiaisissa 1970-luvulla jatkuvaan kasvuun.

Lähteet

Arkistoaineisto:

Eduskunnan arkisto.

Digitoidut valtiopäiväasiakirjat 1907–2000-verkkopalvelu.

- Digitoidut valtiopäiväasiakirjat 1967.
- Digitoidut valtiopäiväasiakirjat 1975.

Aineistot saatavissa: <https://avoindata.eduskunta.fi/#/fi/digitoidut/>.

Kansallisarkisto (KA), Helsinki.

Esikoulukomitean arkisto (EKKA).

- Kansio I. Lähetetyt ja saapuneet kirjeet.

Nousiaisten kunnanarkisto (NKA), Nousiainen.

- Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1969–1973.
- Kunnanhallituksen pöytäkirjat 1971–1978.
- Kunnalliskertomus 1974.
- Koululautakunnan pöytäkirjat 1968–1978.
- Kirkonpiirin koulun johtokunnan pöytäkirjat 1970.
- Valkki, Ilmari: Nousiaisten Kirkonpiirin peruskoulun ja Nousiaisten kunnan koululaitoksen 100-vuotishistoriikki. 1981.

Pohtiva - Poliittisten ohjelmien tietovaranto.

- Keskustapuolueen ohjelmat 1966–1974.
- Kansallisen Kokoomuksen ohjelmat 1966–1979.
- Suomen Sosiaalidemokraattisen Puolueen ohjelmat 1963–1978.
- Suomen Kansan Demokraattisen Liiton ohjelmat 1967–1976.

Aineistot saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/>.

Sirkka Salosen kotiarkisto (SSKA), Turku.

- Salonen, Sirkka & Laine, Raimo: *Esikoulukokeiluraportti lv. 1976–1977*. Pajulan esikoulu, Nousiainen 1977.
- Salonen, Sirkka & Laine, Raimo: *Esikoulukokeiluraportti lv. 1977–78*. Pajulan esikoulu, Nousiainen 1978.

- Alamaunu, Raita; Salonen, Sirkka & Laine, Raimo: *Esikoulukokeiluraportti lv. 1978–79*. Kirkonpiirin ja Paijulan esikoulut, Nousiainen 1979.
- Alamaunu, Raita; Salonen, Sirkka & Laine, Raimo: *Esikoulukokeiluraportti lv. 1979–80*. Kirkonpiirin ja Paijulan esikoulut, Nousiainen 1980.
- Alamaunu, Raita; Salonen, Sirkka & Laine, Raimo: *Raportti Nousiaisten esikoulukokeilusta lukuvuosilta 1971–1985*. Kirkonpiirin ja Paijulan esikoulut, Nousiainen 1985.
- Kouluhallitus, kokeilu- ja tutkimustoimisto: *Kymmenen vuotta esikoulutoimintaa*. Kouluhallitus, Helsinki 1982.
- Kouluhallitus, kokeilu- ja tutkimustoimisto: *Esiopetuskokeilu 1971–1985. Yhteenveto kokeilukuntien laatimista esiopetuskokeilun loppuraporteista*. Kouluhallitus, Helsinki 1985.
- Rinne, Elina: *Esiopetus Nousiaisissa 1971–2001*. Kasvatustieteen seminaarityö. Turun yliopisto 2002.

Aineistot ovat Sirkka Salosen tyttären, professori Kirsi Salosen, hallussa.

Sanomalehtiaineisto:

Vakka-Suomen Sanomat, Uusikaupunki 1968–1973.

Uutis-Valjakko, Turku 1969–1975.

Helsingin Sanomat (HS) 8.9.2020. Junkkari, Marko: Saarikon hehkuttama keskustaliitto on keskustan ikiaikainen riesa, jonka avulla ”beatlestukkien” ja ”lättähattujen” pelättiin valtaavan puolue. Saatavissa: <https://www.hs.fi/junkkari/art-2000006628633.html>.

Vakka-Suomen Sanomat 31.12.2020. Penttilä, Vesa: Vakan vaiheet kertoivat lehden historiasta. Saatu sähköpostitse Vesa Penttilältä 12.1.2021.

Rannikkoseutu 12.4.2016. Lehto, Markku: Uutis-Valjakon aikakausi. Saatu sähköpostitse lehden päätoimittaja Joni Koskelta 23.2.2021.

Oikeuslähteet ja viranomaislähteet:

HE 149/2020 vp. *Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta.*

HE 34/2019 vp. *Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain ja lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta.*

Laki koulujärjestelmän perusteista 26.7.1968/467.

Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36.

Laki oppivelvollisuudesta 15.4.1921/101.

Laki perusopetuslain muuttamisesta 12.12.2014/1040.

Maalaiskuntain kunnallislaki 27.11.1917/108.

Peruskoululaki 27.5.1983/476

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540.

Muut lähteet:

Suomen virallinen tilasto (SVT): Yleinen syntyvyysluku 1751–2019. ISSN=1798–2391. Tilastokeskus, Helsinki. Viitattu: 21.11.2020. Saatavissa: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_synt/statfin_synt_pxt_12dr.px/.

Tilastollinen päätoimisto: *Väkiluku ikäryhmittäin ja kunnittain 31.12.1968.* Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1970.

Saatavissa: <https://www.doria.fi/handle/10024/100083>.

Tilastokeskus: *Kunnittainen väestöennuste vuoteen 2000 saakka.* Tilastokeskus, Helsinki 1972. Saatavissa: <https://www.doria.fi/handle/10024/123685>.

Tilastokeskus: *Väestöennusteet 1973–2000: Koko maan väestöennusteet ja alueellisten laskelmien vertailu*. Tilastokeskus, Helsinki 1974. Saatavissa: <https://www.doria.fi/handle/10024/123724>.

Tilastokeskus: *Selvitys naisten työhön osallistuvuudesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä*. Tilastokeskus, Helsinki 1976.

Saatavissa: <https://www.doria.fi/handle/10024/170088>.

Tilastokeskus: *Väestö iän, siviilisäädyn ja sukupuolen mukaan kunnittain 31.12.1975*.

Tilastokeskus, Helsinki 1977. Saatavissa: <https://www.doria.fi/handle/10024/99202>.

Tilastokeskus: *Väestö elinkeinon mukaan kunnittain 1880–1975*. Tilastokeskus, Helsinki 1979. Saatavissa: <https://www.doria.fi/handle/10024/91484>.

Tilastokeskus: *Väestö 1979. Väestörakenne ja väestönmuutokset kunnittain*.

Tilastokeskus, Helsinki 1981. Saatavissa: <https://www.doria.fi/handle/10024/158050>.

Kirjallisuus:

Aho, Erkki & Paavola, Erkki: *Kouluhallituksen ohjaama peruskoulukokeilu. Selvitys kokeiluperuskoulun yläasteilla saavutetuista tuloksista*. Kouluhallitus, Helsinki 1968.

Ahtiainen, Pekka; Tervonen, Jukka & Teräs, Kari: Johdanto: Perinteen paino ja muutoksen paine paikallishistoriassa. *Kaikella on paikkansa. Uuden paikallishistorian suuntaviivoja*. Toim. Pekka Ahtiainen, Jukka Tervonen, Kari Teräs. Vastapaino, Tampere 2010.

Berrueta-Clement, John R.; Schweinhart, Lawrence J.; Barnett, W. Steven; Epstein, Ann S. & Weikart, David P.: *Changed Lives. The Effect of the Perry Preschool Program on Youths Through Age 19*. High/Scope Educational Research Foundation, Ypsilanti, Michigan 1984. Saatavissa: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED313128.pdf>.

Esikoulukomitea: *Esikoulukomitean mietintö*. Valtioneuvosto, Helsinki 1972.

Hanska, Jussi; Vainio-Korhonen, Kirsi & Rahikainen, Marjatta: Johdanto. *Huoneentaulun maailma. Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle*.

Toim. Jussi Hanska, Kirsi Vainio-Korhonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.

Heckman, James: The Economics of Inequality. The Value of Early Childhood Education. *American Educator*. Spring 2011, 31–47.

Heino, Ulla: *Nousiaisten historia II*. Nousiaisten kunta & Nousiaisten seurakunta, Nousiainen 1980.

Hyyrö, Tuula: Alkuopetus kiertokoulusta alakansakouluun. *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Toim. Aino Heikkinen, Pirkko Leino-Kaukiainen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Itkonen, Rieti: *Kunnallislaki selitettynä*. Gummerus, Jyväskylä 1948.

Isohookana-Asunmaa, Tytti: *Virolaisen aika. Maalaisliitosta Keskustapuolue 1963–1981*. WSOY, Helsinki 2006.

Jalava, Marja: Kansanopetuksen suuri murros ja 1860-luvun väittely kansakoulusta. *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Toim. Aino Heikkinen, Pirkko Leino-Kaukiainen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Jalonen, Kimmo: *Nousiaisten historia III. 1970-luvun alusta 2010-luvun puoliväliin*. Nousiaisten kunta, Nousiainen 2015.

Jauhiainen, Annukka: Työläis- ja maalaisnuorison pidentyvä koulutie. *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Toim. Aino Heikkinen, Pirkko Leino-Kaukiainen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Joutsivuo, Timo: Papeiksi ja virkamiehiksi. *Huoneentaulun maailma. Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle*. Toim. Jussi Hanska, Kirsi Vainio-Korhonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.

Karlberg-Granlund, Gunilla: Pienuuden suuruus – myytti vai totuus? *Eläköön kyläkoulu!* Toim. Eira Korpinen. PS-Kustannus, Jyväskylä 2010.

Katainen, Elina: Päivähoidon alku: esiopetusta vai sosiaalihuoltoa? *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Toim. Aino Heikkinen, Pirkko Leino-Kaukiainen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Kettunen, Pauli; Jalava, Marja; Simola, Hannu & Varjo, Janne: Tasa-arvon ihanteesta erinomaisuuden eetokseen. *Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Toim. Pauli Kettunen, Hannu Simola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2012.

Kinos, Jarmo & Palonen, Tuire: Varhaiskasvatuksen lähihistoria. *Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Toim. Pauli Kettunen, Hannu Simola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2012.

Kivirauma, Joel: Koulutuksen marginaalissa. *Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Toim. Pauli Kettunen, Hannu Simola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2012.

Korpinen, Eira: Kyläkoulu yhteiskunnan rakennemuutoksessa. *Eläköön kyläkoulu!* Toim. Eira Korpinen. PS-Kustannus, Jyväskylä 2010.

Koskelainen, Osmo: *Uudenaikaistuminen ja sen vaikutus eräillä suomalaisen yhteiskunnan osa-alueilla*. Yleisradio, Helsinki 1969.

Kuula, Arja: *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino, Tampere 2011.

Kuusisto, Alina: *Korkeakoulun punainen aave. Keskustelu Joensuun korkeakoulun politisoitumisesta 1970-luvun sanomalehtikirjoittelussa ja muistelupuheessa*. Itä-Suomen yliopisto 2017.

Laine, Esko M. & Laine, Tuija: Kirkollinen kansanopetus. *Huoneentaulun maailma. Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle*. Toim. Jussi Hanska, Kirsi Vainio-Korhonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.

Leino-Kaukiainen, Pirkko & Heikkinen, Anja: Yhteiskunta ja koulutus. *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Toim. Aino Heikkinen, Pirkko Leino-Kaukiainen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Lampinen, Osmo: *Suomen koulutusjärjestelmän kehitys*. Gaudeamus, Helsinki 1998.

Lowe, Roy: Do we still need history of education: is it central or is it peripheral? *History of Education* 31(6), 491–504. 2002.

Meretniemi, Maija: Kutsumustehtävästä lastentarhanopettajan ammattiin. *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Toim. Aino Heikkinen, Pirkko Leino-Kaukiainen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Myllylahti, Jesse: *Aatteesta esikoulukomiteaan. Esiopetuksen yhteiskunnallinen tilaus 1960- ja 1970-lukujen Suomessa*. Suomen historian kandidaatintutkielma. Turun yliopisto 2020.

Pitkänen, Hannu: *Eeri Hyrkkö: maakunnan mies ja poliittinen taustavaikuttaja*. Eeri Hyrkkö, Nousiainen 2000.

Peltonen, Taina: *Pienten koulujen kehittäminen entisajan alakoulusta esikouluun*. Oulun yliopisto 2002.

Rahikainen, Marjatta: Omat lapset, vieraat lapset, kerjäläislapset. *Huoneentaulun maailma. Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle*. Toim. Jussi Hanska, Kirsi Vainio-Korhonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.

Strömberg, John: Oppikoulun laajeneminen ja yhtenäistyminen. *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Toim. Aino Heikkinen, Pirkko Leino-Kaukiainen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Tuomaala, Saara: Kamppailu yhteisestä koulusta ja oppivelvollisuudesta. *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Toim. Aino

Heikkinen, Pirkko Leino-Kaukiainen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Vainio-Korhonen, Kirsi: Huoneentaulun maailma tiensä päähän. *Huoneentaulun maailma. Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle*. Toim. Jussi Hanska, Kirsi Vainio-Korhonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.

Viitanen, Lea: *Vanhempien suhtautumisesta lasten esikoulutukseen Raisiossa*. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto 1973.

Virtanen, Jorma: *Esiopetuksen polut ja koulutusjärjestelmän muutos*. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere 2009.

Välimäki, Anna-Leena: *Lasten hoitopuu. Lasten päivähoitojärjestelmä Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*. Suomen Kuntaliitto, Helsinki 1999.

Ylikangas, Heikki: Kohdealueen erityispiirteet paikallishistorian ytimenä. *Kaikella on paikkansa. Uuden paikallishistorian suuntaviivoja*. Toim. Pekka Ahtiainen, Jukka Tervonen, Kari Teräs. Vastapaino, Tampere 2010.